

राजमाता जिजाऊ

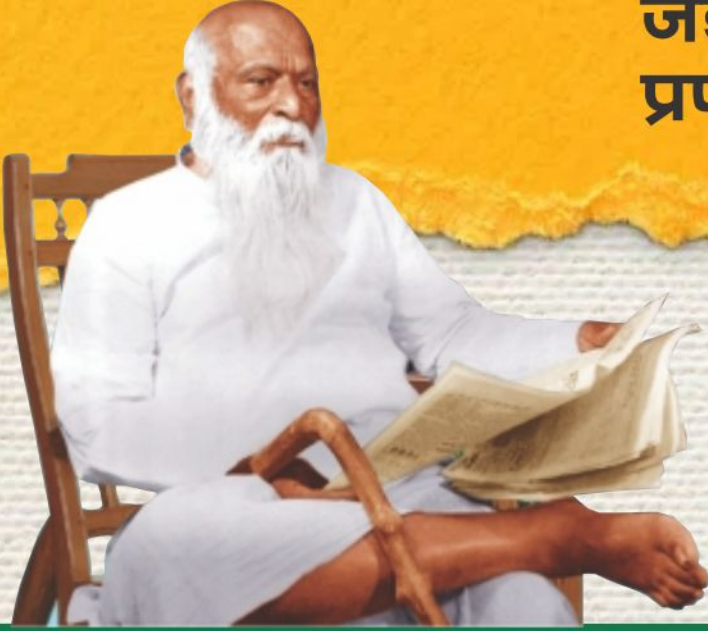
सावित्रीबाई फुले

लक्ष्मीबाई पाटील

महाराष्ट्रातील
जडण घडणीतील
प्रणेत्या

दर्शन

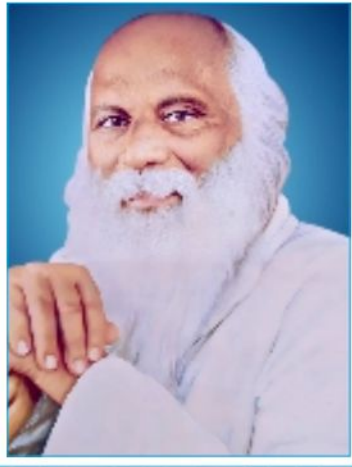
२०२४-२०२५

रयत शिक्षण संस्थेचे,

चंद्ररुप डाकले जैन कॉलेज ऑफ कॉमर्स, श्रीरामपूर

ता.श्रीरामपूर, जि.अहिल्यानगर

१३७ वा पद्मभूषण
डॉ. कर्मवीर भाऊराव पाटील
जयंती सोहळा

उपस्थितांचे आभार व्यक्त करताना
मा. प्र.प्राचार्य डॉ. सुहास निंबाळकर

प्रमुख पाहुण्या मा. अंजली धानोरकर,
उपजिल्हाधिकारी, पुणे मनोगत व्यक्त करताना

प्रभात फेरीत सहभागी झालेली शिक्षक व विद्यार्थी

पद्मभूषण कर्मवीर भाऊराव पाटील यांच्या प्रतिमेस पुष्पांजली
अर्पण करताना मा.अंजली धानोरकर मा. मीनाताई जगधने,
मा. प्रकाश निकम पाटील, मा. बापूसाहेब पटारे,
मा. रवींद्र जगधने, मा. प्राचार्य डॉ. मुकुंद पोंधे,
मा. प्राचार्य डॉ. प्रवीण बडधे,
मा. प्र.प्राचार्य डॉ. सुहास निंबाळकर,
मा. श्री. सुनील साळवे.

मिरवणुकीमध्ये लेझीम सादरीकरण करताना
तल्लीन झालेले विद्यार्थी

रयत शिक्षण संस्थेचे,

चंद्ररुप डाकले जैन कॉलेज ऑफ कॉमर्स, ता.श्रीरामपूर, जि.अहमदनगर

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाशी संलग्न

Id. No. PU/AN/C/05(1962)
AN ISO 9001-2015

NAAC Re-accredited 'A' Grade (CGPA 3.14)

◆ www.cdjcollege.com

◆ E -mail : cdjcollege@yahoo.com

दर्शन २०२४-२०२५ नियतकालिक

डॉ.सौ.पौर्णिमा गुजर
संपादक

प्र.प्राचार्य डॉ.सुहास निंबाळकर
अध्यक्ष

रयत शिक्षण संस्थेचे,

चंद्ररूप डाकले जैन कॉलेज ऑफ कॉमर्स, ता.श्रीरामपूर, जि.अहमदनगर

महाविद्यालय विकास समिती

१	मा.मीनाताई माणिकराव जगधने	चेअरमन प्रतिनिधी	चेअरमन
२	मा.सचिव, रयत शिक्षण संस्था, सातारा	संस्था प्रतिनिधी	सभासद
३	डॉ.सादिक बशीर सय्यद	प्राध्यापक प्रतिनिधी	सभासद
४	श्री.सुभाष यशवंत देशमुख	प्राध्यापक प्रतिनिधी	सभासद
५	डॉ.अनिकेत सुरेश खत्री	प्रमुख, वाणिज्य विभाग	सभासद
६	श्री.सोमनाथ किसन पथवे	प्राध्यापक प्रतिनिधी	सभासद
७	श्री.रावसाहेब नाथाजी म्हस्के पाटील	स्थानिक प्रतिनिधी (शिक्षण विभाग)	सभासद
८	श्री.प्रकाश निकम पाटील	स्थानिक प्रतिनिधी (उद्योजक विभाग)	सभासद
९	डॉ.राजीव रावसाहेब शिंदे	स्थानिक प्रतिनिधी (संशोधन विभाग)	सभासद
१०	डॉ.गोरख हरिभाऊ बारहाते	प्राध्यापक प्रतिनिधी	सभासद
११	डॉ.संतोष दादु घंगाळे	शिक्षकेतर सेवक प्रतिनिधी	सभासद
१२	प्र.प्राचार्य, डॉ.सुहास निंबाळकर	सी.डी.जैन कॉलेज ऑफ कॉमर्स, श्रीरामपूर	सचिव

दर्शन

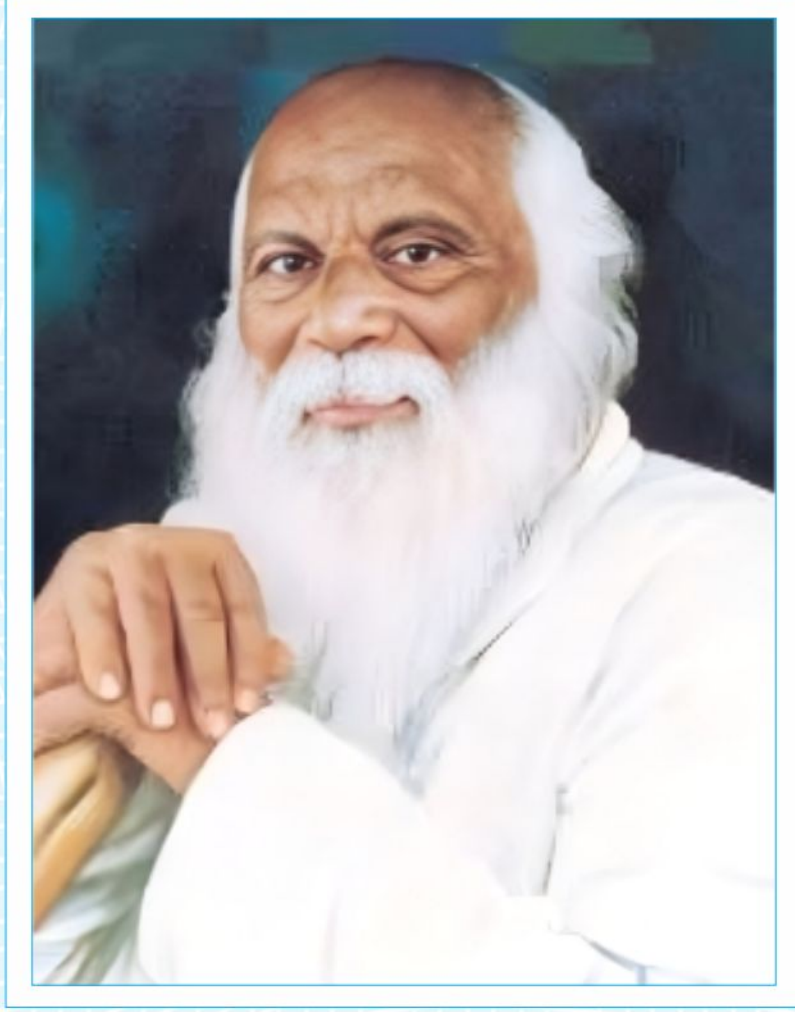
२०२४-२०२५

संपादक मंडळ

प्रा.डॉ.सौ.पौर्णिमा गुजर
संपादक

प्र.प्राचार्य डॉ.सुहास निंबाळकर
अध्यक्ष

विभागीय संपादक

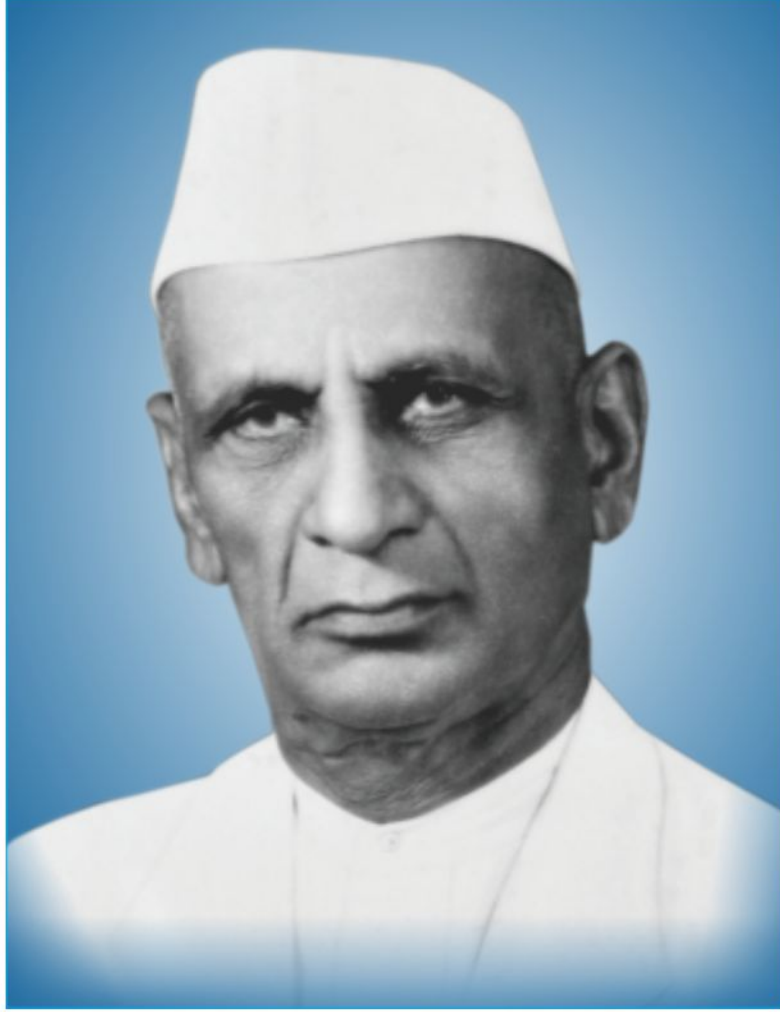
जन्म : २२ सप्टेंबर १८८७

मुत्यू : ९ मे १९५९

पद्मभूषण डॉ.कर्मवीर भाऊराव पाटील डी.लिट्.

संस्थापक : रयत शिक्षण संस्था, सातारा

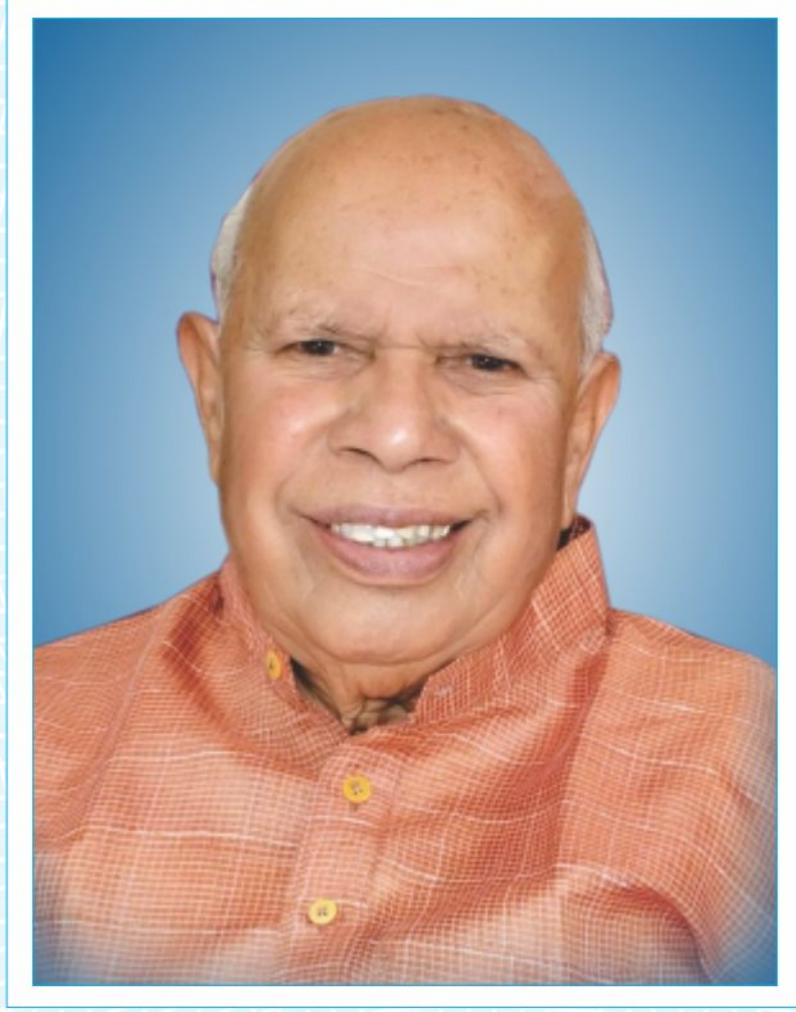
दानशूर व्यक्तित्त्व

कै.चंद्रभान रुपचंदजी डाकले

आमचे आधारस्तंभ
पद्मविभूषण मा.खा.डॉ.शरदचंद्रजी पवार डी.लिट्.
अध्यक्ष, रयत शिक्षण संस्था, सातारा

आमचे आदर्श
स्व.अॅड्.रावसाहेब शिंदे

मा.चंद्रकांत नारायण दळवी IAS (Retd.)

चेअरमन, रयत शिक्षण संस्था, सातारा

मा. मीनाताई जगधने

सदस्या, मॅनेजिंग कौन्सिल, रयत शिक्षण संस्था, सातारा.
प्रमुख, रयत शैक्षणिक संकुल, श्रीरामपूर

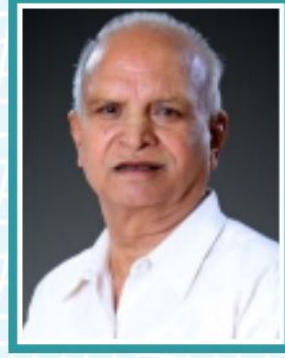
संस्था पदाधिकारी

चेअरमन

मा.श्री.चंद्रकांत दळवी
(IAS Retd.)

व्हा.चेअरमन

मा.अॅड्.भगिरथ शिंदे

संघटक

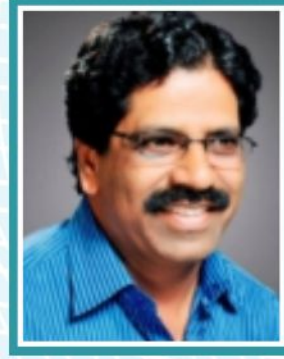
मा.डॉ.अनिल पाटील

सचिव

मा.श्री.विकास देशमुख
(IAS Retd.)

सहसचिव (उच्च शिक्षण)

मा.प्रिं.डॉ.शिवलिंग मेनकुदळे

सहसचिव (ऑडिट)

मा.प्रिं.डॉ.राजेंद्र मोरे

सहसचिव (माध्यमिक)

मा. श्री.बंडू नारायण पवार

कुलगुरु

मा.प्रिं.डॉ.ज्ञानदेव म्हस्के
कर्मवीर भाऊराव पाटील विद्यापीठ,
सातारा

महाविद्यालयाचे कुशल नेतृत्व

मा. प्र. प्राचार्य डॉ.सुहास निंबाळकर

मा.प्र.प्राचार्य डॉ.सुहास निंबाळकर, उपप्राचार्य प्रो.डॉ.सादिक सय्यद
यांच्या समवेत 'दर्शन' संपादक मंडळ

मा.प्र.प्राचार्य सोबत
ज्युनिअर विभाग शिक्षक वृंद

मा.प्र.प्राचार्य सोबत
प्रशासकीय सेवक वृंद

मा.प्र.प्राचार्य सोबत
बी.बी.ए.(सी.ए.) विभाग सेवक वृंद

मा.प्र.प्राचार्य सोबत
सिनिअर विभाग सेवक वृंद

उत्तर विभाग, रयत शिक्षण संस्था, अहमदनगर आयोजित
JEE, NEET, MHT- CET मार्गदर्शन कार्यशाळा

प्रतिमापूजन करताना मा. चंद्रकांत दळवी, सचिव, रयत शिक्षण संस्था, सातारा, मा. मीनाताई जगधने सदस्या, मॅनेजिंग कौन्सिल, रयत शिक्षण संस्था, सातारा, मा. विकास देशमुख, सचिव, रयत शिक्षण संस्था, सातारा, मा. डॉ. ज्ञानदेव म्हस्के, कुलगुरु, कर्मवीर भाऊराव पाटील समूह विद्यापीठ, सातारा, मा. प्राचार्य डॉ. शिवलिंग मेनकुदळे, सहसचिव, उच्च शिक्षण, रयत शिक्षण संस्था, सातारा मा. श्री. बी. एन. पवार. सहसचिव (उच्च माध्यमिक) रयत शिक्षण संस्था, सातारा व प्राचार्य डॉ. संजय नगरकर, दादा पाटील महाविद्यालय, कर्जत व मा. नवनाथ बोडखे, विभागीय अधिकारी, उत्तर विभाग, रयत शिक्षण संस्था, अहमदनगर

मा. बी. एन. पवार, सहसचिव (माध्यमिक)
रयत शिक्षण संस्था, सातारा प्रास्ताविक करताना

मार्गदर्शन करताना प्रमुख अतिथी
मा. चंद्रकांत दळवी, चेअरमन, रयत शिक्षण संस्था, सातारा

कार्यशाळेत सहभागी झालेले संस्था पदाधिकारी,
मान्यवर, प्राचार्य व शिक्षक

कार्यशाळेतील सहभागी शिक्षक

कार्यशाळेचे प्रास्ताविक करताना प्र.प्राचार्य डॉ. सुहास निंबाळकर

उत्तर विभाग, रयत शिक्षण संस्था अहमदनगर
आयोजित एक दिवसीय कला शिक्षक कार्यशाळा
व चर्चासत्र

कार्यशाळेत सहभागी झालेले मान्यवर
व उत्तर विभागातील कला शिक्षक.

कार्यशाळेत मनोगत व्यक्त करताना
प्रसिद्ध चित्रकार व पत्रकार मा. रवी भागवत.

स्थिरचित्रात रंग भरताना मग्न झालेले आंतरराष्ट्रीय रंगकर्मी
मा. प्रफुल्ल सावंत

मा. मीनाताई जगधने व मा. प्रफुल्ल सावंत यांच्या समवेत कार्यशाळेत सहभागी झालेले उत्तर विभागातील कला शिक्षक

**एन.एस.एस.
श्रमसंस्कार शिबीर**

एन.एस.एस. श्रमसंस्कार शिबीर कार्यक्रम -
स्वयंसेवक अनुभव सांगताना

एन.एस.एस. श्रमसंस्कार शिबीर कार्यक्रम -
अतिथी सत्कार प्रसंगी

एन.एस.एस. श्रमसंस्कार शिबीर कार्यक्रम

एन एस एस श्रमसंस्कार शिबीर कार्यक्रम

एन.एस.एस. श्रमसंस्कार शिबीर कार्यक्रम - स्वयंसेवक

एन.एस.एस. श्रमसंस्कार शिबीर कार्यक्रम - स्वयंसेवक

**एन.एस.एस.
श्रमसंस्कार शिबीर**

स्वच्छता करताना एन.एस.एस. स्वयंसेवक

स्वच्छता करताना एन.एस.एस. स्वयंसेवक

स्वच्छता करताना एन.एस.एस. स्वयंसेवक

स्वच्छता करताना एन.एस.एस. स्वयंसेवक

स्वच्छता करताना एन.एस.एस. स्वयंसेवक

स्वच्छता करताना एन.एस.एस. स्वयंसेवक

प्रकृती परीक्षण ॲप्लीकेशनद्वारे आरोग्य तपासणी शिबिर

प्रस्ताविक करताना उपप्राचार्य प्रो.(डॉ.) सादिक सय्यद

प्रमुख पाहुणे वैद्य डॉ. महेंद्र बोर्डे यांचे स्वागत करताना
प्र.प्राचार्य डॉ. सुहास निंबाळकर

अध्यक्षस्थानावरून मार्गदर्शन करताना
प्र.प्राचार्य डॉ. सुहास निंबाळकर

प्रकृती परीक्षण ॲप्लीकेशन विषयी माहिती सांगताना
वैद्य स्नेहा भोकरे

सहभागी विद्यार्थी व शिक्षक

कार्यक्रमाचे आभार व्यक्त करताना डॉ. संतोष घंगळे

प्राचार्यांचे मनोगत

ध्येयाच्या वाटेवर चालताना ...

भारताचे संविधान हे संपूर्ण जगातील सर्वात व्यापक व महत्वाच्या संविधानांपैकी एक मानले जाते. २६ नोव्हेंबर १९४९ रोजी दत्तक घेतलेले हे संविधान २६ जानेवारी १९५० रोजी लागू झाले आणि त्याच दिवशी भारताचा संविधानात्मक गणराज्य म्हणून एक ऐतिहासिक प्रारंभ झाला. आता आपण २०२५ हे वर्ष भारतीय संविधानाचे अमृत महोत्सवी वर्ष साजरे करत आहोत. आधुनिक भारताला घडवायचे असेल तर प्रत्येक तरुणाच्या डोक्याला विचार आणि हाताला काम देणे आवश्यक आहे हे जाणून पद्मभूषण डॉ. कर्मवीर भाऊराव पाटील यांनी महाराष्ट्रातील उपेक्षित, वंचित व बहुजन समाजाला शिक्षण मिळावे या उद्देशाने ४ ऑक्टोबर १९१९ रोजी रयत शिक्षण संस्थेची स्थापना केली. त्यांनी 'कमवा व शिका योजना' सुरु करून ग्रामीण भागातील विद्यार्थ्यांना स्वतःच्या पायावर उभे केले. त्यांनी स्वातंत्र्य, समता, स्वाध्याय व स्वाभिमान या चतुःसूत्रीचा अवलंब केला. महाराष्ट्राच्या ग्रामीण व दुर्गम भागात शिक्षणाचा प्रसार व प्रचार केला. बहुजन समाजाला शिक्षणाची दारे खुली केली. महापुरुषांच्या विचार व कार्याचा वारसा आणि वसा घेऊन कर्मवीरांनी वाटचाल केली. त्यामुळे आज रयत शिक्षण संस्थेचे विद्यार्थी देशाच्या व महाराष्ट्राच्या शैक्षणिक आणि सामाजिक क्षेत्रात एक सुजाण नागरिक बनून गुणवत्तापूर्ण कार्य करीत आहेत. संस्थेची शतकोत्तर वाटचाल गौरवास्पद व अभिमानास्पद आहे. कर्मवीरांच्या त्याग, परिश्रम व समर्पणाच्या पायावर उभी असलेली ही संस्था आशिया खंडातील सर्वात मोठी व नामांकित ठरली आहे.

रयत शिक्षण संस्थेच्या ४३ महाविद्यालयांपैकी चंद्ररूप डाकले जैन कॉलेज ऑफ कॉमर्स, श्रीरामपूर हे एक महाविद्यालय आहे. सन १९६२ रोजी स्थापन झालेले सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठातील ग्रामीण भागातील स्वतंत्र वाणिज्य विद्याशाखा असलेले हे एकमेव महाविद्यालय आहे. आज सन २०२४-२५, या आपल्या महाविद्यालयाने गेल्या ६३ वर्षात शैक्षणिक क्षेत्रात आपली स्वतःची एक वेगळी ओळख निर्माण केली आहे. या महाविद्यालयाला 'नॅक' कडून करण्यात आलेल्या तृतीय मूल्यांकनात 'अ' मानांकन प्राप्त झाले असून ३.१४ सी.जी.पी.ए. आहे. महाविद्यालय आय.एस.ओ. ९००१-२०१५ प्रमाणित आहे हे आनंदाची व समाधानाची बाब आहे.

महाविद्यालयात इयत्ता अकरावी पासून एम. कॉम., पीएच.डी, व बी. बी.ए. (सी.ए.) इत्यादींचे वर्ग असून जवळपास ३००० विद्यार्थी शिक्षण घेत आहेत. महाविद्यालयात सर्वच प्रवेश ऑनलाईन व गुणवत्तेवर होतात हे सांगताना विशेष आनंद होत आहे. विद्यार्थ्यांना त्यांच्या जीवनात सक्षमपणे उभे करण्यासाठी कौशल्य आधारित अभ्यासक्रमाची निर्मिती करून ते सक्षमपणे राबविणे आवश्यक असते. संस्थेच्या कर्मवीर विद्याप्रबोधनीच्या विविध शॉर्ट टर्म कोर्सच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांच्या अंगभूत कौशल्याचा विकास करून नव समाज निर्मितीचा प्रयत्न सातत्याने सुरू आहे. राष्ट्रीय छात्र सेना, राष्ट्रीय सेवा योजना, विद्यार्थी विकास मंडळ, विद्यार्थिनी मंच, वाणिज्य मंडळ, स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन केंद्र, सांस्कृतिक विभाग, संगणक विभाग, जिमखाना विभाग, अविष्कार स्पर्धा, सी.ए., सी.एस. मार्गदर्शन केंद्र, कृतज्ञता सप्ताह, वाणिज्य सप्ताह, कौशल्य विकास कार्यक्रम, ग्रंथालय या माध्यमातून विविध उपक्रम सातत्याने राबविले जातात. गेल्या ६३ वर्षात श्रीरामपूर पंचक्रोशीच्या सामाजिक, आर्थिक, राजकीय, सांस्कृतिक व शैक्षणिक परिसर विकासाचे केंद्र म्हणून महाविद्यालयाकडे पाहिले जाते. त्यामुळेच अनेक आजी-माजी विद्यार्थी विविध क्षेत्रात नावलौकिक मिळवत

आहेत याचा मनस्वी आनंद होतो.

‘स्वावलंबी शिक्षण हेच आमचे ब्रीद’ म्हणून ‘श्रमप्रतिष्ठ’ हा कर्मवीरांच्या विचारांचा मूलमंत्र जपत महाविद्यालय यशस्वीपणे वाटचाल करीत आहे. महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना स्वावलंबनाचे धडे देण्यासाठी सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाची ‘कर्मवीर भाऊराव पाटील कमवा व शिका’ योजना यशस्वीपणे राबविली जाते. महाविद्यालयातील विविध विभागांनी महाराष्ट्रातील विविध संशोधन संस्था व स्वयंसेवी संस्था यांच्याशी सामंजस्य करार केलेले असून या माध्यमातून ज्ञानाचे आदान प्रदान, कॅम्पस इंटरव्यू व संगणकाची आवड निर्माण व्हावी म्हणून उद्योजकता विकास मेळावे व रोजगार मिळावे यांचे यशस्वीपणे आयोजन केले जाते.

विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण व्यक्तिमत्त्व विकासासाठी व गुणवत्ता वाढीसाठी भौतिक व शैक्षणिक सुविधा असणे आवश्यक आहे. यासाठी महाविद्यालयाने सतत प्रयत्नशील असते. त्यासाठी स्वतंत्र वरिष्ठ महाविद्यालय इमारत, जुनियर कॉलेज इमारत, प्रशासकीय इमारत, अद्ययावत व सर्व सोयींनी युक्त जिमखाना, भव्य क्रीडा बहुउद्देशीय सभागृह, सौर ऊर्जा प्रकल्प, सी.सी.टी.व्ही. कॅमेरे, मुर्लीचे वसतिगृह, प्राध्यापक निवास, प्राचार्य निवास तसेच भव्य वॉल कम्पाउंड सुरक्षा या भौतिक सुविधा निर्माण करण्याचा जाणीवपूर्वक प्रयत्न केला आहे. महाविद्यालयात अध्ययन व अध्यापन प्रभावी होण्यासाठी सर्व वर्गात एलसीडी प्रोजेक्टर बसविले असून, सर्व सोयींनी युक्त कॉमर्स लॅब, लैंग्वेज लॅब, संगणक लॅब, अद्ययावत संगणकीकृत ग्रंथालय, वातानुकूलित वाचन कक्ष व महाविद्यालयाचे सुशोभीकरण करून शैक्षणिक वातावरण निर्माण करण्याचा यशस्वी प्रयत्न सुरू आहेत.

महाविद्यालयातील प्राध्यापक अध्ययन, अध्यापन आणि संशोधन प्रक्रियेत सक्रिय असतात. अनेक सहकारी प्राध्यापकांनी राष्ट्रीय आंतरराष्ट्रीय चर्चासत्रात प्रत्यक्ष सहभागी होऊन शोधनिबंध सादर व प्रकाशित केले आहेत. पुणे विद्यापीठ अंतर्गत विद्यार्थ्यांच्या गुणवत्ता वाढीसाठी विविध प्रकारचे चर्चासत्रे, कार्यशाळा, प्रोजेक्ट फिल्ड वर्क, सीड मनी प्रोजेक्ट इत्यादींचे आयोजन करण्यात आले आहे ही खूप समाधानाची व आनंदाची बाब आहे.

महाविद्यालयाच्या यशस्वी वाटचालीमध्ये शैक्षणिक व भौतिक सुविधा उपलब्ध करून देण्यासाठी मॅनेजिंग कौन्सिल सदस्य व चेअरमन, रयत शैक्षणिक संकुल मा. मीनाताई जगधने सतत प्रयत्नशील असतात. संस्थेचे अध्यक्ष आदरणीय पद्मविभूषण मा. खा. शरदचंद्रजी पवार साहेब, संस्थेचे चेअरमन मा. चंद्रकांत दळवी साहेब, संस्थेचे सर्व पदाधिकारी, महाविद्यालय विकास समितीचे सन्माननीय सदस्य, आजी-माजी विद्यार्थी, पत्रकार, सहकारी प्राध्यापक यांचे मार्गदर्शन, प्रेरणा व सहकार्यामुळेच महाविद्यालयाच्या प्रगतीचा आलेख सातत्याने उंचावतो आहे. यावर्षीचा ‘दर्शन’ अंक आपल्या पसंतीला व अभिरुचीला पात्र ठरेल अशी अपेक्षा व्यक्त करतो आणि माझ्या लेखणीला पूर्णविराम देतो.

जय कर्मवीर !

डॉ. सुहास आबासाहेब निंबाळकर

संपादकीय

प्रिय रसिक वाचक हो....

महाविद्यालयाचे 'दर्शन' सन २०२४- २५ वार्षिक नियतकालिकाचा अंक आपल्या हाती देताना आम्हाला विशेष आनंद होत आहे. महाविद्यालयीन नवतरुणाईचा लालित्यमय अविष्कार नियतकालिकाच्या रूपाने आपल्यासमोर येत असतो. नियतकालिकाच्या माध्यमातून विद्यार्थ्यांच्या प्रतिभा शक्तीला हक्काचे व्यासपीठ मिळत असते. महाविद्यालयीन शिक्षण घेत असताना विद्यार्थ्यांच्या सुप्त साहित्य कलागुणांना व्यक्त होण्याची संधी महाविद्यालय स्तरावरून देण्याचा हा एक प्रयत्न असतो. या उद्देशाने अंकाचे संपादन केले आहे.

२१ व्या शतकातील शैक्षणिक गरजा आणि आव्हाने वेगवेगळी आहेत. राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण NEP-2020 याची अंमलबजावणी होत असताना ही प्रक्रिया विद्यार्थ्यांना शिक्षण प्रवाहात जास्तीत जास्त क्रियाशील ठेवण्यासाठी प्रयत्नशील दिसून येते. आजच्या ज्ञान, विज्ञान आणि स्पर्धेच्या युगात आत्मकेंद्रीत होत असलेल्या तरुणाईला सामाजिक प्रश्नांची जाणीव करून द्यावी लागते. राष्ट्रीय व आंतरराष्ट्रीय पातळीवर सातत्याने वेगवेगळ्या घडामोडी घडत असतात. त्याचा प्रत्यक्ष-अप्रत्यक्ष परिणाम हा समाजावर होत असतो. नियतकालिकाच्या माध्यमातून विद्यार्थी आर्थिक, सामाजिक, राजकीय, सांस्कृतिक, कला, क्रीडा, साहित्य अशा विविध विषयांवर आपली मते मांडत असतात. विद्यार्थ्यांना लिहिण्यासाठी प्राध्यापकांकडून प्रेरित व प्रोत्साहित केले जाते. ही ग्रामीण परिसरातील व साहित्याची परंपरा नसलेल्या विद्यार्थ्यांची अभिव्यक्ती आहे. या दृष्टीने यातील निर्मिती व आकलनाकडे पहावे ही विनंती.

भारताचे संविधान हे संपूर्ण जगातील सर्वात व्यापक व महत्वाच्या संविधानांपैकी एक मानले जाते. २६ नोव्हेंबर १९४९ रोजी दत्तक घेतलेले हे संविधान २६ जानेवारी १९५० रोजी लागू झाले आणि त्याच दिवशी भारताचा संविधानात्मक गणराज्य म्हणून एक ऐतिहासिक प्रारंभ झाला. आपण २०२५ हे वर्ष भारतीय संविधानाचे अमृत महोत्सवी वर्ष साजरे करत आहोत त्याचा योग साधून “भारतीय संविधानाचा अमृत महोत्सव” हा विषय व आशय घेऊन आपण नियतकालिकाचे संपादन करीत आहोत. या आशयास धरून “आधुनिक भारताच्या जडण घडणीत योगदान असलेल्या देश आणि विदेशातील व्यक्तिमत्वांचे विचार, कार्य व कर्तृत्व” या विषयावर आधारित लेखन या नियतकालिकात समाविष्ट केले आहे.

चंद्ररूप डाकले जैन वाणिज्य महाविद्यालय हे कर्मवीरांनी लावलेल्या वटवृक्षाचीच एक पारंबी आहे. सन १९६२ मध्ये स्थापन झालेले हे महाविद्यालय कर्मवीरांच्या विचार व कार्याचा वारसा आणि वसा घेऊन २१ व्या शतकामध्ये यशस्वी वाटचाल करीत आहे. रयत शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष मा. खा. डॉ. शरदचंद्रजी पवार साहेबांच्या प्रेरणेने व मार्गदर्शनाखाली संस्था यशस्वीपणे प्रगतीकडे वाटचाल करीत आहे. संस्थेचे चेअरमन मा. चंद्रकांत दळवी हे सतत नावीन्याचा शोध घेऊन विद्यार्थीकेंद्रीत शिक्षण आणि तंत्रज्ञानाच्या सहाय्याने ज्ञानगंगा समाजाच्या तळागाळापर्यंत पोहचविण्याचा त्यांचा सातत्याने प्रयत्न असतो. मॅनेजिंग कौन्सिल सदस्या व रयत शैक्षणिक संकुलाच्या चेअरमन आदरणीय मा. मीनाताई जगधने यांचे मार्गदर्शन, प्रेरणा व सहकार्य अनमोल असे आहे. महाविद्यालयाचे प्र. प्राचार्य डॉ. सुहास निंबाळकर यांचे कुशल व संयमी नेतृत्वामुळे महाविद्यालयाच्या विकासात व नावलौकिकात भर पडत आहे. त्यांचा विद्यार्थ्यांविषयी विशेष ओढा जाणवतो. विद्यार्थ्यांच्या सर्वांगीण व्यक्तिमत्त्व विकासासाठी सातत्याने विविध रचनात्मक उपक्रम कुशलतेने राबवून विद्यार्थ्यांना सतत प्रेरित करण्याचे कार्य अविरतपणे सुरुच आहे.

संपादनाच्या आणि संयोजनाच्या संदर्भात अनेकविध स्वरूपाचे सहकार्य सर्वांकडून मला मिळाले. मा. प्राचार्य यांनी काम करताना दिलेले स्वातंत्र्य, दाखविलेला विश्वास, प्रेरणा, सहकार्य व मार्गदर्शन अनमोल असेच आहे. यामुळेच सर्वांच्या सहकार्याने मी संपादनाचे हे काम यशस्वीपणे करू शकले याचा विशेष आनंद आहे. विद्यार्थी, सहकारी प्राध्यापक, ग्रंथालय, कार्यालयीन सेवक व संपादक मंडळातील सर्व सदस्य यांच्या प्रोत्साहन व सहकार्यामुळेच 'दर्शन' ला पूर्णत्व लाभले आहे. मुद्रक म्हणून स्वतःची वेगळी ओळख निर्माण करणारे श्री.आनंद फुणगे, श्रीरामपूर या सर्वांचे हार्दिक आभार !

धन्यवाद ।

डॉ. सौ गुजर पी. एस.
संपादक

“Education through self-help is our Motto”

Dr. Karmaveer Bhaurao Patil

The emblem ‘The Banyan Tree’ as chosen by Dr. Karmaveer Bhaurao Patil founder of parent institution Rayat Shikshan Sanstha, Satara, encompasses the message that, the students from all parts of the society including underprivileged will prosper, flourish and accomplish with the help of education.

Vision

“To provide quality business education, accessible and affordable to the rural masses and to promote research and entrepreneurship for the development of rural area”.

Mission of the College

The mission statement of the college reflects our endeavour to translate the vision to reality. Our mission is:

- ▶ To motivate the students from rural area to go in for commerce education.
- ▶ To provide complete commerce education right from XI Std. to. Ph.D.
- ▶ To enrich commerce education through tutorials, field visits, industrial Tours, quiz contest, essay competitions, seminars and workshops & Research.
- ▶ To motivate and train students for M.B.A., CET, C.A.,C.W.A and C.S., IBPS., CMA., DTL., GDC&A.
- ▶ To provide affordable career oriented courses to the rural students.
- ▶ To undertake research regarding various business problems, especially in the surrounding area.
- ▶ To foster research culture amongst faculty and students.
- ▶ To inculcate proper ethical, social and responsible behavior amongst the students.
- ▶ To bring about all round development of the students, so that they become worthy members of a nation aspiring to be a world power

अनुक्रमणिका

१	संविधान	१०
२		
३		
४		
५		
६		
७		
८		
९		
१०		
११		
१२		
१३		
१४		
१५		
१६		
१७		
१८		
१९		
२०		
२१		
२२		
२३		
२४		
२५		

अनुक्रमणिका

१ शशशशशशशशशशशश	iiiiiiiiiiiiiiii	१०
२		
३		
४		
५		
६		
७		
८		
९		
१०		
११		
१२		
१३		
१४		
१५		
१६		
१७		
१८		
१९		
२०		
२१		
२२		
२३		
२४		
२५		

विराट खेळ करणारा : विराट कोहली

-कु. अक्षदा लबडे

प्रथम वर्ष वाणिज्य (अ)

विराट कोहली हा एक भारतीय क्रिकेट खेळाडू असून सध्या तो भारतीय क्रिकेट संघाचा कसोटी कर्णधार आहे. खेळामध्ये अनेक खेळाडूनी आपली छाप सोडली आहे. मात्र आवडता खेळाडू म्हणजे विराट कोहली. त्याच्या खेळातील कौशल्य, नेतृत्व, क्षमता आणि मैदानावर दाखवलेल्या शौर्यामुळे तो माझ्या मनात एक विशेष स्थान मिळवून बसला आहे.

विराट कोहलीचा जन्म ५ नोव्हेंबर, १९८८ मध्ये दिल्ली येथे झाला. त्याचे वडील प्रेम कोहली एक वकील होते. आणि त्याची आई सरोज कोहली गृहिणी आहे. लहानपणापासूनच क्रिकेट खेळण्याची आवड असलेल्या विराटने वयाच्या ११ व्या वर्षी क्रिकेट अकादमीमध्ये प्रवेश घेतला. त्याच्या कठोर मेहनतीमुळे आणि समर्पणामुळे त्याने लवकरच आपली छाप सोडली आणि त्याच्या कौशल्यामुळे दिल्लीच्या क्रिकेट विश्वात स्थान मिळवले. विराट कोहलीने २००८ मध्ये अंडर १९ कप जिंकून आपल्या क्रिकेट करिअरची सुरुवात केली. त्यानंतर त्याला भारतीय सीनियर क्रिकेट टीममध्ये स्थान मिळाले. आपल्या पदार्पणाच्या काही सामन्यांतच त्याने आपली ओळख प्रस्थापित केली. आणि बॅटने तुफान खेळी केली. विराट कोहलीची फलंदाजी अद्वितीय आहे. त्याच्या बॅटींग तंत्रामुळे तो विविध प्रकारच्या गोलंदाजांवर सहजतेने मात करतो. त्याच्या उत्तम फिटनेसमुळे तो भरपूर वेळ खेळू शकतो आणि धावांचा पाठलाग करताना त्याच्या टीमला विजयाच्या उंबरठ्यावर नेतो. त्याच्या सरासरीची उच्च संख्या आणि विविध प्रकारच्या शतकांमुळे तो आधुनिक क्रिकेटच्या महान फलंदाज फलंदाज मानल जातो. विराट कोहलीने २०१७ मध्ये कर्णधारपद स्वीकारले. भारतीय क्रिकेट कर्णधार म्हणून आणि आपल्या नेतृत्वाखाली भारतीय टीमने अनेक विक्रम प्रस्थापित केले. टीमने विविध देशांमध्ये त्याच्या नेतृत्वाखाली टेस्ट सिरीज जिंकल्या. जे पूर्वी शक्य नव्हते. त्याच्या

आक्रमक आणि प्रेरणादायी नेतृत्वाशैलीमुळे त्याची एक यशस्वी कर्णधार म्हणून ओळख झाली.

विराट कोहलीच्या व्यक्तीमत्वाचे अनेक पैलू आहेत. त्याच्या कठोर मेहनतीमुळे आणि विश्वासामुळे तो नेहमीच मैदानावर आत्मविश्वासाने वावरतो. तो अहाराची खूप काळजी घेतो. त्याचे डोळ्यातच त्याची देशाविषयीची धडपड आणि जिंकण्याची इच्छा दिसून येते. त्याच्या प्रत्येक खेळाने व गुणांमुळे तो तरुणांना आदर्श वाटतो. दिसून येते.

नाम ना किसी का जाता है, ना किसी से बात है, कहां गैरों में वो दम है जो विराट में बात है नुकत्याच झालेल्या विश्वकपच्या सामन्यामध्ये अतिशय योग्यवेळी १६ धावांची खेळी करून भारतीय संघाने एक मजबूत धावसंख्या तयार केली. त्यामुळे भारतीय संघाने अतिशय भेदक गोलंदाजी करून विश्वकप जिंकला. त्यानंतर विराटने आपली निवृत्ती २०-२० मधून घोषित केली. त्याच्या आम्हा सर्व क्रिकेट प्रेमींना धक्का बसला. तसाच सामन्यातून निवृत्ती मुळे सुध्दा बसला विराटची खेळी पाहून आज अनेक तरुण क्रिकेटर त्याच्यापासून प्रेरणा घेतात. तसेच आदर्श मानतात. आम्ही सुध्दा विराट कडून होतो, खेळामध्ये खेळ भावनेने कसे खेळायचे, हरणे किंवा जिंकने खेळामध्ये चालूच असते परंतु आपण संघामध्ये कसे राहतो. आपल्या सहकारी लोकांसोबत कसे राहतो. संघात कसे खेळतो. हे सर्व विराट कडून शिकण्यास मिळते.

संकटांचा विराट कोहलीने सामना आपल्या आयुष्यात केला आहे. आपल्या वडिलांच्या निधनानंतर देखील त्याने आपली क्रिकेटची तयारी सुरु ठेवली आणि आपल्या धडपड आणि मेहनतीमुळे सर्व अडचणींवर मात करून तो उभा राहिला. त्याच्या या संघर्षामुळे तो अव्वल ठरतो. विराट कोहली केवळ फक्त

अडचणीवर मात करून तो उभा राहिला. त्याच्या या संघर्षामुळे तो अव्वल ठरतो. विराट कोहली केवळ फक्त यशामुळे प्रसिद्ध नाही तर तो एक सामाजिक कार्यकर्ता देखील आहे. त्याने 'विराट कोहली फाऊंडेशन' ची स्थापना केली आहे.

निराधारा मुलांच्या शिक्षण आणि आयुष्यसाठी एक प्रेरणादायी व्यक्तिमत्व विराट कोहली नाही तर तो तारक ठरला आहे. एक क्रिकेट खेळाडू प्रेरणादायी

व्यक्तिमत्व आहे. खेळातील कौशल्य, मेहनत, नेतृत्व, समता, त्याच्या कठोर आणि सामाजिक कार्यामुळे तो माझ्या आणि लाखो चाहत्यांच्या मनात एक विशेष स्थान बनवून आहे. त्याचे आयुष्य संघर्ष आणि यशाची प्रेरणा देते. समर्पण भावनेने केलेली कोणतीही गोष्ट जीवनात प्रेरणादायी ठरते. म्हणूनच त्याच्या जीवनातील कथा प्रत्येकाला संघर्ष शिकवते की कठोर मेहनत, आत्माविश्वासाच्या जोरावर यश साध्य करता येते. असा माझा आवडता खेळाडू म्हणजे ...विराट कोहली.

आई- वडील

कु. ऋतुजा भागडे
प्रथम वर्ष वाणिज्य (अ)

आई घरातली लक्ष्मी
बाबा घराचा उंबरठा.

किती वेदना सहन करतो
किती वेदना सहन करतो.

आई जसे घर सजवते
बाबा त्या घराला स्वर्ग बनवतात.

बाबाच्या मनात असले अश्रू जरी
त्याच्या डोळ्यात असते एक स्वप्न
मुलांनी शिक्षण घेऊन त्यांच्या पायावर उभे राहावे
ते स्वप्न डोळ्यात घेऊन कष्ट करतो.

आई म्हणजे देवा समोरचा दिवा
बाबा म्हणजे दिव्या समोरचा प्रकाश.

जसा कुंभार मातीचा चिखलापासून मडकी बनवतो
कसे आई-वडील आपल्या मुलांना लहानपणापासून
घडवतात ती आई असते. ती आई असते.

आई म्हणजे अंगणातली रांगोळी
बाबा म्हणजे त्या रांगोळीतले विविध रंग.

आई उपाशी राहून मुलांना घास भरवते
ती आई असते. ती आई असते.

आई मायेचा सागर
तर बाबा त्या सागराचा किनारा.

आयुष्यात हे सुख दुःखाने भरलेले असते ते म्हणजे
बाबा
पुस्तकावरील सुंदर मुखपृष्ठ म्हणजे आई.

किती जरी संकटासमोर आली तरी ती संकटात साथ
देणारी असते
ती आई असते. ती आई असते.

जसे घराला घरपण आणते आई
तसे घराला दिशा दाखवतात बाबा.

आई बाबा शिवाय जगणे अपूर्ण
आई बाबा विना सारे जग भकास.

मुलांच्या शिक्षणासाठी एक एक पैसा कमावतो
बाबाच्या पायात नसतात चपला

आर्थिक सुबत्तेत महिलांचे योगदान

-कु.वाघमारे श्रेता धरमचंद
एस.वाय. बी.कॉम.

मध्ययुगात स्त्रियांची स्थिती अधिकच चिंताजनक होती. तिच्या शिक्षणाची दारे बंद होती. विवाहाचे वय जेमतेम आठ-नऊ वर्षे, विधवा विवाहास परवानगी नव्हती, पण पती निधनानंतर स्त्रिया सती जातात. स्त्रिया कौटुंबिक व सामाजिक बंधनांनी जखडल्यामुळे त्या पुरुषी वर्चस्वाखाली भरडल्या जातः आधुनिक काळात इंज्रंजांमुळे भारतीय संस्कृतीत अनेक प्रकारचे बदल झाले. लोकहितवादी ज्योतिबा फुले, राजा राममोहन रॉय, न्यायमूर्ती महादेव गोविंद रानडे, महर्षी कर्वे आदी समाजसुधारक यांनी संस्कृतीतील वाईट - चालीरीती मोडीत काढल्या. महिलांची स्थिती सुधारण्यासाठी, पुरुषासमान महिलेला दर्जा मिळवण्यासाठी पुनर्विवाह, अस्पृश्यता, स्त्रियांना स्वतंत्र व शिक्षणाचा हक्क मिळवून दिला. समाजातील अनेक अनिष्टरूढी परंपरा बंद केल्या. इ.स. १८८० ते १९३० या काळात भारतात महिला आंदोलनाला यश आले. राष्ट्रीय विकासात महिलांना स्थान मिळाले. भारत छोडो, सविनय कायदेभंग, स्वदेशी अभियान असहकार आंदोलन अशा अनेक चळवळीमध्ये महिला अग्रेसर राहिल्या. महिलांचे स्थान उंचावण्यासाठी डॉ. मुथूलक्ष्मी रेड्डी, डॉ. अॅनी बेझंट, लेडी टाटा, मागरिट काझीन अशा अनेक कर्त्या महिलानी महिला विकासासाठी तर सरोजिनी नायडू यांनी मानवधिकारासाठी प्रयत्न केले. १९३७ सालाच्या निवडणुकीत ४९ जागा महिलांना राखीव ठेवल्या. स्वातंत्र्य काम करण्यास मिळाल्यानंतर सामाजिक क्षेत्रात स्त्रिया कार्यक्षम अहित हे सिद्ध झाले. कारण स्त्रियांनी भारतीय स्वातंत्र्य लढ्यात पुरुषांबरोबरीनेच पुरुषार्थ गाजवला व स्त्रीला एक नवा दर्जा प्राप्त करून दिला. त्यामुळेच स्त्रियांनी परदेशी मालावर बहिष्कार, असहकार आंदोलनात मोठा आंदोलनात सहभाग घेतला. वेळप्रसंगी तुरुंगवासही पत्करला. आधुनिक काळात मध्यमवर्गीय

सुशिक्षितस्त्रिया विविध क्षेत्रात काम करू लागल्या. वारसा हक्क कायदा (१९५६) बहुपत्नीत्वाची चाल बंद झाली. विशिष्ट परिस्थितीत गर्भपात करण्याचा हक्क झाला. हुंडाबंदी तसेच वेश्याव्यवसाय, बलात्कारविरोधी कायदा असे अनेक कायदे आल्यामुळे स्त्रीजीवन सुलभ झाले. स्त्री जीवनात एकोणिसाव्या शतकात मोठ्या प्रमाणात ज्ञानी झाली त्याचे मुख्य कारण म्हणजे तिला सापडलेला मनाचा प्रकाश. फुले. आगरकर आणि कर्वे यांच्या परिश्रमातून तिच्यासाठी शिक्षणाची उघडलेली कवाडे आणि उंबरठ्या बाहेर पाऊल टाकण्याचे मिळालेले स्वातंत्र्य पाटी-पेन्सिल हातात घेतलेल्या स्त्रीने अगदी अल्पकाळात विद्यापीठाच्या विविध परिक्षाही पार केल्या. आज तिने एकविसाव्या शतकात प्रत्येक क्षेत्रात नेपुण्य मिळवून स्वतः ला सिद्ध केलं आहे.

आजच्या, काळात महिला उच्चशिक्षित होऊन मोठमोठ्या पदांवर नोकऱ्या करू लागल्या कला, नाटक, चित्रपट, जाहिरात सौंदर्य, औद्योगिक शासकीय, सामाजिक शैक्षणिक आदी विविध क्षेत्रांत ज्ञानाच्या व आत्मविश्वासाच्या बळावर महिला स्वतः ला सिद्ध करत यशस्वीरीत्या कामगिरी पार पाडत असून आज पुढे नागरीक्षेत्रात शिक्षिका, ते कलेक्टरपर्यंत विविध पदावर स्त्रियांनी मानाच्या जागा आपल्या कुशलतेच्या स्वबळावर पटकावल्या, सर्वच पदावर महिला सक्षमतेने कार्यरत आहेत. शासकीय, राजकीय, शैक्षणिकक्षेत्रात ३०% जागा राखीव असल्यामुळे मिळालेल्या संधीच सोने करत कुटुंबाच्या अर्थार्जनासाठी त्या मदत तर करतच आहे, पण देशाच्या प्रगतीत व नवीन पिढी घडवण्यात, आय.ए.एस.व आयपीएस होऊन नागरी सेवा करणाऱ्या कितीतरी स्त्रिया आपले कौशल्य देशासाठी अर्पण करीत आहेत. उदा: नीला सत्यनारायण, लीना मेहेंदळे, चंद्रा अय्यंगार, मीरा बोरवणकर या आजच्या कितीतरी

महिला पोलीस इन्स्पेक्टर, कमिशनर पोलीस शिपाई म्हणून विविध क्षेत्रात ही कार्यरत आहेत. सामाजिक क्षेत्रातही स्वतः सिंधुताई सपकाळ अपर्णा रामतीर्थकर, साधना आमटे, प्रकाश आमटे, मेधा पाटकर अशा कितीतरी महिलांनी विशेष कामगिरी केली आहे.

अलीकडे गावोगावी महिला मंडळे व बचत गटाच्या माध्यमातूनही अनेक कार्य पार पाडली जातात. पूर्वी घरकाम कामे करणे, भाजीपाला विकणे इ. करणे, स्वयंपाकाची कामे करणे कमी प्रतीचं मानल जायचं. पण सध्या मध्यमवर्गीय, कुटुंबातील शिक्षित, अशिक्षित, गरजू स्त्रिया स्वयंपाकाची कामे, मुले सांभाळणे, पाळणाघर चालवणे, मेस, शिवणकाम करणे, श्रुशुषा करताना हॉटेल इ. व्यवसायात दिसतात. आजमितीला स्त्रिया विविध क्षेत्रातील मार्गदर्शन घेऊन तर कधी डिजिटल माध्यमांच्या यू-ट्युव, फेसबुक, इंस्टग्रामचा आधार घेतात व स्वप्नपूर्ती करताना दिसतात. ज्या स्त्रिया शिक्षित आहे, परंतु काही कारणामुळे स्वतःच करियर करू शकल्या नाहीत, अशा स्त्रिया या संधीच सोन करत ब्यूटी पार्लर, ऑनलाईन कपड्यांचा क्लास घेणे, व्यवसाय करणे गायनाचे चित्रकला डान्स, , योगाचे क्लास जिम ट्रेनर, नोकरी, सेंद्रिय फळभाज्या विकणे, ठिकठिकाणी व्याख्यान देतात व जनजागृती करणे इ. काम करताना स्त्रिया दिसतात.

सामाजिक कार्य करतानाही कधी श्रमदान, अन्नदान, ज्ञानदान तर कधी आर्थिक मदत करताना दिसतात. आपला कलाकृती, पाककृती आस्वाद सर्वांना मिळावा म्हणून काही महिला घरगुती फराळाचे विकणे , गर्दीच्या ठिकाणी चटपटीत पदार्थ करून विकणे, घरगुती मिरची मसाले , उन्हाळ्यातील पदार्थ तयार करून विकणे, रिक्षा चालवणे असे अर्थार्जन करतात. ढोलपथक, लेझिम, क्रीडा क्षेत्र, योगक्षित, स्विमिंग, कत्यक इत्यादी क्षेत्रात इतर मुलामुलीना मार्गदर्शन करून अर्थार्जन करताना दिसतात. काही स्त्रिया

राजकारणात स्वतःला सिद्ध करतात. थोडक्यात स्त्रियांनी कुठल्याही वयोगटात अपार कष्ट आणि आपल्या कृतीतून दाखवून दिलंय की दुर्दम्य इच्छाशंक्ती अनब करण्याची तयारी असेल तर व्यक्ती आयुष्याच्या कुठल्याही टप्प्यावर यशस्वी होऊन स्वतःला सिद्ध करून आपल्या कर्तृत्वाचा ठसा समाजात आदर्श ठेवण्यात पात्र ठरेल. आज स्त्रीच्या वेशात आणि राहणीमानातही खूप जास्त बदल झालाय तिची भाषाशैली बदललीय , शिक्षणाने विचारांची प्रगल्भता वाढलीय. ज्ञानाने ती समृद्ध झालीय. आत्मविश्वासाने व निर्भयपणे ती सर्वत्र वावरते व आपली मते घरात व समाजाच्या उंबरठ्यावर परखडपणे मांडताना दिसत आहे.

काम करताना सुलभ जावं म्हणून तिने गरजेनुसार आपल्या पोशाखात बदल केला आहे, शर्ट, वनपिस इ. पोषाखांची परिधान करताना दिसते. ती गरजेनुसार आहार, मानसोपाचारतज्ञ, स्त्री रोगतज्ञ योग शिक्षिका, फिटनेस, पाईट, आयुर्वेद तज्ञ, होमिओपॅथी तज्ञ तसे तिचे व्यक्तिमत्व कस जास्तीत जास्त खुलवता येईल त्यासाठी आवश्यक ती पावले उचलण्यासाठी ती सहभागी होते. स्त्रीविषयक कायदे मिळिवण्यासाठी आवश्यक असलेल्या सुरक्षा , स्वरक्षण करता यावे यासाठी कराटे मार्गदर्शन, नियमित चालणे व व्यायाम करणे याबाबी स्त्रिया करीत आहेत. आता ती आर्थिकदृष्ट्या व ज्ञानासाठी कोणावरही अवलंबून राहू इच्छित नाही: स्त्री-पुरुष समान आहेत, संस्कृत वचनात सांगितल आहे आणि तिच्या कृतीतुन तिने सिद्ध, केलय पुरुषांच्या खांद्याला खांदा लावून काम करणं, लिंगभेद, काळाच्या ओघात विसरून देऊन काम करणं, निर्भयपणे घरात आणि समाजात वावरताना निर्णय प्रक्रियेत हिरिरीने सहभागी होते इ. घरातील नाते सांभाळून तिच्यात सहनशीलता वाढली आहे , स्त्रिला संधी आणि स्वातंत्र्य मिळाल्यामुळे, ज्ञान मिळवण्याच्या सर्व सीमा, विचारांची समृद्ध कृतीशील

पार करत कर्तव्य-दक्ष, अचूक निर्णय क्षमता, अपार कष्ट, कायम शिकत राहण्याचा ध्यास इ. गुणामुळे तिने समाजातील विविध क्षेत्रात आपले विशेष नेपुण्य

दाखवून सर्वानाच अचंबित करून टाकलयं. त्र तु नार्यः पूज्यन्ते तत्र देवताः रमन्ते, यत्र तु एताः न पूज्यन्ते तत्र सर्वाः क्रियाः अफलाः (भवन्ति) ।

मैत्रीण

कु. तनुजा बनसोडे
प्रथम वर्ष वाणिज्य (अ)

म्हणतात ना शब्द जुळले तर कविता बनतात.
हृदय जुळले तर नाती बनतात.
कापूस जुळला तर दिव्यातल्या वाती बनतात.

आणि तुझ्या सारखी मैत्रीण मिळाल्यावर
सात जन्माची साथी बनतात.
रुसवे -फुगवे झाले तरी हसत पून्हा जवळ येतो.
कारण तुझ्याशिवाय हा प्रवास अपूर्णच राहतो.

साथ तुझी अनमोल शब्दात ती मांडता येणार नाही.
मैत्रीच हे नात कधीच दुरावता येणार नाही.
तु आहेस माझी सावली जशी नेहमी सोबत चालते.

जग काहीही म्हणे तुझी साथ कधीच तुटनार नाही.
तु नेहमी अशीच रहा
मैत्रीच्या या नात्याला काळही तोडू शकणार नाही...

ज्योतिबा फुले आणि सावित्रीबाई फुले: समाजसुधारणेचे प्रणेते

-चि.करण गणेश जाधव
टी.वाय. बी.कॉम (अ)

भारतातील सामाजिक क्रांतीचे अग्रदूत ज्योतिबा फुले आणि सावित्रीबाई फुले या जोडप्याने जातीय अत्याचार, स्त्रीशिक्षणाच्या अभाव, आणि सामाजिक विषमता विरुद्ध केलेल्या संघर्षामुळे त्यांचे नाव इतिहासात अमर झाले आहे. त्यांनी १९व्या शतकातील रूढिवादी समाजाला धाब्यावर बसवून शिक्षण, समता, आणि न्यायाचा मार्ग प्रशस्त केला. हा लेख त्यांच्या जीवनकार्याचा आढावा घेऊन त्यांच्या विचारांची महती सांगणारा आहे.

प्रस्तावना:- एक क्रांतिकारी जोडप्याची गोष्ट : ज्योतिबा आणि सावित्रीबाई फुले हे केवळ पती-पत्नी नव्हते, तर समाजसुधारणेचे सहकारी होते. त्यांनी एकत्रितपणे महाराष्ट्रातील दलित, शेतकरी, आणि स्त्रियांच्या उद्धारासाठी काम केले. त्यांच्या प्रयत्नांमुळे भारतात पहिल्यांदाच स्त्रियांसाठी शाळा सुरू झाल्या, दलितांना समाजात प्रतिष्ठा मिळाली, आणि विधवा पुनर्विवाहासारख्या सामाजिक चळवळींना बळ मिळाले.

ज्योतिबा फुले यांचे जीवन परिचय : ज्योतिबा फुले यांचा जन्म ११ एप्रिल १८२७ रोजी पुण्यातील माली समाजात झाला. त्यांचे वडील गोविंदराव फुले हे फुलांचा व्यापार करणारे होते. लहानपणीच ज्योतिबांनी जातीय भेदभावाचा अनुभव घेतला. त्यांना शिक्षणाची आवड होती, पण उच्च जातीच्या विद्यार्थ्यांसोबत बसण्यास मनाई होती. या अन्यायाविरुद्ध त्यांच्या मनात बंडखोरीचा बीजारोपण झाला.त्यांनी स्कॉटिश मिशनरी शाळेत शिक्षण घेतले आणि पाश्चात्य विचारसरणीचा प्रभाव स्वीकारला. १८४८ मध्ये, त्यांनी पुण्यात भिडेवाडी येथे पहिली मुलींची शाळा सुरू केली. ही शाळा केवळ स्त्रियांसाठी नव्हती, तर दलित आणि अश्वस्थ समाजाच्या मुलांसाठीही खुली होती. या पाठलागात समाजाचा प्रचंड विरोध सहन करावा

लागला, पण ज्योतिबांनी कधीही हार न मानता शिक्षणप्रसाराचे कार्य सुरूच ठेवले.

सावित्रीबाई फुले यांचे जीवन परिचय :

सावित्रीबाई फुले यांचा जन्म ३ जानेवारी १८३१ रोजी नायगाव येथे झाला. नऊ वर्षांच्या वयात त्यांचा विवाह ज्योतिबांशी झाला. सावित्रीबाई अशिक्षित होत्या, पण ज्योतिबांनी त्यांना घरीच शिक्षण दिले. त्या काळात स्त्रियांना शिक्षण देणे हा समाजाच्या नियमांविरुद्धचा गुन्हा मानला जात होता. पण सावित्रीबाईंनी हे आव्हान स्वीकारले आणि पुढे जाऊन त्या भारतातील पहिल्या महिला शिक्षिका ठरल्या.त्यांनी ज्योतिबांसोबत मुलींच्या शाळा चालवल्या आणि समाजातील स्त्रियांना शिक्षणाचे महत्त्व समजावले. त्यांच्या कविता आणि भाषणांद्वारे त्यांनी स्त्रियांना जागृत करण्याचा प्रयत्न केला. त्यांची प्रसिद्ध कविता 'झजाऊ दे ग, जाऊ देइ ही स्त्रीस्वातंत्र्याचा घोष आहे.

शैक्षणिक क्रांतीचे आद्यप्रवर्तक : ज्योतिबा आणि सावित्रीबाई यांनी शिक्षणाला सामाजिक बदलाचे साधन मानले. १८४८ ते १८५२ या काळात त्यांनी पुण्यात १८ शाळा स्थापन केल्या. या शाळांमध्ये स्त्रिया, दलित, आणि मुस्लिम मुलांना मोफत शिक्षण दिले जाई. सावित्रीबाई स्वतः शाळेत जात आणि मुलींना शिकवत. त्यांना रस्त्यावर घाण, दगड आणि गाली फेकल्या जात, पण त्यांनी कधीही हिम्मत हारली नाही. ज्योतिबांनी 'ङ्गुलामगिरी' (१८७३) हे पुस्तक लिहून ब्राह्मणवादी व्यवस्थेवर टीका केली. त्यांनी स्पष्टपणे म्हटले, 'ङ्गुलामगिरी हे मुक्तीचे साधन आहे. जो शिकेल तोच स्वतःचा आणि समाजाचा उद्धार करू शकेल.ङ्गु

सामाजिक न्यायाचा संघर्ष : फुल्यांनी केवळ शिक्षणाचाच नव्हे, तर सामाजिक न्यायाचाही पुरस्कार केला. त्यांनी सत्यशोधक समाज (१८७३) स्थापन

करून ब्राह्मणांच्या वर्चस्वाविरुद्ध आवाज उठवला. या संघटनेद्वारे त्यांनी दलितांना धार्मिक अनुष्ठानांमध्ये ब्राह्मणांशिवाय स्वतःचे विधी करण्याचे स्वातंत्र्य दिले. त्यांनी विधवा पुनर्विवाहाचे समर्थन केले आणि बालविवाह, सतीप्रथा यांसारख्या रूढींविरुद्ध मोर्चा काढला. सावित्रीबाईंनी झकाशीबाईंइ या विधवेचा पुनर्विवाह लावून दिला आणि तिला आश्रय दिला. त्यांनी अनाथ मुलांसाठी झबालहत्या प्रतिबंधक गृहघ्न सुरू केले, जेथे विधवा स्त्रिया आपल्या मुलांना सुरक्षितपणे जन्म देऊ शकत.

सावित्रीबाईंची कविता: समाजजागृतीचे साधन : सावित्रीबाई फुले यांनी मराठी साहित्यात कवितेच्या माध्यमातून स्त्रीशिक्षणाचा पुरस्कार केला. त्यांच्या कविता साध्या भाषेत असूनही त्या समाजाला झटकून जागृत करतात.

१. “जाऊ दे ग, जाऊ दे”
“जाऊ दे ग, जाऊ दे शिक्षणाला जाऊ दे,
बंधनातून मुक्त होऊन आपुल्या बळावर जाऊ दे.
अज्ञानाच्या अंधारातून बाहेर पड,
स्वतःच्या मनाचा दिवा पेटवून प्रकाशात जाऊ दे.”

२. “उठा, शिका, संघर्ष करा”
“उठा, शिका, संघर्ष करा,
स्वतःच्या हक्कांसाठी लढा.
जातीच्या बेड्या तोडून टाक,
मानवतेच्या मार्गाने चाल.”

ज्योतिबा आणि सावित्रीबाई यांचे विचार आणि आजचा समाज : ज्योतिबा आणि सावित्रीबाई यांचे विचार आजही प्रासंगिक आहेत. त्यांनी स्त्री-पुरुष समता, शिक्षणाचे लोकशाहीकरण, आणि

जातीयतेविरुद्धचे आवाहन केले होते. आज जेव्हा दलितांवर अत्याचार होतात, स्त्रियांना शिक्षणापासून वंचित ठेवले जाते, तेव्हा फुल्यांचे संदेश आपल्याला मार्गदर्शन करतात.

ज्योतिबा म्हणत, झजो कोणी समाजातील दुःख दूर करण्यासाठी काम करतो, तोच खरा धर्मातुर आहे. झ सावित्रीबाईंनी स्त्रियांना सांगितले, “तुमचे शिक्षण हे तुमचे शस्त्र आहे. तेच तुम्हाला गुलामगिरीतून मुक्त करेल.”

वारसा आणि प्रेरणा : फुल्यांनी सुरू केलेले कार्य त्यांच्या नंतरही पुढे चालू राहिले. त्यांच्या विचारांनी डॉ. बाबासाहेब आंबेडकर, महात्मा फुले, आणि इतर समाजसुधारकांना प्रेरणा दिली. आज महाराष्ट्रात १० नोव्हेंबर हा “ महिला शिक्षण दिन” सावित्रीबाईंच्या स्मरणार्थ साजरा केला जातो.

निष्कर्ष: समतेच्या समाजाचे स्वप्न : ज्योतिबा आणि सावित्रीबाई फुले यांनी आपल्या जीवनातून हे सिद्ध केले की, संघर्ष आणि समर्पणाने समाज बदलता येतो. त्यांनी दाखवून दिले की, शिक्षण हे केवळ पुस्तकी ज्ञान नसून ते सामाजिक बंधनांमधून मुक्तीचे साधन आहे. त्यांचे आयुष्य हे एक संदेश आहे: जात, धर्म, लिंग यांच्या पलीकडे जाऊन मानवतेची सेवा करा. आजच्या युगातही त्यांचे विचार आपल्याला सांगतात: “ शिक्षण घ्या, संघटित व्हा, आणि अन्यायाविरुद्ध लढा. फक्त तेव्हाच समतेचे स्वप्न साकार होईल.” ज्योतिबा आणि सावित्रीबाई फुले यांच्या स्मृतीला मनात बाळगून, आपण समाजातील विषमता दूर करण्याचा प्रयत्न करूया. त्यांच्या मार्गाने चालून, एक समतावादी आणि शिक्षित समाज निर्माण करूया!

सुधा मूर्ती : एक प्रेरणादायी व्यक्तिमत्त्व

-चि.कृष्णा प्रकाश मापारी
टी.वाय.बी.कॉम (अ)

सुधा मूर्ती या भारतातील सुप्रसिद्ध लेखिका, समाजसेविका आणि उद्योजक आहेत. त्या केवळ कथा, कादंबऱ्या व लघुकथा लिहिणाऱ्या लेखिका नसून सामाजिक बांधिलकी जपणाऱ्या कर्तृत्ववान स्त्री आहेत. त्यांचे लेखन साधे, सोपे आणि हृदयस्पर्शी असते, त्यामुळेच त्या लाखो वाचकांच्या हृदयात घर करून आहेत. त्यांनी समाजासाठी केलेले योगदान, शिक्षण क्षेत्रातील त्यांचे कार्य आणि सामाजिक परिवर्तनासाठी घेतलेली मेहनत ही त्यांच्या जीवनाचा महत्त्वाचा भाग आहे.

प्रारंभिक जीवन आणि शिक्षण : सुधा मूर्ती यांचा जन्म १९ ऑगस्ट १९५० रोजी कर्नाटकमधील शिगगाव या गावात झाला. त्यांचे वडील डॉक्टर होते आणि आई शिक्षिका होत्या. त्यामुळे शिक्षणाला त्यांच्या घरी विशेष महत्त्व होते. लहानपणापासूनच त्या अभ्यासू आणि कष्टळू होत्या. त्या गणित आणि विज्ञान विषयात विशेष रुची घेत असत. त्यांनी बी.व्ही.बी. कॉलेज ऑफ इंजिनिअरिंग अँड टेक्नॉलॉजीमधून इलेक्ट्रिकल आणि इलेक्ट्रॉनिक्स अभियांत्रिकीचे शिक्षण घेतले. त्या आपल्या वर्गातील पहिल्या महिला अभियंता होत्या. पदवी शिक्षणानंतर त्या भारतीय विज्ञान संस्थेत (IISc) उच्च शिक्षणासाठी गेल्या आणि तिथे त्यांनी संगणक विज्ञानात पदव्युत्तर शिक्षण पूर्ण केले.

पेशागत कारकीर्द आणि उद्योगक्षेत्रातील योगदान : सुधा मूर्ती या भारतातील पहिल्या महिला अभियंता म्हणून प्रसिद्ध आहेत. टेल्को (ढअढअ एपसळपशशीळपस रपव डेल्लोँळीश डेरिपू) मध्ये त्या पहिल्या महिला अभियंता म्हणून कार्यरत झाल्या. त्या काळी महिलांना अशा क्षेत्रात संधी दिली जात नव्हती, परंतु त्यांनी स्वतः टाटा उद्योग समूहाचे प्रमुख

जे.आर.डी. टाटा यांना पत्र लिहून संधी मागितली. त्यांच्या जिद्दीमुळे त्यांना टेल्कोमध्ये नोकरी मिळाली आणि त्यांनी आपल्या कामगिरीने सर्वांची मने जिंकली. पुढे त्यांचे लग्न प्रसिद्ध उद्योगपती आणि इन्फोसिसचे संस्थापक नारायण मूर्ती यांच्यासोबत झाले. सुधा मूर्ती यांनी नारायण मूर्ती यांच्या उद्योग प्रयत्नांना पाठिंबा दिला आणि इन्फोसिसच्या स्थापनेत मोठा हातभार लावला. इन्फोसिसच्या सुरुवातीच्या काळात त्यांनी आर्थिक मदत केली आणि कंपनीच्या उभारणीसाठी योगदान दिले.

सामाजिक कार्य आणि दानशूर वृत्ती : सुधा मूर्ती यांनी केवळ उद्योगक्षेत्रातच नव्हे, तर समाजसेवेतही मोठे योगदान दिले आहे. त्या इन्फोसिस फाऊंडेशनच्या अध्यक्षा आहेत आणि या संस्थेमार्फत अनेक समाजोपयोगी उपक्रम राबवतात. शिक्षण, आरोग्य, महिला सशक्तीकरण आणि ग्रामीण विकास या क्षेत्रांत त्यांनी मोठे कार्य केले आहे. त्यांनी अनेक अनाथालये, वाचनालये आणि शाळा उभारण्यासाठी मदत केली आहे. त्यांनी हजारो विद्यार्थ्यांना शिष्यवृत्ती दिल्या आहेत आणि गरजू मुलांना शिक्षण मिळावे यासाठी विशेष प्रयत्न केले आहेत. महिला आणि मुलींच्या शिक्षणासाठी त्यांनी मोठ्या प्रमाणावर निधी दिला आहे. त्यांच्या परोपकारी कार्यामुळे त्यांना अनेक पुरस्कारांनी सन्मानित करण्यात आले आहे. त्यांना पद्मश्री पुरस्कार (२००६) मिळाला असून, त्यांच्या समाजसेवेची दखल राष्ट्रीय आणि आंतरराष्ट्रीय स्तरावर घेतली गेली आहे.

लेखनप्रवास आणि साहित्यिक योगदान : सुधा मूर्ती यांचे लेखन सर्वसामान्य लोकांच्या हृदयात थेट पोहोचणारे आहे. त्यांचे लिखाण साध्या भाषेत असते,

त्यामुळे कोणत्याही वयोगटातील वाचक त्यांच्या कथांशी सहजपणे जोडले जातात. त्यांनी इंग्रजी आणि कन्नड या दोन्ही भाषांमध्ये विपुल लेखन केले आहे. त्यांच्या कादंबऱ्या, लघुकथा, प्रवासवर्णने आणि आत्मकथनपर पुस्तकांना वाचकांचा उत्स्फूर्त प्रतिसाद लाभला आहे. त्यांच्या काही प्रसिद्ध पुस्तकांमध्ये **"Wise and Otherwise", "The Old Man and His God", "How I Taught My Grandmother to Read", "Dollar Bahu", "Mahashweta",** आणि **"House of Cards"** यांचा समावेश होतो. त्यांनी मुलांसाठीही अनेक पुस्तके लिहिली आहेत, ज्यात **"Grandma's Bag of Stories"** आणि **"Magic Drum and Other Favorite Stories"** विशेष लोकप्रिय आहेत. त्यांच्या कथांमध्ये साध्या माणसांच्या आयुष्यातील संघर्ष, आशा, प्रेम आणि जीवनाच्या मूलभूत तत्वांचा सहज आणि हृदयस्पर्शी समावेश असतो. त्यांच्या साहित्यामध्ये नैतिक मूल्ये, जीवनातील साधेपणा आणि सकारात्मक दृष्टीकोन यांचे प्रतिबिंब दिसते.

महिला सशक्तीकरणासाठी योगदान: सुधा मूर्ती या नेहमीच महिला सशक्तीकरणाच्या समर्थनार्थ कार्यरत राहिल्या आहेत. त्यांनी अनेक मुलींना शिक्षणासाठी प्रेरित केले आहे आणि त्यांच्यासाठी आर्थिक मदत पुरवली आहे. त्यांच्या मते, शिक्षण हेच स्त्री सक्षमीकरणाचे सर्वात प्रभावी साधन आहे. त्यांनी आपल्या आयुष्यात अनेक अडचणींवर मात केली

आणि कधीही समाजाच्या परंपरागत बंधनांना शरण गेल्या नाहीत. त्या म्हणतात, “महिला कोणत्याही क्षेत्रात मागे नाहीत, फक्त त्यांना संधी आणि प्रोत्साहन मिळायला हवे.”

पुरस्कार आणि सन्मान : सुधा मूर्ती यांना त्यांच्या साहित्य, समाजसेवा आणि शिक्षण क्षेत्रातील कार्यासाठी अनेक प्रतिष्ठित पुरस्कार मिळाले आहेत:

- * पद्मश्री पुरस्कार (२००६) - भारत सरकारने दिलेला चौथा सर्वोच्च नागरी पुरस्कार
- * आर.के. नारायण पुरस्कार - साहित्य क्षेत्रातील योगदानासाठी
- * कर्नाटक राज्य साहित्य पुरस्कार
- * क्रॉसवर्ड बुक अवॉर्ड
- * भारतीय विज्ञान संस्थेचा सन्माननीय डॉक्टरेट पदवी

निष्कर्ष : सुधा मूर्ती या केवळ लेखिका नाहीत, तर त्या एक समाजसुधारक, शिक्षणप्रेमी आणि दानशूर स्त्री देखील आहेत. त्यांचे जीवन हा अनेकांसाठी प्रेरणादायी प्रवास आहे. त्या आपल्या लेखनातून आणि समाजसेवेच्या कार्यातून लोकांमध्ये सकारात्मक बदल घडवत आहेत. त्यांचे विचार आणि कार्य पाहता असे वाटते की शिक्षण, कष्ट आणि सकारात्मकता यांच्या जोरावर कोणतीही व्यक्ती समाजात मोठा बदल घडवू शकते. सुधा मूर्ती यांचे जीवन हेच एक संदेश आहे - “ द्या आणि दानशूर व्हा, शिकवा आणि समाजासाठी काहीतरी करा!”

“स्वामी विवेकानंद- भारतातील एक राजयोगी”

कु. दिशा हिवराळे
एम. कॉम भाग २

स्वामी विवेकानंद यांचे जीवनचरित्र अत्यंत प्रेरणादायक आहे. स्वामी विवेकानंद, ज्यांचा जन्म १२ जानेवारी १८६३ रोजी कलकत्यामध्ये झाला, हे रामकृष्ण परमहंसांचे शिष्य होते. त्यांचे पूर्ण नाव नरेंद्रनाथ दत्त होते. त्यांचे आयुष्य ज्ञान, भक्ती आणि सेवा यांचे प्रतीक होते. त्यांचे बालपण अत्यंत उर्जित आणि विचारशील होते.

नरेंद्रनाथ यांचा जन्म एक प्रबुद्ध कुटुंबात झाल्याने त्यांना लहानपणापासूनच ज्ञानाची गोडी लागली. त्यांनी त्यांच्या शिक्षणात सर्वत्र उत्कृष्टता दर्शवली. शिक्षण घेत असताना त्यांनी वेद, उपनिषदे, आणि इतर अनेक दार्शनिक ग्रंथांचा अभ्यास केला. स्वामी विवेकानंद यांचे बालपण सर्वसामान्य घरात गेले. त्यांचे वडील एक वकील होते आणि त्यांची आई धार्मिक आणि भक्तिपूर्ण महिला होती, ज्यामुळे त्यांच्यावर धार्मिक विचारधारांचा प्रभाव पडला. नरेंद्र चोखंदळ आणि विचारप्रवृत्त तरुण होते. त्यांना लहानपणापासूनच विविध विषयांमध्ये रस होता, खासकरून तत्त्वज्ञान, इतिहास आणि विज्ञानात त्यांना रुची होती. तथापि, युवक नरेंद्रच्या जीवनातील एक महत्त्वाचा टप्पा म्हणजे त्यांचे शिक्षण. त्यांनी त्यांच्या प्राथमिक शिक्षणाची सुरुवात घरात केली आणि नंतर पडलेले शालेय शिक्षण कलकत्ता मद्रास विद्यापीठात पूर्ण केले. शिक्षणादरम्यान त्यांना अनेक शास्त्रज्ञांशी संवाद साधण्याची संधी मिळाली.

स्वामी विवेकानंद यांचे शिक्षण फक्त शालेय शिक्षणापुरते मर्यादित नव्हते, तर त्यांनी वेद, उपनिषद, आणि अन्य धार्मिक ग्रंथांचे अध्ययन केले. त्यांच्या आत्मज्ञानाचे स्रोत शास्त्र आणि तत्त्वज्ञानामध्ये होते, ज्यांनी त्यांना जीवनाची गहन जाण दिली.

युवकांवरील प्रभाव: त्यांचे विचार विशेषतः युवकांना उद्देशून होते. ‘उठा, जागे व्हा, आणि उद्दिष्ट साध्य होईपर्यंत थांबू नका’ हा संदेश आजही प्रेरणादायी आहे. त्यांनी भारतीय संस्कृती आणि तत्त्वज्ञानाचा जागतिक मंचावर प्रचार केला. त्यांच्या विचारांचे सार म्हणजे ‘उठा, जागे व्हा आणि तुमच्या उद्दिष्ट कडे लक्ष द्या.’

स्वामी विवेकानंद यांचे जीवन आणि शिक्षण आपल्याला प्रेरणा देतात की आपण आपल्या विचारांची आणि कर्तृत्वाची कशी जाणीव ठेवावी. आणि त्यांच्या समग्र जीवन चरित्राचा अभ्यास केल्यास आपल्या जीवनाची दिशा ठरविण्यास खूप सहकार्य लाभते. स्वामी विवेकानंद यांनी भारतीय संस्कृती आणि तत्त्वज्ञानावर गर्व करण्यास आणि आत्मसन्मानाच्या भावनेला प्रोत्साहन दिले.

नरेंद्रनाथ यांचे जीवन खूपच बदलले जेव्हा त्यांनी रामकृष्ण परमहंस यांची भेट घेतली. रामकृष्णांनी त्यांना आत्मज्ञानाची गुरुकिल्ली दिली आणि त्यांचे जीवन ध्येय निश्चित केले. स्वामी विवेकानंद आपल्या गुरुंच्या शिकवणींना पुढे नेण्याचे कार्य केले. १८९३ साली स्वामी विवेकानंदांनी शिकागोमध्ये झालेल्या जागतिक धर्म महासभेत भारताचे प्रतिनिधित्व केले. त्यांनी त्यांच्या भाषणात हिंदू धर्माची गोडी आणि सहिष्णुता यांचे दर्शन घडवले, जे सर्वत्र लक्ष वेधून घेतले. त्यांचे "My dear sisters and brothers of America" - ‘अमेरिकेतील माझ्या सर्व बंधू आणि भगिनींनो!’ या वाक्याने भाषणाची सुरुवात सर्वांना आकर्षित करून गेली. भाषणाची सुरुवात ‘अमेरिकेमधील उपस्थित पुजनीय सभापती, बहुसंख्य धर्मांमध्ये आस्था ठेवणारे भद्रजन व सन्माननीय उपस्थित यांना माझा सप्रेम नमस्कार’ अशी ओळ करून झाली. हे भाषण भारत आणि भारतीय

संस्कृतीसाठी एक ऐतिहासिक क्षण होता. स्वामी विवेकानंदांनी आपल्या भाषणात सहिष्णुता, सर्वधर्म समभाव, आणि मानवतेच्या एकतेचा संदेश दिला. त्यांनी वेगवेगळ्या धर्मांचा आदर करण्याची आणि त्यांच्या सामंजस्यपूर्ण सहअस्तित्वाची ओळख समस्त विश्वाला करून दिली. या भाषणाने जगभर भारताच्या अध्यात्मिक परंपरांचे कौतुक झाले आणि भारताला जागतिक स्तरावर एक विशेष ओळख मिळाली.

रामकृष्ण मिशनची स्थापना: स्वामी विवेकानंद यांनी १८९७ मध्ये रामकृष्ण मिशन ची स्थापना केली. या संस्थेच्या माध्यमातून समाजसेवा, शिक्षण, आरोग्य सेवा, आणि आपत्ती व्यवस्थापन यांसारख्या कार्यांमध्ये त्यांनी महत्त्वपूर्ण योगदान दिले.

स्वामी विवेकानंद जीवनभर समाज सेवा आणि धर्म प्रचार यामध्ये सक्रिय राहिले. त्यांनी समाजातील वाईट रूढी, प्रथा आणि अंधश्रद्धेचा विरोध केला. त्यांनी 'रामकृष्ण मिशन' नावाच्या संस्थेची स्थापना केली, ज्याचा उद्देश गरीब व अशिक्षित जनता यांना शिक्षण आणि सेवेसाठी मदत करणे होता. त्यांनी जातीयता, धर्मांधता, आणि अंधश्रद्धा यांना विरोध केला. सर्व मानव एक आहेत, असे त्यांनी नेहमी प्रतिपादित केले आणि एकत्रित समाजाच्या निर्मितीसाठी कार्य केले. स्वामी विवेकानंद हे एक आदर्श व्यक्तिमत्व होते. त्यांनी भारतीय संस्कृतीचे महत्त्व समजून घेतले आणि तिचे प्रदर्शन केले. त्यांची विचारशक्ती आजही लाखो लोकांना प्रेरणा देते.

स्वामी विवेकानंद यांनी आधुनिक भारताच्या जडणघडणीमध्ये महत्त्वपूर्ण योगदान दिले. त्यांच्या विचारधारेने भारताच्या युवा पिढीवर आणि सामाजिक, धार्मिक, शैक्षणिक व सांस्कृतिक क्षेत्रात एक नवा संदेश पोहचवला. स्वामी विवेकानंद हे आधुनिक भारताच्या जडणघडणीतील महत्त्वाचे विचारवंत आणि प्रेरणादायी व्यक्तिमत्व होते. त्यांच्या विचारांनी आणि कार्यांनी भारतीय समाजाला आत्मविश्वास, जागृती आणि प्रगतीचा मार्ग दाखवला. त्यांचे योगदान पुढील प्रकारे

स्पष्ट करता येईल.

योग आणि ध्यान: स्वामी विवेकानंदांनी कायम योगाच्या विचारांना महत्त्व दिले आणि ध्यानाचे महत्त्व सांगितले. त्यांच्या विचारांद्वारे, योग फक्त शारीरिक व्यायाम नसून आत्मा आणि मनाच्या विकासासाठी एक साधन आहे, हे शिकवले.

धार्मिक सहिष्णुता: स्वामी विवेकानंद यांचे विचार धार्मिक सहिष्णुतेचे प्रतीक ठरले. त्यांनी म्हटले आहे की, 'सर्व धार्मिकता एकच देवता आणि एकच सत्य मांडतात'. त्यामुळे भारतीय समाजातील विविधतेला स्वीकारण्याचा संदेश दिला.

शिक्षण: त्यांनी शिक्षणाला महत्त्व दिले, आणि हे सांगितले की शिक्षणाचे उद्दिष्ट केवळ ज्ञान मिळवणं नसून व्यक्तीचे सर्वांगीण विकास करणे आहे. त्यांनी समाज सुधारणा आणि शिक्षणाच्या प्रसाराच्या दृष्टिकोनातून एक प्रभावी विचार मांडला.

महिला सशक्तीकरण: स्वामी विवेकानंद यांचे विचार महिला सशक्तीकरणावर देखील केंद्रित होते. त्यांनी महिलांच्या शैक्षणिक व सामाजिक अधिकारांचे महत्त्व समजून घेतले. स्वामी विवेकानंद यांनी स्त्रियांच्या सक्षमीकरणावर भर दिला. त्यांच्या मते, स्त्रियांचा विकास म्हणजे समाजाचा विकास आहे. त्यांनी महिलांना शिक्षण आणि आत्मनिर्भरतेसाठी प्रोत्साहित केले.

आर्थिक समृद्धी: स्वामी विवेकानंद यांचे विचार भारतीय समाजात आर्थिक समृद्धी साधण्याच्या दिशेने देखील महत्त्वाचे होते. त्यांनी समाजातील प्रत्येक व्यक्तीला काम करण्याचे प्रोत्साहन दिले.

राष्ट्रीय जागृती: स्वामी विवेकानंद यांनी भारतीय समाजात स्वाभिमान जागृत केला. त्यांनी भारताच्या प्राचीन अध्यात्मिक परंपरांचा गौरव व्यक्त

केला आणि त्याला आधुनिक तत्त्वज्ञानाशी जोडून नव्या विचारांची पायाभरणी केली. त्यांच्या शिकवणीतून तरुणांना भारताच्या सांस्कृतिक वारशाचा अभिमान वाटू लागला.

धर्म आणि अध्यात्म: त्यांनी धर्माचे आधुनिक आणि वैज्ञानिक स्वरूप मांडले. त्यांनी सर्व धर्मांतील तत्त्वज्ञानाचे एकात्म स्वरूप अधोरेखित केले आणि सांप्रदायिकतेला विरोध केला. त्यांनी 'मनुष्यस्य सेवा इति देवस्य सेवा' (**Service to humanity is service to God**)या तत्त्वाचा प्रसार केला.

शिक्षणाचे महत्त्व: स्वामी विवेकानंद यांनी शिक्षणाला समाज परिवर्तनाचे साधन मानले. त्यांच्या मते शिक्षण केवळ माहितीपुरते मर्यादित नसावे, तर व्यक्तिमत्त्व विकासासाठी उपयोगी असावे. त्यांनी युवकांना स्वावलंबी, आत्मनिर्भर आणि सशक्त होण्याचे आवाहन केले. स्वामी विवेकानंदांनी वयाच्या ३९ व्या

वर्षी, १९९० मध्ये, स्वर्गारोहण केले. त्यांच्या विचारधारेने अनेकांना प्रेरित केले आणि आजही त्यांच्या शिकवणीचा प्रभाव समाजावर आहे.

स्वामी विवेकानंद यांचे विचार आणि कार्य
आधुनिक भारताच्या जडणघडणीसाठी एक मजबूत पाया आहेत. त्यांचे जीवन आणि तत्त्वज्ञान भारताच्या विकासासाठी प्रेरणादायी ठरले आहे आणि आजही ते भारतीय समाजासाठी आदर्श आहेत. स्वामी विवेकानंद यांचे कार्य केवळ त्यांच्या काळातच नाही तर आधुनिक भारताच्या विकासाच्या मार्गावर एक ठसा उमठवणारे ठरले. त्यांच्या योगदानामुळे अनेक व्यक्ती आणि चळवळींनी प्रेरणा घेतली आणि आजही त्यांचे विचार प्रासंगिक आहेत.

“स्वतःला परिस्थितीचे गुलाम समजू नका. तुम्ही स्वतःच स्वतःचे भाग्यविधाते आहात.” हे स्वामी विवेकानंदांचे शब्द आजच्या पिढीला देखील दिशा दर्शक ठरतात. अशा स्वामी विवेकानंद- भारतातील एक राजयोग्यास आपणाकडून त्रिवार अभिवादन.

आपण नेहमीच विद्यार्थी राहणार नाही, तर शिक्षकही होऊ. समानतेशिवाय मैत्री असू शकत नाही, आणि जेव्हा एक पक्ष नेहमीच शिक्षक असतो आणि दुसरा पक्ष नेहमी त्याच्या चरणी बसतो, तेव्हा समानता असू शकत नाही. जर तुम्हाला इंग्रज किंवा अमेरिकन यांच्याबरोबर समानता हवी असेल, तर तुम्हाला शिकण्याबरोबरच शिकवावेही लागेल, आणि येणाऱ्या शतकांसाठी जगाला शिकवण्यासारखे तुमच्याकडे अजून बरेच काही आहे. हे केलेच पाहिजे. आपल्या रक्तात आग आणि उत्साह भिनलेला असला पाहिजे.

-स्वामी विवेकानंद

भारताचे रतन : सर रतन टाटा

चि.देविदास हरिभाऊ मते
टी.वाय.बी.कॉम

माणसाचे जीवन एक चित्रपट आहे. आणि या चित्रपटात तुम्ही आणि आम्ही एक अभिनय करून एका अभिनेत्याची भूमिका बजावत आहोत. ही भूमिका बजावत बजावता जेव्हा मानसाच्या जीवनाचा काळाचा पडदा पडतो आणि पडदा पडल्यानंतरही पडद्यासमोर जेव्हा टाळ्याचा गुज गुजाट सुरूच राहतो तेव्हा त्या माणसाचे जीवन एक प्रेरणाची जीवन म्हणून ओळखली जाते. अशाच एका प्रेरणादायी जीवनाचे उत्तम उदाहरण म्हणजे सर रतन टाटा होय. सर रतन टाटा यांचा जन्म २८ डिसेंबर १९३७ रोजी मुंबई येथे झाला त्यांच्या वडिलांचे नाव नवल टाटा असे होते व त्यांच्या आईचे नाव सोनू टाटा असे होते. रतन टाटा यांनी त्यांच्या नेतृत्वाखाली टाटा समूहाला आंतरराष्ट्रीय स्तरावर पोहचवले. आणि अनेक सामाजिक उपक्रम राबवले. रतन टाटा यांनी मुंबईच्या कॅम्पियन स्कूलमध्ये आठवीपर्यंत शिक्षण घेतले. त्यानंतर, त्यांनी मुंबईतील कॅथेड्रल आणि जॉन कॉनन स्कूल, शिमला येथील बिशप कॉटन स्कूलमध्ये शिक्षण घेतले. त्यानंतर रतन टाटा सर यांनी कॉर्नेल युनिव्हर्सिटी कॉलेज ऑफ आर्किटेक्चरमधून आर्किटेक्चरमध्ये पदवी घेतली होती. त्यानंतर त्यांनी हार्वर्ड बिझनेस स्कूलमधून अॅडव्हान्स् मॅनेजमेंट प्रोग्राम पूर्ण केला होता.

सर रतन टाटा हे १९६२ मध्ये टाटा समूहात रुजू झाले. व सन १९९१ मध्ये सर रतन टाटा हे टाटा सन्स चे अध्यक्ष म्हणून नियुक्त झाले. त्यानंतर त्यांच्या नेतृत्वाखाली टाटा समूहाने अनेक महत्त्वाचे निर्णय घेतले आणि अनेक मोठ्या कंपन्यांची अधिग्रहण केले. रतन टाटा यांनी टाटा मोटर्स ला जगातील आघाडीच्या वाहन उत्पादक कंपन्यांपैकी एक बनवण्यात महत्त्वाची भूमिका बजावली. त्यांच्या अध्यक्षपदाखाली टाटा समूहाने चहा,हॉटेल,सॉफ्टवेअर आणि दूरसंचार अशा विविध क्षेत्रांमध्ये टाटा समूहाची उपस्थिती

दर्शवली.

सर रतन टाटा नेहमी म्हणायचे की जर तुम्हाला वेगाने चालायचे असेल तर तुम्ही एकटे चला आणि जर तुम्हाला लांब चालायचे असेल तर तुम्ही सोबत चला हे टाटा सरांचे विचार आजच्या पिढीसाठी एक प्रेरणा देण्याचे काम करत आहे. म्हणतात की प्रत्येक व्यक्तीमध्ये काही गुण आणि कला असतात व्यक्तीने वेळ असतास त्याच्या मधले गुण आणि कला ओळखून त्यावर योग्य काम केले पाहिजे. हे रतन टाटा सरांचे विचार समाजासाठी व येणाऱ्या पिढीसाठी एक मार्गदर्शक म्हणून काम करत आहे.

जेव्हा एखाद्या उद्योजकाची चर्चा होते. तेव्हा मनात विचार येतो की या उद्योजकाने कोणकोणते उद्योग विकसित केले आहे. परंतु त्यानंतरच विचार येतो की उद्योगाची स्थापना ही मुळात नफा मिळवण्यासाठीच झालेली असते. परंतु जर दुसऱ्या बाजूने विचार करायला गेलो तर अशे दिसून येते की शंभराहून अधिक उद्योग चालवणारा टाटा समूह हा कोणत्याच श्रीमंतीच्या यादी दिसत नाही. पण यावरच जर संशोधन केले तर अशे दिसून येते की जगातील नामवंत ब्रॅण्ड ची जर यादी केली तर टाटा समूहाशिवाय ही यादी अपूर्ण असलेली आपल्याला दिसून येते. तरीपण टाटा समूहाचे मालक हे जगातील कोणत्याच श्रीमंतांच्या यादीत दिसत नाही. याचे मुख्य कारण म्हणजे टाटा समूह स्वतःला त्या शर्यतीतून बाहेर ठेवतो जेथे पैशाचा आणि धनाचा विचार केला जातो. टाटा समूह हा त्यांच्या उद्योगासाठी तर ओळखला जातोच परंतु त्याअगोदर टाटा समूह हा त्यांच्या मानव सेवा, विश्वास व देशसेवेसाठी ओळखला जातो.

रतन टाटा हे उद्योग जगतामध्ये नवे कीर्तिमान स्थापन करण्यासाठी तर ओळखले जातातच परंतु त्याचबरोबर रतन टाटा यांनी भारत सरकारला

कोरोना काळात केलेली मदत होय किंवा कोरोना काळात अनेक तरुणांसाठी रोजगाराच्या तयार केलेल्या संध्या होय. यासाठी देखील रतन टाटा यांचं नाव आदराने घेतलं जात.

जेव्हा आपण टाटा समूहाची प्रगती पाहतो तेव्हा आपल्या समोर अनगिनत असे उद्योग व व्यवसाय येतात. कदाचित आपण कधी ऐकले पण नसेल अशे उद्योग जेव्हा आपल्यासमोर येतात तेव्हा कुठेतरी मनात एक अभिमान आणि गर्व निर्माण होतो की हे सगळे उद्योग भारतीय आहे. त्यामध्ये ताज हॉटेल, स्टारबक्स, जेव्हा, लॅंडरोव्हर असे उद्योग सुद्धा येतात.

टाटा समूहाद्वारे देशभरात अनेक रिसर्च इन्स्टिट्यूट देखील चालवले जातात. ज्यामध्ये टाटा इन्स्टिट्यूट ऑफ फंडामेंटल रिसर्च, टाटा इन्स्टिट्यूट ऑफ सोशल सायन्स, टाटा इन्स्टिट्यूट ऑफ सायन्स, टाटा इन्स्टिट्यूट ऑफ अॅडव्हान्स सायन्स, द एनर्जी रिसर्च इन्स्टिट्यूट, टाटा मॅनेजमेंट ट्रेनिंग सेंटर, रिसर्च डेव्हलपमेंट अँड डिझाईन सेंटर यासारखे इन्स्टिट्यूट टाटा समूहाद्वारे देशभरात चालवले जातात. यामुळे देशाच्या विकासाला एक वेगळी गती प्राप्त झाली आहे. म्हणतात की भाबा ऑटोमिक रिसर्च सेंटरसाठी लागणारा इनिशियल फंड देखील टाटा द्वारे दिला गेला होता.

कोरोना काळात टाटाद्वारे प्रधानमंत्री केअरफंडमध्ये ५०० कोटी रुपयांची केलेली मदत ही अनेक रुग्णांसाठी जीवनदान देणारी मदत म्हणून समोर आली. या मदतीमुळे अनेक कुटुंब उध्वस्त होण्यापासून वाचले. म्हणतात की जेव्हा फोर्ड कंपनीचे मालक बिल फोर्ड टाटांना म्हणतात की जर तुम्हाला कार बनवता येत नसेल तर तुम्ही या क्षेत्रात का उतरतात. ९० च्या दशकातील गोष्ट आहे. टाटा समूहाने एक कार लॉन्च केली परंतु तिची विक्री ही अपेक्षेप्रमाणे झाली नाही. तेव्हा टाटा समूहाने त्यांच्या पॅसेंजर कार डिव्हिजन ला विकण्याचा निर्णय घेतला. त्यानिमित्ताने सर रतन टाटा

यांनी फोर्ड कंपनीचे मालक बिल फोर्ड यांची भेट घेतली. व त्यांच्यासमोर विक्रीचा प्रस्ताव मांडला. त्यावर बिल फोर्ड हे टाटांचा अपमान करत म्हणाले की जर तुम्हाला या कामाबद्दल माहिती नसेल तर तुम्ही हे काम सुरूच कशाला केले. जर मी हा करार करत आहे तर मी तुमच्यावर उपकार करत आहे. बिल फोर्ड यांचे हे शब्द रतन टाटा यांनी ऐकल्यानंतर रतन टाटा हे भारतात परत आले. व त्यांनी त्यांच्या पॅसेंजर कार डिव्हिजनला पुन्हा नव्याने सुरुवात केली. व येत्या दहा वर्षात टाटा समूहाने कार मार्केटमध्ये एवढी प्रगती केली की जागतिक स्तरावर कार मार्केटमध्ये टाटाच्या कारचे नाव गाजू लागले. परंतु दुसरीकडे फोर्ड कंपनी ही घाट्यात जाण्यास सुरुवात झाली. तेव्हा रतन टाटा यांनी फोर्ड कंपनीसोबत लॅंड रोवर व जेव्हा विकत घेण्याचा करार केला. तेव्हा फोर्ड कंपनीचे मालक बिल फोर्ड म्हणतात की तुम्ही आमच्या सोबत हा करार करून आमच्यावर उपकार करत आहात. टाटांनी त्यांच्या अपमानाचा बदला असा घेतला की संपूर्ण देश आज रतन टाटा वरती गर्व करत आहे. म्हणतात की एक दिवस एका कुटुंबाला सर रतन टाटा यांनी पावसात मोटरसायकल वर जाताना पाहिले. एका मोटरसायकलवर जेव्हा रतन टाटा यांनी चार लोकांना पाहिले तेव्हा मनात विचार आला की या मोटरसायकलच्या किमतीत देशाच्या मध्यमवर्गीयाला एक कार द्यावी आणि तिथूनच संकल्पना निर्माण झाली ती नॅनो कारची. रतन टाटा यांनी त्यांच्या टीमला बोलावले आणि नॅनो कारच्या निर्माण कार्याला सुरुवात केली. परंतु काही कारणास्तव तिची किंमत एक लाखपेक्षा जास्त झाली. परंतु देशाच्या गरीब कुटुंबाला व मध्यमवर्गीयाला एक स्वतःच्या हक्काची कार असावी हे स्वप्न फक्त सर रतन टाटा च पाहू शकतात.

रतन टाटा हे जीवनभर अविवाहित होते. एका इंटरव्यू मध्ये सर रतन टाटा यांना विचारले की तुम्हाला कधी प्रेम झाले आहे का? रतन टाटा समोरून उत्तर देतात आणि म्हणतात हो. परंतु जेव्हा

तिच्यासोबत लग्न करण्याची वेळ आली तेव्हा तिचे नातेवाईक तीला भारतात पाठवण्यास तयार नव्हते. कारण तेंव्हा इंडो चायना वॉर मुळे दोन्ही देशात तणावाचे वातावरण होते. याच कारणामुळे सर रतन टाटा यांनी त्यांचे संपूर्ण जीवन अविवाहित घातले. जर प्रेमाचे उत्तम उदाहरण द्यायचे म्हणले तर रतन टाटा पेक्षा उत्तम उदाहरण नाही.

टाटा समूहात प्रत्यक्ष दहा लाखापेक्षा जास्त कामगार काम करतात व अप्रत्यक्ष ५० लाख लोकांना यापासून फायदा भेटतो. त्यामुळे देशात रोजगार देणाऱ्या मुख्य उद्योग समूहा पैकी टाटा समूह एक आहे. म्हणतात की टाटा समूहाची देशभरात जेवढे हॉटेल आहे त्यासमोर जर एखादा कुत्र किंवा पाळीव प्राणी दिसला तर त्या प्राण्याला कधीच हाकलल जात नाही. कारण सर रतन टाटा यांचं पाळीव प्राण्यांवरती खूप प्रेम आहे. म्हणूनच सर रतन टाटा यांना मानवतावादी उद्योजक म्हणून संबोधले आहे. रतन टाटा यांनी त्यांच्या पूर्ण जीवन काळात शंभर बिलियन पेक्षा जास्त रक्कम ही दान केली आहे. या रकमेत देशभरात

विविध हॉस्पिटल, शाळा, महाविद्यालय, इन्स्टिट्यूट इत्यादी उभारले आहे त्यामुळे देशाच्या आर्थिक विकासाला मोठ्या प्रमाणावर चालना मिळाली आहे.

परंतु वेळची एक मर्यादा असते. माणसाचे जीवन हे कधी न कधी संपणारच असते. ९ ऑक्टोबर २०२४ रात्री ११:०० च्या सुमारास संपूर्ण देशभरात एक बातमी पसरण्यास सुरुवात झाली की देशाचे रत्न आणि उद्योग जगतातील मोठे नाव सर रतन टाटा आज आपल्या मध्ये नाही. ही बातमी संपूर्ण भारतासाठीच नव्हे तर संपूर्ण विश्वासाठी एक दुःखाची लाट होती. माणूस जोपर्यंत समाजात आहे तोपर्यंत त्याच्या कार्याने त्याच्या कर्तृत्वाने समाजासाठी आणि येणाऱ्या पिढीसाठी जो आदर्श ठेवेल की त्या पिढीने स्वतःला भाग्यवान समजले पाहिजे की तुम्ही त्यांचे आदर्श आहात. आणि याचेच उत्तम उदाहरण म्हणजे सर रतन टाटा होय. हेच कारण आहे की भारतातील लोक रतन टाटा यांना भारतरत्न म्हणून ओळखत आहे कदाचित रतन टाटा हे भारतातील पहिले व्यक्ती आहे की त्यांना भलेही भारतरत्न मिळाला नाही परंतु ते भारताचे रत्न आहे.

If you want to
walk fast,
walk alone.
But if you want
to walk far,
walk together.

-Ratan Naval Tata

नातं म्हणजे नक्की काय ...? खरंतर नातं म्हणजे प्रेम आणि विश्वास यांची एकसंबंध गुंफण, नातं म्हणजे...
आईची ममता,
विडलांचा धाक,
बिहणीची साथ,
आणि आपुलकीची हाक म्हणजे सुंदर नातं:
निरागसतेच एक भाग म्हणजे नातं.... नातं मग कोणतही असो , ते अगदी सहज असावे. नात्यातील सहजता ही नाती टिकवून ठेवण्यासाठीचा एक महत्वाची संज्ञा ठरते. एखादी चूक झालीच जर आपल्याकडून तर ती चूक समजून घेऊन सावरूनही घेता यायला हवी, उद्या कदाचित आपल्याकडून ही अस घडू शकत हे लक्षात ठेवून जर समजून घेण्याचा प्रयत्न केला तर समजून घेण हि सोपं जात आणि सावरून घेणं हि ... अशी हि सहजता जपणारी नाती निभावताना मिळणार समाधान हे नक्कीच जास्त मोलाच असत. आपण चुकलो, धडपडलो तरी आपल्याला सावरणारं, आधार देणारं आपल हक्काच माणूस आपल्या सोबत आहे याची पक्क जाणीवच बरच बळ देऊन जाते.
आपल्याला समजून घेणारी व्यक्ती आणि नाती आपल्या आयुष्यात असणं फार महत्वाच असत, नातं नेहमी निस्वार्थी असाव, निखळ असाव. दोन व्यक्तीनां जोडणाऱ्या नात्यात मोठेपणाचा आव, श्रीमंतीचा बडेजाव, उपकाराची परिभाषा यांना थारा नसावा. कारण
जेव्हा त्या नात्यातील एका व्यक्तीकडून कळत-नकळत घडतात तेव्हा ते नातं, नातं न राहता ओझ वाटू लागत. या ओझ्याखाली समोरची व्यक्ती मात्र दबून जाते. अजून पुढे जाऊन निर्माण होणाऱ्या समज-गैरसमज, तुलना, इर्षा यामुळे हि भेग वाढत जाऊन नात्यांची ही भिंत

दुभंगते. जोपर्यंतत आपल्याला आपली चूक कळून येते तोपर्यंत फार मोठे नुकसान झालेलं असत. मग आश्वासनं, वचन, माफी याचं कितीही प्लास्टर के लं तरी ही नात्यांची भिंत काही पूर्वी प्रमाणे राहत नाही. एकदा का न नात्याला एकसंधपणा लयास गेला कि त्या नात्याची पूर्वीची गोडवी कधीच परत येत नाही. नात्यातला हा दुभंग टाळण्याकरिता नात्यांना कायम प्रेम आणि विश्वास, यांच्या भक्कम धाग्यात दोन्ही बाजूने समानतेने गुंफू न ठेवणे महत्वाचे आहे. कारण नातं हे दोन्ही बाजूने तितक्याच समानतेने, सहजतेने सांभाळाव लागत. दोन्ही बाजूंनी तितकच प्रेम, विश्वास, आपुलकी असणं हे नात्यांच्या दीर्घायुष्यासाठी रहस्य आहे. त्यामुळे लादलेली नाती फार तकलादू असतात. मुळातच अशी नाती लादता येतात का ? आपण जन्म घेतल्या क्षणापासूनच बरीच नाती आपल्याला येऊन चिकटतात. पण के वळ रक्ताने जोडलं गेलोय म्हणून आपल नातं झालं अस असत का ? म माझ्या मते नाती जुळण्यासाठी ' रक्ता' पेक्षा 'मन' जुळणं जास्त महत्वाचच ठरत. अशी मन जुळलेली नाती दीर्घायुष्यासाठी असतात, लादल जात ते नातं नसतच मुळीच, ती असते तडजोड... काहीतरी मिळण्यासाठी, स्वार्थासाठी, काहीतरी उद्दिष्ट ठेऊन के लेली. नातं हे लादायच नसत ते जपायचं असत, जगायचं असत. तरच आयुष्याचा प्रवास सुंदर बनतो. आणि आयुष्याचा प्रवास म्हणजेच नक्की काय...? तर प्रेम आणि विश्वासाने नाती जपणं आणि जपता जपता जगणं... नातीही आणि आयुष्यही...!

***

स्वामी विवेकानंद यांचा जन्म १२ जानेवारी १८६३ रोजी कोलकत्ता मध्ये झाला. त्यांचे जन्मनाव नरेंद्रनाथ दत्त होते. त्यांचे वडील विश्वनाथ दत्त हे एक न्यायाधीश होते, आणि त्यांची आई भुवनेश्वरी देवी अत्यंत धार्मिक आणि साधी महिला होत्या. स्वामी विवेकानंद यांच्या जीवनात आईचे आणि वडिलांचे महत्त्वपूर्ण योगदान होते. स्वामी विवेकानंदांना वाचनाची गोडी लहानपणापासूनच लागली होती. त्यांचे शिक्षण कलकत्त्याच्या प्रेसीडेंसी कॉलेजमध्ये झाले. त्यांना भौतिकशास्त्र, गणित आणि तत्त्वज्ञानात गहन रुची होती. तसेच स्वामी विवेकानंद यांनी रामकृष्ण परमहंस यांचा वारसा घेतला आणि समाजातील शोषित व दुर्बल वर्गासाठी काम करण्याचे ठरवले. त्यांचे पहिले भाषण १८९३ मध्ये शिकागो येथील वर्ल्ड पार्लियामेंट ऑफ रिलिजन्स' मध्ये झाले. या भाषणामध्ये त्यांनी भारताच्या धार्मिक आणि तत्त्वज्ञानाचा जागतिक मंचावर गौरव केला आपण सर्व एक आहोत हे संदेश दिले, जो आजही जगभरात ओळखला जातो.

स्वामी विवेकानंद यांचे व्यक्तिमत्त्व भारतीय संविधानात प्रत्यक्षरित्या समाविष्ट नाही, परंतु त्यांच्या विचारधारेचा प्रभाव भारतीय संविधानावर आणि समाजावर मोठ्या प्रमाणात आहे. स्वामी विवेकानंद यांना भारतीय समाजातील अज्ञान, अंधश्रद्धा आणि सामाजिक असमानतेला दूर करण्याची अत्यंत चिंता होती. त्यांनी भारतीय समाजातील शिक्षण, समाज सुधारणा, महिला सशक्तीकरण आणि धार्मिक सहिष्णुतेला महत्त्व दिले. स्वामी विवेकानंद यांनी रामकृष्ण मठ' आणि 'रामकृष्ण मित्रान या संस्था स्थापन केल्या. ज्या आजही समाजसेवा, शिक्षण आणि आध्यात्मिक कार्य करत आहेत. स्वामीचे विचार भारतीय संविधानाच्या मूळ तत्वांशी जुळतात, स्वामी विवेकानंद यांनी प्रत्येक व्यक्तीला समान दर्जा देण्याचा

संदेश दिला. भारतीय संविधान देखील समानतेची आणि बंधुत्वाची ग्वाही देतो, जे स्वामी विवेकानंदांच्या तत्त्वज्ञानाशी संलग्न आहे. स्वामी विवेकानंदांनी शिक्षणाचे महत्त्व समजावले आणि त्याला सर्वांपर्यंत पोहोचवण्याचा आग्रह धरला, भारतीय संविधान शिक्षणाचा अधिकार नागरिकांना देतो आणि सर्वांगीण विकासासाठी शिक्षणात महत्त्व देतो. स्वामी विवेकानंद यांच्या विचारांची छाया भारतीय संविधानाच्या ध्येयधोरणांवर आणि त्यांच्या तत्त्वज्ञानावर नक्कीच दिसून येते. स्वामी विवेकानंद यांचे भारतीय समाज आणि जगातील योगदान अत्यंत महत्त्वाचे आहे. त्यांचे विचार आणि कार्य अनेक क्षेत्रांमध्ये प्रभावी ठरले. स्वामी विवेकानंद यांनी व्यक्तिमत्त्व विकासावर जोर दिला. त्यांनी तरुणांना आत्मविश्वास, परिश्रम, आणि आत्मनिर्भरतेची शिकवण दिली. त्यांचे हे विचार आजही अनेक व्यक्तींना प्रेरणा देतात. स्वामी विवेकानंदांचा विश्वास होता की खरे शिक्षण म्हणजे मनुष्याची सर्वांगीण उन्नती त्यांनी भारतीय समाजात शिक्षणाच्या प्रसारावर भर दिला आणि सर्वांगीण विकासासाठी शिक्षणाची आवश्यकता स्पष्ट केली. परंतु अश्या महामानवाला जीवन खूप छोटे लाभले, आणि स्वामीचे निधन ३७ व्या वर्षी, म्हणजेच ३ जुलै १९०२ रोजी झाले. परंतु त्यांच्या विचारांची आणि कार्याची प्रभावीता आजही जीवंत आहे. स्वामी विवेकानंद यांचे योगदान भारतीय समाजात एक नवीन दिशा देणारे होते. त्यांचे विचार आजही लाखो लोकांना प्रेरित करतात त्यांचे जीवन आणि शिक्षण हे प्रत्येक भारतीयासाठी आदर्श ठरले आहे. १२ जानेवारी, स्वामी विवेकानंद यांचा जन्म दिवस, युवादिन' म्हणून साजरा केला जातो, जो भारतीय युवांसाठी प्रेरणास्त्रोत बनले आहे.

***

भगतसिंग हे एक भारतीय क्रांतिकारक होते. त्यांचा जन्म २८ सप्टेंबर १९०७ मध्ये झाला. त्यांनी हिंदुस्थानातील ब्रिटिश साम्राज्यविरुद्ध केलेल्या लढ्यामुळे त्यांचे नाव भारतीय इतिहासात अजरामर झालेले आहे. त्यांचा मृत्यू २३ मार्च, १९३१ रोजी वयाच्या २३ व्या वर्षी ब्रिटिश सरकारने फाशी दिल्यामुळे झाला.

भगतसिंग यांचा जन्म तत्कालीन पंजाब प्रांतातील लालपुर जिल्ह्यातील बंगा गावात झाला. त्यांच्या आईचे नाव विद्यावती व वडिलांचे नाव किशनसिंग होते. ज्यावेळी भगतसिंग यांच्या वडिलांची व दोन काकांची तुरुंगातून सुटका झाली त्याच वेळी भगतसिंगांचा जन्म झाला. त्यांच्या कुटुंबातील बरेच सदस्य भारतीय स्वातंत्र्य आंदोलनात सामील झालेले होते. तर काही महाराजा रणजीत सिंग यांच्या सैन्यात होते. काही कुटुंबीय सामाजिक कार्यांमध्ये सक्रिय होते. त्यांचे वडील व काका हे करतार सिंग व हरदयाल यांच्या गदर पार्टीचे सदस्य होते. त्यांच्या वयाच्या इतर शीख मुलांसारखे ते लाहोरच्या खालसा हायस्कूलमध्ये गेले नाहीत. त्यांच्या आजोबांना त्या शाळेतील लोकांची ब्रिटिश सरकार प्रती असलेली निष्ठा मंजूर नव्हती. वयाच्या १२ व्या वर्षी जालियनवाला बाग हत्याकांडांची जागा भगतसिंग यांनी पाहिली होती तर १४ वर्षांचे असताना त्यांनी गुरुद्वारात नानक साहेबांना अनेक लोकांना ठार मारण्याच्या विरुद्ध आंदोलनात ते सहभागी झाले होते. गांधीजींनी असहकार चळवळ बंद केल्यानंतर भगतसिंगांचा अहिंसेचा मार्गाबद्दल भ्रमनिरास झाला. त्यानंतर त्यांनी क्रांतिकारी चळवळीमध्ये सामील होऊन ब्रिटिश सरकारचा हिंसक मार्गाने पाडाव करण्यासाठीच्या विचारांचे समर्थन केले. इटालीचा जोसेफ मॅझिनीच्या यंग इटली नावाच्या गटापासून प्रेरित होऊन भगतसिंग यांनी मार्च १९२६

मध्ये नवजवान भारत सभा स्थापन केली. ते हिंदुस्थान सोशालिस्ट रिपब्लिकन संघाचे सदस्य झाले. या संघटनेत चंद्रशेखर आझाद, रामप्रसाद बिस्मिल, शहीद अश्फाक उल्ला खान यांसारखे दिग्गज होते. भगतसिंग विवाह टाळण्यासाठी घर सोडून कानपूरला निघून गेले होते. त्यांनी घरी लिहिलेल्या एका पत्रात लिहिले आहे की माझे जीवन हे सर्वोत्कृष्ट कामासाठी समर्पित केलेले आहे आणि देशाचे स्वातंत्र्य हेच माझे ध्येय आहे त्यामुळे कोणताच आराम किंवा कोणतेच भौतिक सुख माझे आमिष असू शकत नाही.

भगतसिंगांच्या वाचन व्यासंग दांडगा होता. क्रांती साहित्याने त्यांना जणू झपाटून टाकले होते. सर्चींद्रनाथ संन्याल यांचे बंदी जीवन हे त्यांना प्रभावित करणारे पहिले पुस्तक असावे. ऑस्कर वाईल्डचे व्हेरा दि नीहीलीस्ट, क्रोपोटकिनचे मेमॉयर्स मॅझिनी, व गॅरीबाल्डी यांची चरित्रे, वॉल्टेयर व रुसो, बकुनीनचे अनेक ग्रंथ त्यांनी वाचले होते. त्यांनी वाचलेल्या पुस्तकांची यादी फार मोठी होती. या यादीत विकटर ह्यूगोची ला मिजरेबल, हॉलकिनचे पीटरनल सिटी, ऍप्टन सिंक्लेअरची क्राय फोर जस्टीस, रॉस पिनची वाट नेवर हॅप्पनड, गॉर्कीची मदर या कादंबऱ्याही होत्या. देशातील व प्रदेशातील अनेक देशभक्तांचे चरित्रे व समाजक्रांतीचे आणि ग्रंथ त्यांनी अभ्यासले होते. जर क्रांती घडवायची असेल तर समाजाची मानसिकता त्यादृष्टीने घडवली पाहिजे व तसे होण्यासाठी क्रांतिकार्यांचा प्रसार अपरिहार्य आहे असे त्यांचे मत होते. त्यांनी फ्रेंच क्रांतिकारक व्हीलांत वाचला होता. साम्यवादी समाज रचना व शोषणमुक्त सक्षम समाज घडवण्यासाठी त्यांनी लेनिन, मार्क्स, टॉलस्टॉय, गॉर्की, बखुनी यांचे साहित्य अभ्यासले होते. भगतसिंग हे उत्तम वक्ते होते. १९२४-२५ च्या सुमारास बेळगाव येथे झालेल्या काँग्रेस अधिवेशनास

ते अकाली या पत्राचे प्रतिनिधी म्हणून उपस्थित होते. अधिवेशन संपल्यानंतर ते त्यांचे प्रेरणास्थान असलेल्या छत्रपती शिवाजी महाराजांच्या राजधानीवर म्हणजे रायगडावर गेले. तिथे त्यांनी तेथील पवित्र माती आपल्या कपाळाला लावून स्वातंत्र्याच्या प्रतिज्ञेचा पुनरुच्चार केला. पत्रकार म्हणून त्यांनी वीर अर्जुन, प्रताप इत्यादी दैनिकात काम केले होते. पत्रकारिता करतानाच त्यांच्यातला लेखक जागा झाला. सोहन सिंग जोशी यांचे कीर्ती, कानपूरचे प्रभा, दिल्लीचे महारथी, अलाहाबादचे चांद या नियतकालिकात ते लेखन करत असत. त्यांनी आयरिश क्रांतिकारक डॉन ब्रिन यांच्या पुस्तकाचा अनुवाद मेरा आयरिश स्वातंत्रता संग्राम हा बलवंत सिंग या नावाने प्रसिद्ध केला. लाला लजपतराय यांच्या मृत्यूनंतर त्यांनी चांद, निर्भय, बलवंत व ब्रिजेश या नावाने अनेक लेख लिहिले. महाविद्यालयीन जीवनात पंजाबातील हिंदी साहित्य संमेलन निमित्त पारितोषिकासाठी विद्यार्थ्यांकडून मागवलेल्या निबंधात नॅशनल कॉलेज तर्फे पाठवण्यात आलेला भगतसिंगांचा निबंध अव्वल ठरला होता. भगतसिंगांनी राणा प्रताप, दुर्दशा, सम्राट चंद्रगुप्त या नाटकांतून भूमिकाही केल्या होत्या. पुढे सरकारने या नाटकांवर बंदी घातली.

९ सप्टेंबर, १९२५ रोजी भगतसिंग यांच्या पुढाकाराने व आग्रहाने क्रांतिकारकांच्या गुप्त संघटनेचे नाव हिंदुस्थान सोशालिस्ट रिपब्लिक असोसिएशन असे ठेवण्यात आले. असोसिएशन हा भाग समाजप्रबोधन, माहितीपत्रके, साहित्य सामग्रीची जमवाजमव, भूमिगतांना आश्रय देणे यासाठी तर आर्मी हा भाग प्रत्यक्ष क्रांतिकार्यांसाठी असे विभाजन केले गेले. हुतात्मा चंद्रशेखर आझाद यांच्यावर मुख्य समन्वयक व दोघांचे सदस्य व नियंत्रक अशी कामगिरी सोपवण्यात आली. या संघटनेचे स्वप्न व एकमेव ध्येय म्हणजे सशस्त्र क्रांती द्वारे इंग्रज सरकार उलथून टाकून भारतीय संघराज्याची स्थापना करणे हे होते. खून करून दरोडे घालून व चार इंग्रजांना ठार मारून स्वातंत्र्य

मिळणार नाही असे त्यांचे मत होते. हे कार्य साक्षात राजसत्ता उलटून टाकण्यासाठी केलेले एक नियोजनबद्ध स्वातंत्र्यसमर होते.

डिसेंबर १९२८ मध्ये भगतसिंग आणि त्यांचे सहकारी शिवराम राजगुरू यांनी २१ व्या वर्षी ब्रिटिश पोलिस अधिकारी जॉन सँडर्स याला लाहोर येथे गोळ्या घालून ठार मारले. जेम्स स्कॉट याला ठार मारण्याचा हेतू असताना चुकून सँडर्स याचा खून झाला. जेम्स स्कॉट याने हिंदुस्थानातील लोकप्रिय राष्ट्रवादी नेते लाला लजपत राय यांच्यावर लाठी हल्ला केलेला होता त्यानंतर काही आठवड्यातच लाला लजपतराय यांचा मृत्यू झाला. त्यांच्या या कटात चंद्रशेखर आझाद व शिवराम हरी राजगुरू सहभागी होते. त्यानंतर भगत सिंग व राजगुरू यांचा शोध घेत असल्याचे पाहून चंद्रशेखर आझाद यांनी चाचन सिंग नावाच्या भारतीय पोलीस अधिकाऱ्याला मारले. वर निर्दिष्ट केलेल्या आरोपींनी ब्रिटिश हिंदुस्थानात लाहोर आणि इतर ठिकाणी निरनिराळ्या वेळी अन्य कित्येक सहकाऱ्यांसह १९२४ सालापासून ते अटक होईपर्यंत राजाविरुद्ध सशस्त्र युद्ध करण्याचा त्यांचे हिंदुस्थानावरील सर्व बहुमत्व हिरावून घेण्याचा आणि अवैध बळाचा वापर करून किंवा धाक दाखवून हिंदुस्थानात विधिवत स्थापित झालेले सरकार उलटून टाकण्याचा कट केला आणि त्या उद्दिष्टासाठी माणसे शस्त्रे आणि दारुगोळा जमा केला व अन्य मार्गाने त्याची सिद्धता केली. हे उद्दिष्ट गुप्त ठेवले तर युद्ध करणे सोपे होईल म्हणून ही उद्दिष्टे त्यांना व इतर आरोपींना हिंदुस्थान सोशालिस्ट रिपब्लिक असोसिएशन व हिंदुस्थान सोशालिस्ट रिपब्लिकन आर्मी या संस्थांची स्थापना करण्याच्या उद्देशाने ब्रिटिश हिंदुस्थानात लाहोर आणि इतर ठिकाणी बैठकी घेतल्या व आरोपींना आपली उद्दिष्टे पुढील मार्गांनी साध्य करण्यास सांगितले.

१. बँका फोडण्यासाठी वाघ गाड्या लुटण्यासाठी शस्त्रे जमवणे, पैसा व दारुगोळा जमा करणे
२. हत्या करण्यासाठी व सरकार उलथून टाकण्यासाठी

शस्त्रे, बॉम्ब व स्फोटके यांची निर्मिती करणे

३. ब्रिटिश हिंदुस्थानात सरकारचे सहाय्यक व पक्षपाती असणाऱ्या पोलीस व इतर अधिकाऱ्यांचे आणि लोकांचे कटाच्या उद्दिष्टत खंड पाडणाऱ्या तसेच आपल्या संघटनेला अनिष्ट वाटणाऱ्या लोकांचे वध करणे

४. आगगाड्या उडविणे

५. क्रांतिकारक आणि राजद्रोही राज्याची निर्मिती प्रसार व संग्रह करणे करणे.

६. तुरुंगातून भारतीय दंडतांची व इतरांची सुटका करणे

७. कटात सहभागी होण्यासाठी सुशिक्षित तरुणांना चिथावणी देणे

८. हिंदुस्थानात क्रांती घडवून आणण्यात स्वारस्य असणाऱ्या प्रदेशातील व्यक्तींकडून वर्गणीच्या स्वरूपात पैसा गोळा करणे.

सदर आरोपपत्र वाचताच प्रत्येक भारतीयाची मान अभिमानाने उंचावेल की स्वातंत्र्य युद्धाचा असा महान उद्गाता आमच्या या देशात होऊन गेला.

अमृतसर ते चंदीगड या महामार्गावर खटरकला येथे भगतसिंग यांचे वडिलोपार्जित घर आहे. तेथे हुतात्मा भगतसिंग स्मृतीसंग्रहालय आहे. संग्रहालय सोमवारी बंद असते. या संग्रहालयात अनेक दुर्मिळ फोटो आहेत. भगतसिंग यांची स्वाक्षरी असलेले त्यांना लाहोर तुरुंगाने भेट दिलेली भगवद्गीतेची प्रत येथे आहे.

भगत सिंगांवर अनेक पुस्तके लिहिली आहेत. त्यातील काही निवडक पुस्तके खालील प्रमाणे -

१. अमर शहीद भगतसिंग (हिंदी लेखन: विष्णू प्रभाकर)

२. आम्ही कशासाठी लढत आहोत? (मूळ लेखिका नयनतारा देसाई)

३. **Krantiverer Bhagat Singh** (इंग्रजी लेखिका चित्रा बेडेकर)

४. भगतसिंग (चरित्र पं.ह. पळवीटकर)

५. भगतसिंग: निवडक भाषणे व लेखन भगतसिंग वरचे पोवाडे (नॅशनल बुक ट्रस्ट)

६. मार्टियर आज ब्राईड ग्रुम (इंग्रजी ईश्वरदयाला गौर)

७. विदाऊट फियर, द ट्रायल ऑफ भगतसिंग (इंग्रजी कुलदीप नय्यर, मराठी अनुवाद शहीर भगतसिंग यांच्या अखेर पर्यंतचा प्रवास, भगवान दातार)

८. शहीद भगतसिंग: समग्र वाडमय (संपादक दत्ता देसाई)

९. देश मांगता है कुर्बानिया (शिवाजी भोसले)

१०. सरदार भगतसिंग (संजय नहार)

११. मी नास्तिक आहे का? (मूळ लेखक भगतसिंग, अनुवाद चित्रा बेडेकर)

१२. शहीद भगतसिंग जीवन व कार्य (अशोक चौसाळकर) २००७

भगतसिंग यांच्यावरील काही चित्रपट

१. अमर शहीद भगतसिंग (हिंदी चित्रपट १९७४) दिग्दर्शक -ओमी बेदी, प्रमुख भूमिका- दारासिंग, आचला सचदेव, सोमा दत्त, रजनी बाला

२. रंग दे बसंती (हिंदी चित्रपट २००६) या चित्रपटाला तरुणांमध्ये अतिशय लोकप्रियता मिळाली. प्रमुख भूमिका अमीर खान, शर्मन जोशी, कुणाल कपूर

३. शहीद ए आजम (हिंदी चित्रपट) २००२ प्रमुख भूमिका- सोनू सूद

कृत्रिम बुद्धिमत्ता

कु.भाग्यश्री मनोज भिंगारदिवे

एस.वाय. बी.बी.ए.

बुद्धिमत्ता, हा एकमेव असा शब्द आहे की जो मानवाला अन्य सजीवांपासून संपूर्ण ब्रह्मांडात वेगळा ठरवितो. मानवाला बुद्धिमत्ता, बौद्धिक क्षमता, अंदाज समता, तर्कशक्ती आणि विश्लेषणाच्या ताकदीवरच जग जिंकणं शक्य झालं आहे. आता मानवनिर्मित म्हणजे 'कृत्रिम बुद्धिमत्ता, विकसित केल्याने मानवजातीचा अंत होण्याची भीती जगप्रसिद्ध भौतिक शास्त्रज्ञ स्टीफन हॉकिंग आणि 'मायक्रोसॉफ्टचे संस्थापक बिल गेट्स यांनी व्यक्त केली आहे. वाढतं तंत्रज्ञान थेट मानवी जीवनात हस्तक्षेप करू लागले आहे. 'कृत्रिम बुद्धिमतेची हि दुनिया रहस्यमयी आहे, अद्भुत आहे; तशीच ती भीतीदायक देखील आहे.' कृत्रिम बुद्धिमत्ता' म्हणजेच आर्टिफिशिअल इंटेलि - जन्स माणसाच्या कल्पनाशक्तीचे आणि सातत्यपूर्ण प्रयोगशीलतेचे ते एक यश होय. १९४३ मध्ये मॅकलॉक आणि पिइस या संशोधकांनी मॅदूसारखे शिकणाऱ्या चेतानाला तंत्रज्ञानाची संकल्पना प्रस्तुत केली. आयलॉक आसिमोव्ह यांनी १९५० मध्ये आय रोबोट' कांदबरीत रोनोटिक तंत्रज्ञानाचा वेध घेतला. त्याच वेळी एलन ट्युरिंग या संशोधकानं आपल्या कम्प्युटिंग मशिनरी अँड इंटेलिजन्स' या पहिल्या शोधप्रबंधामध्ये यंत्राची बौद्धिक कुवत आजमावून पाहणाऱ्या 'ट्युरिंग टेस्टची संकल्पना मांडली.

जॉन मॅकार्थी यांनी १९५५ मध्ये 'आर्टिफिशिअल इंटेलिजन्स' या पहिल्या शोध प्रबंधामध्ये यंत्राची बौद्धिक ही संकल्पना सर्वप्रथम जगासमोर मांडली. बुद्धिमान यंत्रे बनविण्यासाठी विज्ञानतंत्रज्ञान आणि अभियांत्रिकीचा वापर करणे, अशी या तंत्रज्ञानाची व्याख्या त्यांनी केली होती. कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या विकासाच्या खऱ्या अर्थाने चालना मिळण्यासाठी १९५६ पर्यंत थांबावं लागलं. डार्टमाऊथ कॉन्फरन्स' मध्ये जगभरातील संशोधकांनी कृत्रिम

बुद्धिमत्तेच्या विकासावर अधिक लक्ष केंद्रित करणाऱ्या संकल्प केला. आयबीएमने तयार केलेल्या 'डीप ब्ल्यू, कॉम्प्युटरने १९९० मध्ये जागतिक कीर्तीचा बुद्धिबळपटू गॅरी कास्पारोव्हला पराभूत केल्यानंतर 'कृत्रिम बुद्धिमत्ता, या तंत्रज्ञानामध्येही ताकद असल्याचं दिसून आलं आहे. विशिष्ट कामासाठी तयार करण्यात झालेली ही यंत्रे, सभोवतालच्या परिस्थितीचा अंदाज घेऊन त्या परिस्थिती जुळून घेते आणि काम यशस्वीरीत्या पार पाडण्यासाठी योग्य कृती करते किंवा निर्णय घेते. अशा प्रकारे तयार केलेल्या यंत्रामध्ये निर्माण होणाऱ्या प्रश्नांची संभाव्य उत्तरे, त्याची कारणे, माहिती, ज्ञान, नियोजन, अभ्यास, संवादप्रक्रिया, परिणाम आणि नियंत्रण करण्याची क्षमता अशा प्रकारच्या विविध घटकांवर आधारित कृत्रिम बुद्धिमत्ता हे तंत्रज्ञान विकसित केले जाते. माहितीच्या महाजालात म्हणजे इंटरनेट आणि सॉफ्टवेअरला 'स्मार्ट डीसीजन सपोर्ट सिस्टीम' (CSDSS) म्हणून रुग्णालयात, हवामान आणि अवकाशशास्त्र, कृषी वाहन उद्योग, खाद्यपदार्थ प्रक्रिया उद्योग, वीजनिर्मिती, दळणवळण हवाई वाहतूक, बंदरामध्ये जहाजांची ये-जा देखरेखीसाठी, खाणकामात, औषध निर्मिती आदी अनेक क्षेत्रात कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या तंत्रज्ञान उपयोग मोठ्या प्रमाणात होत आहे.

कृत्रिम बुद्धिमत्ता निर्माण करणाऱ्या संशोधकांमध्ये दोन मतप्रवाह आहेत. मॅदू हे दुसरे-तिसरे काही नसून, एक जैविक यंत्रच आहे असे एक प्रवाह म्हणतो. यंत्राला जशा मर्यादा असतात अगदी तशाच मर्यादा मानवास नैसर्गिक उत्क्रांतील देखील आहेत. स्वतःच्या विकास स्वतःच करावा असे प्रशिक्षण दिलेली यंत्रे नवजातीस उद्या कायमची नष्ट करून शकतील किंवा गुलाम बनवतील, असा धोका व्यक्त केला जातो. तर दुसऱ्या मतप्रवाहानुसार मॅदुला

यंत्र म्हणू शकत नाही ती एक गुंतागुंतीची जैविक निर्मिती आहे. त्यामुळे यंत्रापासून घाबरण्याचे कुठलेही कारण नाही. या दोन्ही प्रवाहांमध्ये मतभिन्नता असली तरी यांजकडून खूप काही शिकण्यासारखे आहे, हे दोघेही मतप्रवाह मान्य करतात.

कृत्रिम बुद्धिमतेच्या प्रवासात स्वतःहून शिकू शकणारे संगणक बनविण्याचा प्रयत्न आज संशोधन करीत आहेत. कृत्रिम बुद्धिमता हे तंत्रज्ञान सपाट्याने विकसित होऊन मानवजातीच्याही पुढे जाऊ शकते आणि एक 'दिवस तंत्रज्ञानाचा भस्मासूर बनेल असे त्यांना वाटते. ॲपल, गुगल, फेसबुक आदी अनेक मोठ मोठ्या कंपन्या कृत्रिम बुद्धिमतेच्या संशोधनासाठी आपली भरभक्कम आर्थिक गुंतवणूक करीत आहेत. कृत्रिम बुद्धिमतेच्या क्षेत्रात 'ॲपल' ने भरीव संशोधने केले आहे. कृत्रिम बुद्धिमतेच्या तंत्रज्ञान प्रोग्रॅमिंगसाठी 'ओपन सोर्सकोड, चे खुलेआम आदान-प्रदान केले जाते आहे, जगभरात आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स रिसर्च सेंटर उपलब्ध आहेत. तिथे यावर नवनवीन प्रयोग होत असतात. तसेच अनेक संस्था सुद्धा आहेत, तिथे आर्टिफिशियल इंटेलिजन्सविषयी शिक्षण दिले जाते. ऑनलाईन कंपन्या आर्टिफिशियल इंटेलिजन्समार्फत ग्राहकांना अनेक चांगल्या सेवा देऊ शकतात. त्यासोबत डेटा चोरी होणे, ऑनलाईन लिंक्स, फ्रॉड्स इत्यादी गोष्टींवर नियंत्रण था तंत्रज्ञानाच्या माध्यमातून आणता येणे शक्य आहे. डिजिटल बाबींमध्ये एआयचा खूप फायदा होऊ शकतो. जसे की स्मार्टफोन्स, ऑनलाईन बँकिंग ऑनलाईन डेटा, फाईल्स सुरक्षित राहू शकतात, व्यवहारापूर्वी काही तास लागायचे, ते

आता काही सेकंदांवर आले आहे. एका अहवालानुसार, एआय नोकऱ्यांच्या मागणीत वाढ झाली आहे, भविष्यात देखील राहणार आहे. अधिकाधिक कंपन्या जगातील सर्वात प्रगत तंत्रज्ञानाचा लाभ घेण्यासाठी आणि सर्वोत्तम संभाव्य परिणाम मिळविण्यासाठी कुशल कृत्रिम बुद्धिमता व्यावसायिकांच्या शोधत आहेत. उच्च शिक्षण देणाऱ्या संस्थांनी उद्योगकेंद्रित वास्तविक प्रकल्पांचा अनुभव असलेले आर्टिफिशियल इंटेलि जन्स (एआय) पदवीधर पुरवणे काळाची गरज आहे. आपल्या देशाची लोकसंख्या पाहता आधुनिक, तंत्रज्ञाचा अर्थकारणावर होणारा परिणाम लक्षात घेणे अत्यंत महत्त्वाचे आहे. एआय संरक्षण आणि सुरक्षेबाबतच्या नवकल्पनांमध्येही महत्त्वाची भूमिका बजावतात. तसेच त्याचा देशाच्या भविष्यावरही परिणाम होऊ शकतो. येणाऱ्या काही वर्षांमध्ये अब्जावधी तरूण नोकऱ्या शोधण्यासाठी सज्ज होणार आहेत. या तरूणांना त्यांच्या शिक्षणाच्या योग्यतेच्या नोकऱ्या पुरवणे हे जगभरातील नेत्यांसमोरील मोठे आव्हान असेल. भविष्यात या क्षेत्रात प्रचंड क्षमता आहे. शालेय अभ्यासक्रमात आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स हा मुख्य विषय आहे. हा विषय मुलांना केवळ सर्जनशील बनवतो, असे नाही तर मुलांची कल्पनाशक्ती, तार्किक विचार, समस्या सोडवणे आणि निर्णय घेण्याची क्षमता वाढते. इपाट्याने बदलणाऱ्या जगाची आपल्या मुलांना लहानपणापासूनच ओळख करून देणे महत्त्वाचे आहे. इंटरनेशनल स्कूलमध्ये हा विषय सुरुवातीपासूनच समाविष्ट केलेला आहे, किंबहुना आगामी काळातील प्रमुख संस्थांमधील शिक्षण याच दिशेने जाणारे असेल, यात तीळमात्रही शंका नाही.

भारताचे मिसाईल मॅन- डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल कलाम

कु. वैष्णवी विनायक लहारे
टी. वाय. बी. कॉम.

डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल कलाम यांचे नाव घेताच आपल्या डोळ्यांसमोर एक असे व्यक्तिमत्त्व उभे राहते जे विज्ञान, तंत्रज्ञान, नेतृत्व आणि साधेपणाचे प्रतीक आहे. अब्दुल कलाम यांचे संपूर्ण नाव डॉ. अवुल पकिर जैनुलाब्दीन अब्दुल कलाम असे होते. ते एक महान वैज्ञानिक, प्रेरणादायी शिक्षक, लेखक आणि भारताचे ११ वे राष्ट्रपती होते. विज्ञान-तंत्रज्ञान क्षेत्रातील योगदानाबद्दल त्यांना 'मिसाईल मॅन ऑफ इंडिया' आणि 'भारताचे जनता राष्ट्रपती' या विशेष नावांनी गौरवण्यात आले आहे. त्यांच्या जीवन प्रवासाने अनेकांना प्रेरणा दिली आहे.

प्रारंभिक जीवन आणि शिक्षण:

डॉ. कलाम यांचा जन्म १५ ऑक्टोबर १९३१ रोजी तामिळनाडूमधील रामेश्वरम या छोट्या गावात झाला. त्यांचे कुटुंब आर्थिकदृष्ट्या दुर्बल होते. त्यांचे वडील जैनुलाब्दीन हे एक होडी मालक होते, तर आई आशियम्मा एक सामान्य गृहिणी होत्या. बालपणीच त्यांनी परिस्थितीची जाणीव करून घेत कष्ट करण्यास सुरुवात केली. अपार कष्ट करून शिक्षण घेतलेल्या डॉ. कलाम यांनी रामनाथपुरमच्या शाळेतून शिक्षण घेतले आणि त्यानंतर तिरुचिरापल्ली येथील सेंट जोसेफ कॉलेजमधून विज्ञान शाखेत पदवी मिळवली. पुढे मद्रास इन्स्टिट्यूट ऑफ टेक्नॉलॉजीमधून (चखढ) एरोनॉटिकल अभियांत्रिकीची पदवी घेतली.

वैज्ञानिक कारकीर्द :

शिक्षण पूर्ण झाल्यानंतर डॉ. कलाम यांनी संरक्षण संशोधन व विकास संघटनेत (DRDO) आपली कारकीर्द सुरू केली. त्यानंतर त्यांनी भारतीय अंतराळ संशोधन संस्था (ISRO) मध्ये प्रवेश केला. तेथील कार्यकाळात त्यांनी भारताच्या उपग्रह प्रक्षेपण यंत्रणेच्या (SLV) विकासामध्ये महत्त्वाची भूमिका बजावली.

१९७० च्या दशकात त्यांनी भारताच्या पहिल्या

स्वदेशी उपग्रह प्रक्षेपण यानाची निर्मिती केली. हे यान 'रोहिणी' नावाचे उपग्रह प्रक्षेपित करण्यासाठी वापरण्यात आले. त्यांच्या प्रयत्नांमुळे भारताला जागतिक पातळीवर आपली ओळख निर्माण करता आली.

१९८० च्या दशकात, डॉ. कलाम यांनी उठऊन मध्ये क्षेपणास्त्र विकास कार्यक्रमाचे नेतृत्व केले. त्यांनी अग्नि, पृथ्वी, त्रिशूल, आकाश आणि नाग या क्षेपणास्त्रांची निर्मिती केली. त्यांच्या नेतृत्वाखाली भारताने संरक्षण क्षेत्रात मोठी प्रगती केली आणि त्यामुळेच त्यांना 'मिसाईल मॅन' म्हणून ओळखले जाते.

राष्ट्रपतीपद आणि जनतेशी जोडलेले नाते :

२००२ साली डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल कलाम यांची भारताचे ११ वे राष्ट्रपती म्हणून निवड झाली. त्यांनी एक साधे आणि लोकाभिमुख जीवन जगले. ते नेहमीच लोकांच्या संपर्कात राहिले आणि भारतातील प्रत्येक नागरिकाला त्यांच्या कार्यकाळात प्रेरणा दिली. त्यांनी आपल्या राष्ट्रपतीपदाचा वापर देशाच्या शिक्षण पद्धतीत सुधारणा करण्यासाठी केला. ते नेहमीच म्हणायचे की 'युवक हे देशाचे भविष्य आहेत,' आणि त्यामुळे त्यांनी तरुणांशी संवाद साधण्याला प्राधान्य दिले. त्यांच्या भाषणांनी आणि कार्यशैलीने देशातील तरुणांना नवी दिशा दिली.

डॉ. कलाम यांची विचारधारा :

डॉ. कलाम हे केवळ वैज्ञानिकच नव्हते, तर ते एक महान विचारवंतही होते. त्यांनी 'इंडिया २०२०' या त्यांच्या पुस्तकात भारताला विकसित देश बनवण्याचे स्वप्न मांडले आहे. त्यांचे हे स्वप्न वैज्ञानिक प्रगती, शिक्षण, आणि नैतिक मूल्ये यांच्यावर आधारित होते.

ते नेहमी म्हणत की स्वप्ने ती नसतात जी आपण झोपेत पाहतो; स्वप्ने ती असतात जी आपल्याला झोप लागू देत नाहीत. 'स्वप्न पहा, आणि ते पूर्ण करण्यासाठी

झोकून द्या. त्यांच्या मते, यशाच्या शिखरावर पोहोचण्यासाठी कठोर परिश्रम आणि सकारात्मक दृष्टिकोन महत्त्वाचा आहे. त्यांचे विचार केवळ तरुणांना नव्हे तर सर्व वयोगटातील लोकांना प्रेरणा देतात.

साहित्य आणि लिखाण :

डॉ. कलाम यांनी आपले विचार आणि अनुभव अनेक पुस्तकांतून मांडले आहेत. त्यांच्या 'विंग्स ऑफ फायर' या आत्मचरित्रात त्यांनी त्यांच्या जीवन प्रवासाचे तपशीलवार वर्णन केले आहे. 'इग्नयटेड माइंड्स', 'माय जर्नी', आणि 'ट्रान्सेंडन्स' यांसारख्या पुस्तकांनी लोकांच्या मनावर मोठा प्रभाव पाडला आहे. त्यांच्या लिखाणामध्ये शिक्षण, विज्ञान, आणि मानवी मूल्यांचा सुंदर संगम आहे. त्यांच्या लेखणीतून जीवनाचे तत्त्वज्ञान आणि कठोर परिश्रमाचे महत्त्व अधोरेखित होते.

डॉ. कलाम यांचे योगदान :

१. वैज्ञानिक क्षेत्रातील योगदान:

डॉ. कलाम यांनी भारताच्या संरक्षण आणि अंतराळ संशोधन क्षेत्राला नवीन उंचीवर नेले. क्षेपणास्त्र विकास, उपग्रह प्रक्षेपण तंत्रज्ञान, आणि अणुऊर्जा क्षेत्रातील त्यांचे योगदान अमूल्य आहे.

२. शैक्षणिक क्षेत्रातील योगदान:

ते नेहमी म्हणत की शिक्षण हेच विकासाचे खरे साधन आहे. त्यांनी विद्यार्थ्यांना स्वप्ने पाहण्याची आणि त्यासाठी कठोर परिश्रम करण्याची प्रेरणा दिली.

३. भारताच्या स्वप्नपूर्तीचे ध्येय:

. कलाम यांचे 'तळीळेप २०२०' हे भारताला विकसित राष्ट्र बनवण्यासाठी तयार केलेले ध्येय आजही देशासाठी मार्गदर्शक आहे.

शेवटचा श्वास शिक्षणासाठी :

२७ जुलै २०१५ रोजी शिलाँग येथील इंडियन इन्स्टिट्यूट ऑफ मॅनेजमेंटमध्ये विद्यार्थ्यांसमोर भाषण करताना डॉ. कलाम यांचे निधन झाले. शिक्षण आणि तरुणांप्रती त्यांची निष्ठ त्यांच्या शेवटच्या श्वासापर्यंत कायम राहिली.

डॉ. कलाम यांचा वारसा :

डॉ. ए.पी.जे. अब्दुल कलाम यांच्या कार्याने आणि विचारांनी भारताला नव्या दिशा दिल्या. त्यांचे जीवन हे जिद्द, कष्ट, साधेपणा, आणि देशप्रेमाचे प्रतीक आहे. डॉ. कलाम यांचे जीवन हे लाखो भारतीयांसाठी प्रेरणादायी आहे. त्यांनी कठोर परिश्रम, शिस्त, आणि शिक्षणाच्या जोरावर अशक्य वाटणाऱ्या गोष्टी साध्य केल्या. त्यांच्या विचारधारांनी आणि कार्यांनी संपूर्ण जगात भारताचा गौरव वाढवला.

आजही त्यांच्या विचारांची आणि कार्याची प्रेरणा तरुण पिढीला उज्वल भविष्याच्या दिशेने नेण्याचे काम करते. 'भारताचे मिसाईल मॅन' म्हणून ओळखले जाणारे डॉ. कलाम यांचे जीवन हे यशस्वीतेचा सर्वोत्तम आदर्श आहे.

One best book is equal to hundred
good friends but one good friend
is equal to a library.....

Dr. A.P.J. Abdul Kalam

राष्ट्रीय सेवा योजना (NSS) हा युवकांना समाजाशी जोडणारा एक महत्वाचा उपक्रम आहे. NSS कॅम्प हा एक आठवडाभर चालणारा उपक्रम असून त्यात विद्यार्थी ग्रामीण भागातील स्वच्छता, वृक्षरोपण, आरोग्य या विषयावर कामे करतात. NSS कॅम्पमध्ये भाग घेणे म्हणजे माझ्यासाठी आत्मशोधाची जाणीव करून देणारी संधी होती. या कॅम्पमधून मला नवीन गोष्टी शिकायला मिळाल्या आणि एक जबाबदार नागरिक म्हणून घडण्याची प्रेरणा मिळाली.

आमचा कॅम्प हा एका ग्रामीण भागात आयोजित करण्यात आला होता. जिथे आम्हाला काम करायचे होते पहिल्या दिवशी आम्ही गट विभागणी केली. तेथील गावकरयांशी चर्चा केली, त्यांचा समस्या समजून घेतल्या दररोज सकाळी आम्ही व्यायाम आणि प्रार्थनेसोबत दिवसाची सुरुवात करत होतो. त्यानंतर गावातील स्वच्छता (श्रमदान), वृक्षरोपण तसेच आरोग्यविषयक जनजागृती असे उपक्रम राबविले.

श्रमदान केल्यानंतर जेवणाची व्यवस्था असायची. त्यानंतर मनोरंजन कार्यक्रम घेतले जायचे. त्यामध्ये संगीतखुर्ची, दमशेराज, गाणी अनेक कार्यक्रम घेतले जायचे.

मनोरंजन कार्यक्रमानंतर दररोज वेगवेगळे व्याख्याते येऊन पर्यावरण जागरूकता, योगा व योगाअभ्यास, युवा आणि तंत्रज्ञान, युवकांमध्ये वाचन संस्कृतीचा विकास अशा विविध विषयावर मार्गदर्शन करत असे. आम्ही समाजाच्या जागृतीसाठी गावात अंधश्रद्धा निर्मुलन, नकली नोटा, Cyber Security या विषयावर पथनाट्य सादरीकरण केले. या कॅम्पमुळे आमच्यात संघभावना निर्माण झाली जबाबदारी स्वीकारण्याची संधी मिळाली आणि आत्मविश्वास वाढला. हा अनुभव केवळ एक आठवडाभर नव्हे, तर आयुष्यभर साथ देणारा व शिकवण देणारा प्रवास होता. NSS कॅम्पचे ब्रीदवाक्य "Not me but you" चा खरा अर्थ या कॅम्पमधून समजला.

स्वातंत्र्यवीर विनायक दामोदर सावरकर

नाव : मापारी सचिन नारायण
टी. वाय. बी. कॉम.

काळे पाणी :- **History of Andaman Cellular Jail** : भारतीय स्वातंत्र्यवीर विनायक दामोदर सावरकर यांना २४ डिसेंबर १९१० रोजी अंदमान येथील काळा पाणी तुरुंगात, काळ्या पाण्याची शिक्षा ठोठावण्यात आली होती. द स्टोरी ऑफ माय ट्रान्सपोर्टेशन फॉर लाइफ या त्यांच्या पुस्तकात सावरकरांनी लिहिलं की, जेव्हा ते पहिल्यांदा सेल्युलर जेलमध्ये पोहोचले तेव्हा त्यांनी जेलर डेव्हिड बॅरीच्या तोंडून हे शब्द ऐकले की, 'तुम्हाला ही भिंती दिसत आहे. ती एवढी खाली का आहे माहीत आहे का? कारण त्यांच्या पलीकडे हजार मैलांपर्यंत फक्त समुद्र आहे. त्यामुळे या ठिकाणाहून पळून जाणे अशक्य आहे.

काळा पाणी हे नाव कसं पडलं : काळा पाणीची कहाणी १८५७ पासून सुरू झाली. क्रांतीच्या काळात आणि क्रांतीनंतरही इंग्रज पकडलेल्यांना फासावर लटकवायचे किंवा तोफेच्या तोंडाला बांधून उडवायचे. तसंच, सर्वासोबत असं घडलं नाही. अनेकांना कैद करण्यात आलं आणि बंडाच्या भीतीने इंग्रजांनी त्यांना मुख्य भूमीपासून दूर पाठवण्याचा निर्णय घेतला. यावेळी अंदमान बेटाची निवड करण्यात आली. अंदमान बेटांवर पाठवताना समुद्रातून प्रवास करावा लागला.त्याकाळी हिंदूमध्ये अशी समजूत होती की समुद्र ओलांडून प्रवास केल्यास धर्म भ्रष्ट होतो. अशा लोकांना त्यांच्या जातीबाहेर टाकण्यात आले. यामुळेच समुद्राच्या पाण्याला काळे पाणी म्हटले गेले आणि म्हणूनच अंदमान तुरुंगाला काळ्या पाण्याची शिक्षा असे नाव पडले.१८५७ नंतर प्रथमच २०० कैद्यांना अंदमानला पाठवण्यात आले. १८६८ मध्ये कराचीतून ७०० कैदी पाठवण्यात आले. सुरुवातीला या लोकांना घरासारख्या तुरुंगात ठेवण्यात आले होते. १८९० पर्यंत कैद्यांच्या संख्येत लक्षणीय वाढ झाली होती. त्यावेळी अंदमान कारागृहाचे ते स्वरूप नव्हते जे नंतरच्या काळात

विकसित झाले. मुख्य भूमीच्या तुरुंगांपेक्षा अंदमानमध्ये अधिक स्वातंत्र्य होते. त्यामुळे कैदी येथे येण्यास प्राधान्य देत असत.१८९० मध्ये दोन ब्रिटीश अधिकाऱ्यांना यात अडचण येऊ लागली. ते म्हणाले, 'तुरुंगाच्या नावाखाली स्वातंत्र्य कसे देता येईल?' चार्ल्स लायल आणि एएस लेथब्रिज - या दोघांनी एक अहवाल तयार केला आणि तो सरकारला सादर केला. ज्यामध्ये नवीन कारागृह बांधण्याची मागणी करण्यात आली होती. आणि येथे येणाऱ्या कैद्यांसाठी कडक वातावरण असावे, अशी सूचनाही करण्यात आली. शासनाच्या मान्यतेनंतर १८९६ मध्ये नवीन कारागृहाचे काम सुरू झाले.त्यासाठी ब्रह्मदेशातून लाल विटा आणण्यात आल्या आणि जे कैदी भविष्यात त्यात राहणार होते तेच कैदी मजुरीसाठी वापरण्यात आले. या तुरुंगाचा आकारही अगदी अनोखा होता. आणि या तुरुंगाच्या रचनेमागेही एक रंजक कथा आहे.

तुरुंगाची रचना कशी ठरली : खरं तर, १९व्या शतकात ब्रिटनमध्ये एक महान तत्त्वज्ञ होता. त्याचे नाव जेरेमी बेंथम होते. बेंथम हे उपयुक्ततावाद नावाच्या विचारसरणीचे ध्वजरोहक होते. उपयुक्ततावाद सांगायचं तर, जे चांगले आहे त्याचा किती लोकांना त्याचा फायदा होईल हे ठरवले जाईल. ज्या पद्धतीचा सर्वाधिक लोकांना फायदा होतो ती सर्वोत्तम आहे. पण या विचारसरणीत एक अडचण आहे. या तत्त्वज्ञानानुसार एका व्यक्तीला मारून पाच जणांना वाचवता येते. त्यामुळे एखाद्याला मारण्यात काही नुकसान नाही. त्यामुळे या तत्त्वज्ञानाच्या आधारे समाजाचा कसा फायदा होऊ शकतो हे बेंथमने सांगायला सुरुवात केली.का माहीत नाही पण त्याची नजर आधी तुरुंगात गेली. बेंथम म्हणाला, कारागृहाच्या रचनेत अडचण आहे. कारागृहात कैद्यांच्या संख्येच्या प्रमाणात पहारेकरी ठेवण्यात आले

आहेत. त्यामुळे लोकांची कामे वाया जातात. त्यामुळे तुरुंगांचा आकार बदलला पाहिजे. बेंथमने तुरुंगाच्या आकारासाठी एक नवीन सूचना दिली, ज्याला त्याने पॅनॉप्टिकॉन असे नाव दिले. ही नवीन रचना अशी होती की एकच रक्षक संपूर्ण कारागृहावर लक्ष ठेवू शकेल. बेंथमच्या हयातीत ही कल्पना फारशी लोकप्रिय झाली नाही. मात्र त्यांच्या मृत्यूनंतर सरकारने विचार केला. अंदाजमानमधील हे तुरुंग पॅनॉप्टिकॉन डिझाइननुसार बांधले गेले. ही रचना सायकलच्या चाकासारखी होती. अंदाजमान कारागृहाच्या मध्यभागी एक मोठा टॉवर बांधण्यात आला. टॉवरच्या वरती पहारेकऱ्याला उभं राहण्यासाठी जागा होती आणि तिथे एक घंटा जोडलेली होती जेणेकरून काही गडबड झाली तर बेलच्या आवाजाने सगळ्यांनी सावध व्हावं. या टॉवरच्या बाहेर सायकलच्या स्पोकच्या आकारात सात इमारती बांधल्या होत्या. प्रत्येक विंगला तीन मजले होते, त्यातील एका खोलीचा आकार १४.८*८.९ फूट होता. संपूर्ण कारागृहात असे ६९६ सेल होते. या सेलमुळे या जेलला सेल्युलर जेल असे नाव पडले. या सेल म्हणजेच खोल्या अशा प्रकारे बनवण्यात आल्या होत्या की, इतर कैद्यांशी कोणीही संपर्क करू शकत नाही. प्रत्येक खोलीत सुमारे ९ फूट उंचीवर प्रकाश असलेली खिडकी होती जेणेकरून हवा आणि प्रकाश आत येऊ शकेल. या कारागृहाचे बांधकाम सन १९०६ मध्ये पूर्ण झाले. त्यानंतर, भारतातील सर्वात भयानक गुन्हेगारांसह, राजकीय कैद्यांनाही येथे पाठवले जाऊ लागले.

तुरुंगात कैद्यांना कशी वागणूक दिली जात होती : काळ्या पाण्याच्या तुरुंगात रोज माणूस, लाथा बुक्या खावून तुरुंगाच्या खोलीत झोपलेला असायचा. अचानक मोठ्या घंटेचा आवाज व्हायचा. सूर्य उगवला नसला तरी उठणे ही सक्ती होती. नाहीतर गार्ड येऊन उचलून नेईल आणि चाबकाने मारेल ही कैद्यांमध्ये भीती होती. ७०० कैद्यांसाठी तयार होण्याची वेळ फक्त एक तास निश्चित असायली. आंघोळीसाठी पाणी नाही

आणि पिण्याचे जे पाणी होते त्याने तोंड धुवायलाही लोक घाबरायचे. यानंतर खाण्याची वेळ व्हायची. हिरव्या रंगाच्या पाण्यावर तरंगणारी काही पाने भांड्यात टाकली जायची. त्यासोबत किड्यांची डाळ असायची. खाल्लं नाही तर उपाशी राहाल आणि खाल्लंच तर जुलाब होईल. खाण्यानंतर कामाची वेळ होत असे. कामावर जातानाही त्याच्या मानेपासून पायापर्यंत बेड्या असत. अशा परिस्थितीत साफसफाईची कामे, झाडे तोडणे किंवा इतर कोणतेही मजुरीची कामे करावी लागत. मात्र, जर कुणी राजकीय कैदी असेल तर त्याच्यासाठी छळाची विशेष व्यवस्था होती. काही कामासाठी बैल नसायचे त्याच्याजागी बैलाचे काम कैद्याला करावे लागत. सावरकरांनी त्यांच्या पुस्तकात लिहिलंय की, इ.स. २० फेब्रुवारीमध्ये, मजबूत माणूस चक्रर येऊन खाली पडू शकतो. त्याला दिवसभर नांगरणी करायला लावायचे. इ.स. संपूर्ण दिवसात, दिवसात एकच ब्रेक खाण्यासाठी होता. टॉयलेटसाठीही जास्त वेळ काढता येत नव्हता. बरीन घोष त्यांच्या 'द टेल ऑफ माय एक्साइल' या पुस्तकात लिहितात, इ.स. एक दिवस बकुल्ला नावाच्या कैद्याला शौचालयातून परतायला उशीर झाला. सैनिकांनी त्याला इतकं मारलं की त्याच्या नितंबावरची कातडी सोलून लटकू लागली. इ.स. कोणाशी बोलण्याचाही प्रयत्न केला तर असेच हाल होत असे. तुम्ही जरी इशारा दिला तरी गार्ड तुम्हाला चपला मारेल. मात्र, दिवस असा संपत नाही. क्रशर बैलाचे काम पूर्ण केल्यानंतर आणखी एक काम असायचे. नारळाच्या शेंड्यातून भुसा काढणे. त्यासाठी नारळाच्या शेंड्याला हातोडा मारावा लागायचा. एवढं करूनही जीव वाचला तर जुने दोर घासून त्याचे धागे वेगळे करावे लागायचे. हातातून रक्त यायचं. प्रत्येक कामाचे टारगेट ठरलेले होते. क्रशरमधून १० लिटर तेल किंवा २० लिटर तेल आणि नारळाचा ४ किलो भुसा. संध्याकाळपर्यंत हे काम पूर्ण केलं नाही तर त्यांना हातकड्या बांधून लटकवण्यात यायचं. पहिल्यांदा ३ दिवस, मग १० दिवस आणि नंतरच्या वेळी गार्ड गुडघ्यांमध्ये एक काठी अडकवायचा जेणेकरून पाय

पसरलेले राहायचे.

स्वातंत्र्यानंतरचे अंदमान कारागृह :अनेक स्वातंत्र्यसैनिक अंदमानमध्ये अनेक दशके असे दिवस राहिले. विनायक दामोदर सावरकर यांच्याशिवाय श्री अरबिंदो घोष यांचे भाऊ बारीन घोष. बटुकेश्वर दत्त, उल्लासकर दत्त, सचिंद्र नाथ सन्याल, भगतसिंग यांचे साथीदार आणि लाहोर षडयंत्र प्रकरणात शिक्षा झालेले, अंदमान तुरुंगात शिक्षा भोगणारे शेकडो स्वातंत्र्यसैनिक आहेत. १९३२ मध्ये चितगाव शस्त्रास्त्र चोरी प्रकरणात ३०० क्रांतिकारकांना येथे पाठवण्यात आले होते.चांगल्या हक्कांसाठी या लोकांनी उपोषण सुरू केले. ४४ दिवसांच्या उपोषणानंतर इंग्रजांनी त्यांच्या गळ्यात पाईप टाकून दूध ओतण्याचा प्रयत्न केला. महावीर सिंग, मोहन किशोर नामदास आणि मोहित मोईत्रा यांच्या फुफ्फुसात दूध गेले. त्यामुळे तिघांनाही न्यूमोनिया झाला आणि त्यानंतर त्यांना जीव गमवावा लागला.इंग्रजांच्या या क्रूरतेला न जुमानता १९३७ पर्यंत उपोषण सुरूच राहिले आणि मग या लोकांसाठी भारतात आवाज उठवला जाऊ लागला. १९३७ मध्ये गांधी आणि टागोरांनी या विषयावर काँग्रेस

कार्यकारिणीला एक तार पाठवला होता. काँग्रेसने हा मुद्दा ब्रिटीश सरकारसमोर मांडला. अनेक वाटाघाटींनंतर अखेर १९३८ मध्ये सेल्युलर जेलमधील राजकीय कैद्यांना मुख्य भूभागात पाठवण्यात आले.काळा पाणी जेलचा अध्याय इथेच संपला नाही. १९४२ मध्ये जपानने अंदमानावर कब्जा केला तेव्हा त्यांनी ब्रिटीश कैद्यांना ठेवण्यासाठी सेल्युलर जेलचा वापर केला. जपानी ताब्यादरम्यान सेल्युलर जेलच्या दोन इमारती पाडण्यात आल्या. यापूर्वी १९४१ च्या भूकंपात कारागृहाची मधली इमारत खराब झाली होती. त्यानंतर ते नवीन करण्यात आले. नवीन इमारत गोलाकार आकारात बांधण्यात आली होती, तर पूर्वी ती चौकोनी होती. स्वातंत्र्यानंतर तुरुंगाच्या आणखी दोन इमारती पाडण्यात आल्या. त्याच्या जागी स्थानिक लोकांसाठी ५०० खाटांचे रुग्णालय बांधण्यात आले. या तुरुंगात शिक्षा भोगलेले अनेक स्वातंत्र्यसैनिक तुरुंग पाडण्याच्या विरोधात होते. त्यामुळे १९७९ मध्ये पंतप्रधान मोरारजी देसाई यांनी याला राष्ट्रीय स्मारक घोषित केले. १९३० मध्ये, ब्रिटिशांनी केलेल्या अमानुष अत्याचाराविरोधात कैद्यांनी उपोषण केले, त्यानंतर महात्मा गांधी आणि रवींद्रनाथ टागोर यांनी हस्तक्षेप केला आणि ब्रिटिश सरकारसमोर हा मुद्दा मांडला गेला.

‘जन्मभर पददलितांची सेवा करण्याचे असिधाराव्रत स्वीकारून त्यांना शहाणे करण्याचे कार्य करणाऱ्या कर्मवीर भाऊराव पाटलांविषयी मला नितांत आदर आहे.’

- डॉ.बाबासाहेब आंबेडकर

आईचं अस्तित्व...

-सविता बाबासाहेब जोशी
(प्रथम वर्ष वाणिज्य)

आई हा आपल्या आयुष्यातील एक अनमोल शब्द आहे. तसच माझी आई माझ्यासाठी खुप खास आहे. आणि माझ्या आईने मला नेहमी प्रेमाने आणि काळजीपूर्वक वाढवले. मला माझ्या आईच्या हातचे खाणे खुप आवडते. कारण तिच्या हातात खुप छानचव आहे. आई मला दररोज शाळेसाठी तयार करते व अभ्यासात मदत करते. ती मला चांगले वागण्याचे, इतरांना मदत करणे आणि इतरांचा आदर करण्याचे तसेच कष्ट करण्याचे धडे देते. माझी आई माझ्या कोणत्याही प्रश्नांचे उत्तर शांततेने देते आणि मला समजावते. तिच्या चेहऱ्यावर नेहमी हसू असते. आणि ती कधीही थकत नाही. ती दिवसभर काम करते तरीसुद्धा आमच्याशी खेळते. आणि आमच्या आनंदासाठी वेळ काढते. माझ्या आईचा आदर करण्यासाठी मी नेहमी प्रयत्न करते कारण ती माझ्या जीवनाचा आधारस्तंभ आहे.

पूर्वजन्माची पुण्याई असावी
जन्म जो तूझ्या गर्भात घेतला,
जग पाहिलं नव्हतं तरी
नरु महिने श्वास स्वर्गात घेतला.

माझी आई माझी पहिली शिक्षिका आहे. ती मला नेहमी चांगले आणि वाईट समजावते. तिचे प्रत्येक शब्द माझ्यासाठी मार्गदर्शक असतात. जेव्हा मला एखादी अडचण येते तेव्हा ती मला धीर देते आणि त्या अडचणीतून बाहेर निघण्याचा मार्ग दाखवते. त्यामुळे आपल्यासाठी आपल्या आईचे अस्तित्व खुप मोठे आहे. आईच्या प्रेमात आणि तिच्या मार्गदर्शनात नेहमी सुरक्षित वाटते. तिच्या मार्गदर्शनाने मी आयुष्यात यशस्वी होण्याचे स्वप्न पाहिले आहे
कोठेही न मागता,
भरभरून मिळालेलं दान,
म्हणजे आई...

आपल्याला आईचे अस्तित्व तेव्हा कळते जेव्हा ती घरात नसते. मग फक्त आठवते ती म्हणजे आई... आई... आई... या शब्दांतच किती समाधान आहे. आपली आई आपल्यासाठी किती कष्ट करते याची आपल्या सर्वांना जाणीव असली पाहिजे. ज्यांना आई नाही त्यांना विचारा आईचं अस्तित्व काय असतं? जेव्हा आपली आई घरात नसते तेव्हा आपण संकटात असतो तेव्हा मात्र आपल्याला आईचं असणं म्हणजे आईचं अस्तित्व कळतं. आपण पण तिच्यासाठी काहीतरी केलं पाहिजे. आपल्या लहानपणी तिने आपल्यासाठी किती कष्ट घेतलेले असतात त्याची आठवण ठेवली पाहिजे. मग आपणही तिच्या म्हातारपणी तिला सोबत आणि आधार दिला पाहिजे. आपण जेव्हा एका मोठ्या संकटात सापडतो तेव्हा मात्र पहिल्यांदा आपल्याला आठवते ती म्हणजे आई. तेव्हा कळते आईचे अस्तित्व.

दुःखाचा डोंगर कोसळलेला असो...
की सुखाचा वर्षाव होत असो...
आठवते ती फक्त... आई.

मला माझ्या आईला नेहमी हसमुख बघायच आहे. आणि तिचे अस्तित्व कायम जपायचे आहे. त्यामुळे मी आताच माझ्या आईची काळजी घेते. मला माझ्या आई सोबत बाजारात जायला खूप आवडते. माझी आई फक्त माझीच नाही तर संपूर्ण कुटुंबाची काळजी घेते. आणि सर्वांच्या गरजा आणि इच्छा पूर्ण करते. त्यामुळे तिचे स्वतःकडे दुर्लक्ष होते. माझी आई खूप प्रेमळ आणि दयाळू आहे. तिला कायम आपल्या मुलाबाळांची काळजी लागलेली असते.
आई ही नेहमी आपल्या सोबत असते. आई नाही तर काहीच नाही. त्यामुळे तिचे अस्तित्व कायम जपा. जेव्हा आई नसते तेव्हा तिचे अस्तित्व कळते. आई हे फक्त

नाव नाही तर जीवनाचा सार आहे. त्यामुळे आईचे अस्तित्व इतके आहे की आभाळ ही कमी पडेल. आई ही आर्त हाक असते. आई विषयी लेख लिहिताना कंठ दाटून येतो.

जगात असे एकच न्यायालय आहे, की जिथे सर्व गुन्हे माफ होतात. ते म्हणजे आईचं प्रेम. जसे एका आठवड्याचे सात वार असतात, तसा आठवा वार आहे- परिवार. तो ठीक असेल तर सातही वार सुखाचे

जातील. या वाक्यावरून आईचे अस्तित्व किती मोठे आहेत ते कळते.

पाळणा हलविणारे खूप असतात,
पण अंगाई गाऊन निजवणारी आई असते .
तिच्यासारखी जगी मूर्ती नाही,
आई ती फक्त आईच असते.
आई नसेल तर
आपल्यावर प्रेम कोण करेल ?
मायेने आपल्या पाठीवर हात कोण फिरवेल ?
हे देवा प्रत्येक आईला सुखी ठेव.
नाहीतर आमच्यावर प्रेम कोण करेल ?

सोशल मिडीयाचा राक्षस

कु. सिद्धू चोरमल
प्रथम वर्ष वाणिज्य (अ)

काय झाले का कळेना
आजच्या पिढीला सर्वत्र पसरतोय
सोशल मिडीयाचा राक्षस जणू...

पुत्येक गुंतलाय त्यात
बाहेर निघावेना कुणास
राक्षस जणू तो
उध्वस्त करत चाललाय ...

खंत करावी आता
फक्त मनमोकळ्या
गप्पांनीच....
हरवत चाललय सगळच जणू.

आजच तरुणपण हरवलं
ते उत्साही बघणं दुरावल
सगळच या राक्षसाने
आता पळवल ...!!

महान देशभक्त नेताजी सुभाषचंद्र बोस

नाव : हर्षदा अरविंद राजगुडे

आधुनिक युवकाच्या भाषेत म्हणायचं झालं तर Hii, hello पण पूर्वीच्या काळात वापरला जाणारा शब्द म्हणजे “नमस्कार” या शब्दातच प्रेम, आपुलकी आणि जिद्दाळ्याची भावना स्पष्ट होते, मराठी भाषेचा हाच तर गोडवा आहे. आधुनिक भारताची जडणघडण होताना खूप काही गोष्टी जलदगतीने बदलताना दिसून येत आहेत. आपला भारत देश इंग्रजांच्या स्वाधीन होऊ नये यासाठी अनेक शुरवीरांना प्राणांची आहुती द्यावी लागली.

स्वातंत्र्यलढ्यातील शुरवीरांपैकी नेताजी सुभाषचंद्र बोस हे प्रमुख नेत्यांपैकी एक होते.त्यांना ‘नेताजी’ या टोपणनावाने संबोधले जाते. नेताजी सुभाषचंद्र बोस हे महान देशभक्त,स्वातंत्र्यसैनिक होते. यांचा जन्म २३ जानेवारी,१८९७ रोजी ओडिशा मधील कटक शहरात झाला. त्यांचे वडील जानकीनाथ बोस हे कटक शहरातील नामवंत वकील होते आणि आई प्रभावती बोस.

लहानपणी सुभाष जी रेन्वेशो कोलिजिएट हायस्कूल येथे शिकत असताना. त्यांच्या एका शिक्षकाचे नाव वेणीमाधव दास होते. ते विद्यार्थ्यांमध्ये देशभक्तीचे स्फुल्लिंग जागवत व त्यांचामुळे सुभाषजी मधील देशभक्ती जागृत झाली. आणि तेथूनच नेताजींचा स्वातंत्र्यसैनिकाचा प्रवास सुरु झाला. महाविद्यालयीन शिक्षण घेत असताना त्यांनी स्वामी

विवेकानंदांचे साहित्य वाचण्यास सुरुवात केली आणि त्यांचे शिष्य बनले.

पुढे शिक्षण पूर्ण केल्यानंतर १९२१ रोजी इंग्लंडला जाऊन. भारतीय नागरी सेवा परीक्षेत उत्तीर्ण झाले. परंतु इंग्रज सरकारची चाकरी करण्यास नकार दिला. (ICS) पदाचा राजीनामा देऊन मायदेशी परतले. मायदेशी परतल्यानंतर त्यांनी विविध घटनेचा आढावा घेऊन आणि भगवद्गीतेतून प्रेरित होऊन इंग्रजांविरुद्ध लढा पुकारला. या लढ्यात त्यांना अनेकवेळा तुरुंगवास भोगावा लागला. आपली मातृभूमी इंग्रजांच्या स्वाधीन होऊ नये यासाठी त्यांनी १९४३ रोजी स्वतःचे सैन्य “आझाद हिंद सेना” स्थापन केली. आझाद हिंद सेना स्थापन करताना नेताजींनी ‘जय हिंद’ आणि ‘तुम मुझे खून दो मैं तुम्हें आजादी दूंगा’ अशा प्रेरणादायी घोषणा दिल्या. त्यांनी इंग्रजांविरुद्ध अनेक लढे पुकारले आणि यामुळेच स्वातंत्र्यलढ्याला नवीन दिशा मिळाली.

त्यांच्या देशभक्तीचे स्मरण करून २०२१ मध्ये भारत सरकारने २३ जानेवारी हा दिवस नेताजी सुभाषचंद्र बोस यांचा जन्म दिवस असल्यामुळे तो “शौर्य दिन” म्हणून साजरा करण्याची घोषणा केली. २०२५ या वर्षात भारतीयांनी नेताजी सुभाषचंद्र बोस यांची १२८वी जयंती साजरी केली आहे.

“स्वातंत्र्यलढ्यातील शुरवीरांप्रती भारतीयांनी कृतज्ञ राहायला हवे.”

●भारत माता की जय●

Falguni Nayar is a prominent figure in India's business environment, particularly in the beauty and e-commerce industries. As the founder and CEO of Nykaa, she has revolutionized the way beauty and personal care items are marketed in India. Her story serves as an inspiration for aspiring entrepreneurs and illustrates how dedication, creativity, and resilience can result in extraordinary achievements. This paper delves into Falguni Nayar's path from her finance background to the establishment of one of India's leading e-commerce ventures, Nykaa, and how she maneuvered through the business landscape to emerge as a key player in the beauty sector.

Early Life and Career:

Born in 1963, Falguni Nayar's early life was characterized by a strong academic background. After completing her schooling, she pursued a degree in engineering from the Indian Institute of Technology (IIT) Bombay. She later earned an MBA from the prestigious Indian Institute of Management (IIM) Ahmedabad, which set the foundation for her future career. Nayar's education paved the way for her entry into the corporate world, and she joined Kotak Mahindra Capital in 1993. There, she gained extensive experience in the finance industry, working as an investment banker and advising clients on mergers and acquisitions. For almost two decades, Nayar held high-level roles in the company, ultimately becoming the managing director at Kotak Mahindra Capital. Although Nayar's corporate career was flourishing, her aspirations for entrepreneurship started to develop. Her strong passion for the beauty sector was ignited

by her own fondness for beauty products and the growing need for premium cosmetics in the Indian market. This passion swiftly evolved into a vision that culminated in the establishment of Nykaa.

The Birth of Nykaa:

In 2012, after spending more than twenty years in the finance sector, Falguni Nayar took a daring step to transition into entrepreneurship. She launched Nykaa with a distinct goal: to provide Indian consumers with access to a diverse selection of genuine beauty and wellness products via an online platform. Nayar recognized a market opportunity for a trustworthy, customer-focused beauty destination, as many Indian consumers either lacked exposure to international brands or encountered difficulties in obtaining them.

Nykaa was launched as an e-commerce platform that sold cosmetics, skincare, and wellness products, offering a vast variety of international and domestic brands. From the outset, Nayar emphasized the importance of providing high-quality products and a seamless shopping experience. Her vision was not just to sell beauty products but also to educate consumers about beauty, which led to the creation of Nykaa's content platform that provides beauty tutorials, product reviews, and expert advice.

Nayar's effective leadership and careful business strategy transformed Nykaa into a leader in the Indian online beauty industry. She understood the importance of customer trust for the platform's success and ensured that Nykaa's products were genuine, so consumers could be confident they were not purchasing counterfeit goods. Additionally, she introduced

physical retail locations throughout India, providing customers with a combination of online and offline shopping options.

Challenges and Growth:

Like most entrepreneurs, Nayar faced significant challenges in her journey. One of the key obstacles she had to overcome was building consumer trust. The Indian e-commerce industry, particularly in beauty products, was still in its infancy when Nykaa was launched. Many consumers were hesitant to buy beauty products online, especially due to the prevalence of counterfeit items and the lack of established brands in the market

Nayar addressed this issue directly by prioritizing quality assurance, making sure that Nykaa exclusively offered authentic, branded merchandise. She harnessed the potential of content marketing, utilizing social media and Nykaa's blog to inform consumers about beauty products and current trends. Her dedication to providing tailored shopping experiences and expert guidance set Nykaa apart from its rivals.

Over time, Nykaa's reputation for quality products and customer service helped it become a market leader. The company also expanded its product range, adding categories like fashion and wellness, and introducing private-label products under the Nykaa brand. Nayar's ability to adapt and scale Nykaa's operations allowed the company to establish a strong foothold in the market.

The IPO and Recognition:

In 2021, Nykaa achieved a significant milestone when it went public, launching an Initial Public Offering (IPO) that was met with immense success. This event not only highlighted the financial growth of the company but also solidified Falguni Nayar's place as one of

India's most successful entrepreneurs. The IPO was a key turning point in the company's journey, marking its transition from a startup to a publicly traded company.

Falguni Nayar's leadership and vision have earned her numerous accolades. She has been recognized as one of India's most powerful businesswomen and was even featured in Forbes' list of Asia's Most Powerful Women. Nayar's story has been an inspiration to many, particularly women aspiring to become entrepreneurs in industries traditionally dominated by men

Factors Contributing to Nykaa's Success :

Several factors have contributed to Nykaa's success. Firstly, Nayar's customer-centric approach has enabled the company to build a loyal customer base. Secondly, Nykaa's focus on innovation has enabled the company to stay ahead of the competition, offering customers a wide range of products, expert advice, and a seamless shopping experience. Thirdly, Nayar's ability to build and lead high-performing teams has enabled Nykaa to scale rapidly, expanding its operations to over 30 cities across India.

Lessons from Falguni Nayar's Journey:

There are several key lessons from Falguni Nayar's entrepreneurial journey that aspiring business leaders can learn from:

1. **The Power of Vision and Passion:** Nayar's success was not just due to her financial expertise but also because of her genuine passion for beauty. She recognized a gap in the market and followed her vision to fill it.
2. **Adaptability and Resilience:** Nayar faced numerous challenges in the early days of Nykaa, but her resilience and ability to adapt allowed the company to overcome them. Her decision to offer both online and offline

options was a strategic move that helped Nykaa scale.

3. Consumer-Centric Approach: Nayar always prioritized customer satisfaction. Nykaa's commitment to offering high-quality products and personalized service helped build consumer trust, which was key to the company's growth.

4. Leveraging Technology and Content: Nayar's innovative use of digital platforms to educate consumers and enhance the shopping experience played a pivotal role in Nykaa's success.

References:

1. Bhatt, A. (2021). Falguni Nayar: The Woman Behind Nykaa's Success. Business Today.
2. Rathi, S. (2021). Falguni Nayar's Entrepreneurial Journey. Forbes India.
3. "Nykaa IPO: Falguni Nayar's Beauty Revolution." (2021). Economic Times.
4. Gupta, M. (2020). Falguni Nayar: A New Face in India's Beauty Industry. Business Insider India.

Karmveer Bhaurao Patil was an educationist who championed the cause of the common masses with missionary zeal. He based his activities on a foundation free from consideration of caste, creed, sex or religion and inspired and fired his followers with the same idealism and selflessness. He taught them the valuable lessons of self abnegation, self sacrifice, dignity of labour and true cosmopolitanism."

- Barrister P.G .Patil

Deepinder Goyal, a prominent Indian entrepreneur and co-founder of Zomato, stands out as a key figure in India's startup scene. He has revolutionized the food sector by creating a vibrant, data-centric platform that links users with restaurants, making it easier for people to find new dining alternatives and enhance food delivery services. Zomato has evolved from a simple restaurant listing website into a global leader in food technology. This paper will delve into Deepinder Goyal's entrepreneurial journey, the obstacles he encountered, and his groundbreaking contributions to the food tech sector.

Early Life and Education

Deepinder Goyal was born on 26th April 1983 in a small town, Jalandhar, in Punjab, India. He comes from a middle-class family, with his father working as a government employee. He was a brilliant student from a young age. Goyal completed his schooling in Jalandhar and later attended the prestigious Indian Institute of Technology (IIT) Delhi, where he pursued a degree in Mechanical Engineering. His educational background at IIT Delhi, which is one of the top engineering institutes in India, laid the foundation for his analytical thinking and problem-solving abilities.

The Birth of Zomato

In 2008, during his time as a management consultant at Bain & Company, Goyal faced a typical challenge: the difficulty of obtaining detailed information about restaurants. He and his coworkers often looked for restaurant menus online but struggled to make informed choices due to the lack of trustworthy data. This led Goyal to consider the possibility of

developing an online platform that would offer extensive information on restaurants.

Goyal, along with his college friend Pankaj Chaddah, started Foodiebay in 2008. The initial concept was simple: to offer restaurant menus and basic details on an online platform. However, recognizing the potential for further development, Goyal soon pivoted the platform to allow for reviews, ratings, and user-generated content, and Foodiebay was rebranded as Zomato in 2010. The name Zomato was derived from "tomato," symbolizing food and the global reach the company aspired to achieve.

Growth and Expansion of Zomato

Zomato's journey was far from easy. Goyal and Chaddah faced several challenges early on, including the need for sufficient capital and building a team that could execute their vision. Zomato's first round of funding came from Info Edge, which invested 4.6 crore in the company. This funding allowed Zomato to expand its reach within India and add additional features such as the ability to place food orders and book restaurant reservations online.

The swift expansion and growth of the company were propelled by a worldwide vision. Zomato aimed for international markets, beginning with Dubai in 2011. In the subsequent years, Zomato ventured into multiple countries, such as the United States, the United Kingdom, Australia, and Singapore. By 2015, Zomato had secured substantial funding and was recognized as a unicorn, which refers to startups valued at more than a billion dollars.

Under Goyal's leadership, Zomato developed several key business lines. It began acquiring smaller competitors and offering additional services such as food delivery and an online restaurant booking system. Zomato also launched Zomato Gold, a membership program offering discounts and exclusive offers, which further enhanced customer loyalty.

Challenges and Resilience

As Zomato expanded, Goyal encountered numerous challenges. One of the initial significant obstacles was competing against global players like UberEats and local competitors such as Swiggy, who entered the food delivery sector. Nevertheless, Goyal remained committed to innovation and stayed true to the company's primary goal: enhancing the dining experience for its users.

Another major challenge was the unpredictable nature of the online food industry, which demands constant adaptation to evolving market trends and consumer preferences. In response, Zomato adjusted its business model to emphasize digital marketing, build partnerships with restaurants, and improve its delivery platform. These strategic moves enabled Zomato to maintain its leadership position in the Indian food-tech sector.

A pivotal moment in Zomato's journey arose during the pandemic. As the food sector faced severe challenges, Goyal's leadership was crucial in steering the company to respond to shifting demands. Zomato quickly established new protocols to ensure the safety of both its employees and customers. During this period, Zomato also introduced the Zomato Pro app, which continued to offer value to its users while aiding restaurants during the crisis.

Leadership Style and Vision

Deepinder Goyal's leadership style can be described as resilient, visionary, and data-driven. His ability to make bold decisions and pivot when necessary has been key to Zomato's long-term success. Goyal's leadership philosophy is based on trust, transparency, and a commitment to customer satisfaction. He often speaks about the importance of building a company culture that values learning, flexibility, and a strong ethical framework.

Moreover, Goyal's focus on innovation has been a defining characteristic of Zomato. He believes in harnessing data and technology to drive decisions and improve services. This focus on data has helped Zomato remain ahead of competitors and anticipate market changes, creating a strong competitive edge.

Philanthropy and Future Outlook

Deepinder Goyal is renowned not only for his entrepreneurial skills but also for his dedication to charitable causes. Zomato has initiated several programs aimed at addressing food insecurity and aiding local communities. One such initiative, Zomato Feeding India, seeks to combat hunger and malnutrition across the country by organizing drives to donate food.

As he looks ahead, Goyal remains dedicated to broadening Zomato's range of services. With the food-tech sector rapidly changing, Zomato is expected to keep investing in emerging technologies like artificial intelligence, automated delivery systems, and data analytics. The company's ambition of becoming a worldwide leader in the food-tech industry is driven by its commitment to innovation and its emphasis on improving the overall customer experience.

References

1. "Deepinder Goyal – Founder & CEO, Zomato." Economic Times, 2020.
<https://economictimes.indiatimes.com>
2. Zomato. "About Us." Zomato, 2020.
<https://www.zomato.com>
3. Das, Sandeep. "Zomato's Deepinder Goyal: From IIT Delhi to the Billion-Dollar Unicorn." Business Today, 2019.
<https://www.businesstoday.in>
4. Narayan, R. "Zomato's Goyal on Building a Data-Driven Future." TechCrunch, 2018.
<https://techcrunch.com>

"Representatives of christian work and institutions from many parts of Maharashtra, and other parts of India as well, have had the opportunity of visiting the Boarding Hostel, Residential Primary School and Teacher Training School. We all agree that the life and work of their institutions is unique in India, in the basis of its common life of brotherhood and spirit of sacrificial service. We are all inspired to go on with renewed faith and greater courage in pursuit of the same ideals that truth, righteousness and love must surely prevail." 12 Aug 1938.

-Lillian Pichen

KEYWORDS :

Spirituality, Salvation, Humanism,
Nationalism, Utopia

ABSTRACT:

Rabindranath Tagore, the magnificent poet acclaims the saga of spirituality and existence of God through his prolific writing. In the age of disruption, Tagore profoundly addresses the dearth need of humanism to create a responsible nation. The humanism is the ultimate solution to create the bond of togetherness and building committed mankind. Tagore's urge to create harmonious and healthy environment is really a step forward to bring the 'Utopia' through poetry. 'Gitanjali' is an innermost expression to address various humanism and spiritual related issues. It makes Tagore's poetry universally applied.

In the modern world, people wish to attain spirituality, or even 'mukti' by meditating or reflecting on their own selves and egos; they go to happiness programs to calm their agitated minds; they believe in God and follow all the rituals to be one with him and to thank Him for their own purpose; and in all these self-centered activities, they forget to love each other. People insult the poor, treat beggars unfairly, disregard workers, harm the environment, and even kill rivals for personal gain. In this sense, Rabindranath's India has evolved into a 'Utopian' society in which "spiritual humanism" governs everything. The concept of 'spiritual humanity' addresses people in their secular lives rather than in a church setting. Spiritual humanism does not hold to any teachings and rejects the ontological reality of God. Spiritual experiences of love for all people and

oneness with the cosmos are encouraged by the fundamental principles of "spiritual humanism." Instead than advocating for asceticism, deliverance, or disengagement from worldly pleasure, it encourages people to appreciate all living things and to appreciate the world's aesthetic beauty. Using a scientific investigation of the long-standing societal ideology, spiritual humanism combines traditional religious conduct with a rational and radical approach to societal issues and disputes. Since nature greatly influences human behavior, spiritual humanism emphasizes the preservation of natural resources and the ritualistic celebration of seasons and cycles. It values happy and healthy lives and views all people as equals, rejecting caste, race, and gender discrimination.

The admiration of the past, present, and future is emphasized by spiritual humanism. Since the past creates the present and shapes the future, if we had sowed the seed in the past, our present would be lovely and our future would be safe. Food sharing, according to spiritual humanism, is the expression of "God within us," strengthens social interactions, and relieves the stress or load of daily life. Despite coming from a wealthy family, Tagore promoted equality and human dignity, denounced the Indian custom of exclusion and seclusion, and envisioned a nation free from all distinctions based on caste, creed, community, and ethnicity. He sought to convey via his poetry and music that love and service to others are the only ways to achieve spirituality. According to Swami Vivekananda, "Let these be your God: the poor, the illiterate, the ignorant, the afflicted." Recognize that the

ultimate religion is selfless service to these. The work that won the Nobel Prize, "Gitanjali," is a voyage from the limited to the infinite and a song-offering to God with extreme humanitarian devotion. Man cannot become spiritual by closing his eyes, ears, tongue, and five senses and reciting mantras in front of an idol, according to Tagore. Instead, he can obtain his "Brahma" by working with other people on this planet. According to "spiritual humanism," which holds that as the human body is the temple of the living God, loving one another is equivalent to loving the Almighty, and serving one another is equivalent to serving the Supreme, Immanent Will.

The "poorest, the lowliest, and the lost" are where God is found, not at the temple. He exhorts people to forgo all religious attire and idolatry in favor of embracing labor rather than praying for "deliverance." Selfishness and limited individuality have no place in Tagore's spiritualism; as we are all a part of the "great chain of being," it is critical to recognize our interconnectedness with the wider universe. Ironies abound in our culture. We wish to live a quiet life but are envious of others' advancements; we seek inner peace but are quick to criticize others; we boast about our civilization and technology but embrace ancient myths and superstitions; we revere God but not charity.

Simply put, spiritual humanism is a humanistic perspective that worships human relationships as God. Spirituality may be acquired by feeding the poor, assisting the needy, and loving others. We don't need a fancy setting to meditate on understanding ourselves, or to face our ego like that. Instead of pleading for your personal salvation or redemption, immerse yourself in empathy, kindness, and compassion for others and experience the inner peace that brings you closer to God. We should unite under the

humanitarian fervor of Tagore, deify the entire material universe, unveil the mystique of God, and launch a joint endeavor to create a more livable world.

Rabindranath Tagore drew inspiration for his humanistic and spiritual viewpoint from nature, man, and Brahma, or God. From "body to society, from society to totality, and from totality to the spiritual domain," he believed, was the path to spiritual growth. The universal power was thus entwined with the song of the soul. However, this blending of the natural and human worlds was necessary for this to occur. To Tagore, the touch of light, air, affection, love, bliss, pleasure, and energy seemed to reverberate throughout the human body, as though it were embedded in a mystical flute. Sufism, the Brahma Samaj, the Bauls, the romantic movements of the day, and the Vedanta philosophy of the Upanishads may have had an impact on him, but in some ways, Tagore's opinions were his own. He was able to connect with the cosmos, nature, and surroundings, which allowed his spirit to be freed.

This kind of connection with the world around us makes our self-consciousness more pleasant, profound, and radiant. Our inner man develops into a more complete being. It appears that His flavors and colors blend with our soul. This was a phenomena that Rabindranath had called dedication. According to him, the poet's job is to awaken this knowledge in people's minds and change their apathy into a more recent fervor. The poet who diffuses human hearts with the qualities of constancy, grandeur, freedom, omnipresence, and depth is regarded as great by people.

Several of Rabindranath's poetry deal with this idea of spiritual freedom. Thus, "Oh bird, my bird / blind, don't fold your wings now" in "Kalpana" represents a fresh sense of

eagerness for self-expansion. This recipe for self-revival included the spirit of the cosmos. Anobachchhinna Ami's poetry "I saw under the infinite sky / I rock while seated on the swing of light" further illustrates this inseparability of the ego. Rabindranath's soul could harmonize with the universe at the 'Geetanjali-Geetimalya-Geetali' phase. Lost in the one voice of the land and the sea, the ground and the sky, the waves and the woodlands.

Rabindranath's spiritualism had permeated every part of his existence, and he saw nature and people as representations of God. He said in a letter, "If I have realized God or got any hint about him, then it was from this world, its people, trees, animals, dust and soil from all these objects." Therefore, as we see in the volumes of "Geetanjali," "Geetimalya," and "Geetali," the poet understands God as the most important thing to man and his friend throughout difficult times. In 'Balaka' (1916), he portrayed God as the one who determines human fate. In the poet's view, this God ultimately finds His home in the human heart and becomes one and the same.

In "Geetanjali," Tagore explores spirituality in detail, going beyond rituals and doctrine to the core of the human soul. He creates a striking portrait of the divine presence in nature, interpersonal connections, and the ego through his striking language and poetic images. Every poem offers a deep reflection on the interdependence of all things as well as the pursuit of transcendence and purpose in life. In search of harmony, truth, and beauty in the world, it encourages readers to go out on their own spiritual journey. "Geetanjali" is a spiritual journey intertwined with strands of human desire and heavenly inspiration, not merely a collection of poetry. All readers, whatever of age, are moved by Tagore's words, which cut beyond time and location. He encourages us to

go into the depths of our souls, find comfort in the splendor of nature, and uncover the holy inside ourselves via his poems. Every verse serves as a lighthouse, pointing us in the direction of a more profound relationship with the cosmos and a greater comprehension of spirituality.

Themes, observations, and philosophical inquiries abound throughout Rabindranath Tagore's poetry when spirituality is examined. India's great poet and Nobel laureate, Tagore, added profound spiritual elements to his writings that speak to people of all ages and backgrounds. The following are important factors to think about: Nature as Spiritual Metaphor: Tagore regularly uses the natural world to represent spiritual realities and human experiences. His poetry frequently portrays the natural world—forests, rivers, and mountains—as expressions of the harmony and beauty of God.

Readers are prompted to reflect on the spiritual truths found in nature and the interdependence of all life by this representation. Pursuit of Divine Love and Union: The idea of divine love and the pursuit of oneness with the divine are at the heart of Tagore's spirituality. The need for spiritual satisfaction is explored in his poetry, which portrays love—both celestial and earthly—as a transforming force that guides people toward enlightenment and spiritual awakening. Universal Spirituality: Tagore's examination of spirituality cuts beyond denominational lines, highlighting universal concepts like as compassion, love, harmony, and human interconnectivity.

In his poems, the fundamental interconnectedness of all things is emphasized while the variety of spiritual experiences is celebrated. Tagore's poetry frequently explores mystical encounters and transcendental moments, where the lines between the material

and spiritual realms become less distinct. He inspires amazement and surprise at life's secrets via poetic language and striking images, beckoning readers to reflect on more profound realities than the common world. Moral Behavior and Humanistic Principles: In Tagore's poetry, spirituality encompasses not only personal enlightenment but also moral behavior and humanistic principles. The ethical obligations that result from a spiritual perspective are emphasized in his writings, along with empathy and compassion.

Faith in the innate goodness of people and the possibility of spiritual development via moral behavior and service to others form the foundation of Tagore's spirituality. Examining spirituality in Rabindranath Tagore's poetry reveals a deep reflection on the interdependence of all life, human consciousness, and the transformational potential of spirituality and love. With their eternal insights into the essence of existence and the human spirit, intellectual profundity, and beautiful poetry, his works never cease to inspire readers. Rabindranath Tagore's poetry touches on the common human experience and provides a deep examination of spirituality that cuts beyond cultural divides.

Tagore invites readers to reflect on the spiritual aspects of life and deeper truths by exploring topics of nature, divine love, mystical experiences, and ethical living via his lyrical language and striking imagery. Tagore frequently uses nature as a metaphor for spiritual enlightenment, highlighting how all life is interrelated and how the natural world's beauty is an expression of divine harmony. His poems inspire readers to ponder their own spiritual paths and look for purpose beyond worldly worries by arousing their feeling of surprise and astonishment at life's mysteries.

The idea that both worldly and heavenly

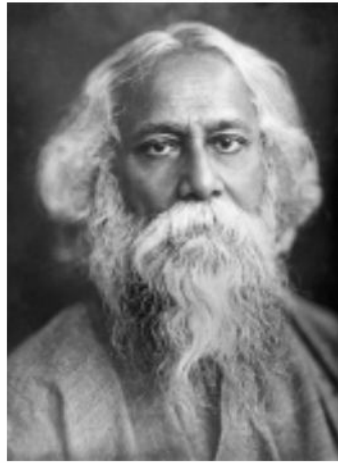
love may alter people and bring them closer to spiritual development and connection with the divine is at the heart of Tagore's spiritual philosophy. His writings emphasize the connectivity of all beings and the fundamental oneness of mankind while celebrating the variety of spiritual experiences. Furthermore, Tagore's investigation of spirituality is based on humanistic principles of empathy, compassion, and moral obligation. His poetry highlights the possibility of spiritual development by self-reflection, empathy, and service to others, and it promotes moral behavior. Rabindranath Tagore's poetry, in summary, speaks to readers not only because of its philosophical profundity and poetic beauty but also because of its ageless insights into the nature of spirituality, the human condition, and the search for purpose and satisfaction in life. His examination of spirituality still makes people think and feel inspired, providing a deep understanding of how the human spirit is intertwined with the natural and supernatural realms.

Despite the fact that Gitanjali appears to be filled with hymns and songs of devotion and submission to God, it also reveals his care for the Motherland, his fellow citizens, and society at large. He asked his father in a poem to raise his nation's citizens to the level of a perfect human being with all the traits of a perfect man so that, despite all the chaos, vices, and narrowness, his nation would be prepared for the fight for perfection and be able to march toward freedom on its own two feet. The poet's sincere desire to see India free and its people completely compassionate so that it might stand tall among the nations was expressed in the poem's plea and appeal to God. Although he did not write a song of insurrection, the nationalist poet fervently desired for his nation's independence. The poem has been

repeated in public, quoted in academic articles, and said countless times as prayer. By reciting this poem, which may still be pertinent in the current Indian scenario even though we are officially free, I hope to highlight Tagore's concern for his nation, a perfect patriot as he was, and to wrap up this work on 'Gitanjali'. The poet believed that getting free in spirit and position was more important than obtaining the nation physically.

References:

1. Das, Sisir Kumar. "The English Writings of Rabindranath Tagore". Vol.-1. Poems, New Delhi: Sahitya Akademi, 2004 (Reprint). Print.
2. Tagore, Rabindranath (ed.): Sanchaita, Calcutta: Visva Bharathi, 2008.
3. Tagore. 'Religion of Man'. The English Writings of Rabindranath Tagore. New Delhi :Sahitya Akademi.V-3. Reprint-2002. p.121.

The highest education is that which does not merely give us information but makes our life in harmony with all existence.

-Rabindranath Tagore

**Dr. Kishor Jagtap:
A Visionary Academic and International Contributor to Modern India**

Jadhav Komal
T.Y.B.Com

Dr. Kishor Nivrutti Jagtap stands as a shining beacon of dedication, intellect, and innovation, epitomizing the essence of academic excellence and global outreach. Through an illustrious career spanning over three decades, Dr. Jagtap has made substantial contributions to the fields of commerce, management, law, and education, thereby playing a pivotal role in shaping modern India's educational and intellectual framework. Dr. Kishor Jagtap is a highly respected academician, researcher, and visionary leader who has significantly contributed to the fields of education, research, and social development in modern India. With a deep commitment to academic excellence, he has dedicated his career to shaping the minds of students, guiding researchers, and advancing the quality of education.

Dr. Jagtap's expertise is not limited to national boundaries; his work has gained recognition at international levels as well. He has participated in and contributed to various global forums, representing India's academic strength on the world stage. His research work, innovative teaching methods, and active involvement in improving education systems have made him a role model for educators and scholars across the country. Through his vision and leadership, Dr. Jagtap has mentored countless students and researchers, helping them achieve their academic and professional goals. His focus on bridging the gap between theoretical knowledge and practical application has brought new dimensions to the education sector. He is widely admired for his ability to combine traditional Indian educational values

with modern global perspectives, making him a true contributor to the progress of modern India. Dr. Kishor Jagtap's dedication, knowledge, and contributions continue to inspire and impact generations, ensuring his legacy as a visionary academic and an international ambassador of Indian education.

Educational Journey and Qualifications

Dr. Jagtap's academic credentials are nothing short of extraordinary, reflecting his unwavering commitment to learning and self-improvement. Holding multiple advanced degrees, including M.Com, M.Phil., Ph.D., D.Litt. (Commerce and Management), Postdoctoral Fellowship (PDF), and MBA, he has showcased expertise in diverse domains. Supplementing these are over 13 diplomas and certifications, such as PGDRM, DTL, DLL&LW, and GDC&A, attesting to his comprehensive knowledge base and interdisciplinary prowess.

Transformative Teaching Experience

With 33 years of undergraduate and 32 years of postgraduate teaching experience, Dr. Jagtap has mentored countless students, nurturing them into future leaders. His tenure has been marked by innovative pedagogies and ICT-based tools, ensuring students receive a holistic and modern education. As an academician, he has served as a guiding force for research scholars, supervising 17 Ph.D. and 5 M.Phil. candidates, contributing significantly to India's intellectual capital.

Contributions to Academic Leadership

Dr. Jagtap has held numerous key positions at prestigious institutions like S.P. Pune University. From chairing the Board of Studies in Accountancy to serving on academic councils,

research committees, and syllabus restructuring boards, his leadership has revolutionized the academic landscape. His expertise has also been sought by leading institutions like Symbiosis International University and KBCNMU, Jalgaon, further underscoring his influence on higher education in India.

National and International Impact

Dr. Jagtap's contributions extend far beyond India's borders. He has presented research papers and chaired sessions at international conferences in countries like Thailand, Singapore, Malaysia, and the UAE. These events showcased his ability to address global challenges, such as entrepreneurship, ethical advertising, and consumer behavior, positioning India as a knowledge leader on the world stage.

In addition, Dr. Jagtap is an active member of several international organizations, including the International Association of Business Researchers and the PMO Global Institute, USA. His efforts to foster global collaboration have significantly strengthened India's academic and professional ties with the World

Prolific Authorship and Research Contributions

Dr. Jagtap is an accomplished author, having published over 400 books and 176 research papers. His works delve into critical areas of commerce, law, and management, providing valuable insights for academicians, policymakers, and practitioners. Notably, his patents, such as the "Digital Marketing Ethics Management Device," highlight his forward-thinking approach to addressing contemporary challenges.

Awards and Recognitions

Dr. Jagtap's contributions have earned him numerous accolades, including the "Lifetime Achievement Award" from esteemed organizations like Bestow Edutrex

International and MC STEM EDUVERSIY, USA. His global recognition as an educator, researcher, and innovator underscores his indelible impact on shaping modern education and research methodologies.

Community Engagement and Leadership

Beyond academia, Dr. Jagtap has actively contributed to society by promoting student welfare, environmental sustainability, and community initiatives. His leadership in organizing blood donation drives and adopting ICT-based teaching tools has further enhanced his reputation as a visionary leader committed to the holistic development of individuals and society.

Legacy and Vision

Dr. Jagtap exemplifies the transformative role of education and global collaboration in shaping modern India. His relentless pursuit of excellence, coupled with his commitment to innovation, has created a lasting legacy that continues to inspire students, educators, and policymakers. He has built a remarkable legacy in the field of education and research, leaving a lasting impact on students, scholars, and society. Over the years, he has contributed to improving education quality by promoting innovation, critical thinking, and practical knowledge among learners. His dedication to academic excellence and ethical practices has made him a respected figure in the academic community. Dr. Jagtap has guided numerous students and researchers, helping them achieve success in their academic and professional journeys. Many of his mentees hold key positions in various fields, which reflects his influence as a mentor. His contributions to the development of robust education policies and his active involvement in national and international academic discussions have strengthened India's reputation in the global education arena. Furthermore, Dr. Jagtap's emphasis on

integrating traditional Indian values with modern education has set a benchmark for educators. His research and teachings have encouraged a balanced approach to education, focusing on both academic knowledge and ethical development. His work continues to inspire future generations to aim for excellence while staying rooted in values.

Dr. Jagtap envisions a progressive education system that not only imparts knowledge but also shapes individuals into responsible citizens. His vision includes creating an education framework that bridges the gap between theoretical knowledge and its practical applications, ensuring students are equipped to face real-world challenges. He strongly believes in promoting interdisciplinary learning and global collaboration in education. Dr. Jagtap aims to make education inclusive and accessible to all sections of society, ensuring no one is left behind in the pursuit of knowledge. His vision is to create an ecosystem where education serves as a powerful tool for social transformation and economic progress. On an

international level, Dr. Jagtap aspires to showcase India's academic strengths by participating in global research and educational initiatives. He seeks to build stronger connections between Indian academia and the global community, fostering knowledge exchange and innovation.

Dr. Kishor Nivrutti Jagtap's legacy and vision are deeply rooted in his commitment to education, research, and societal growth. His work continues to guide and inspire educators, students, and policymakers to strive for a brighter future for modern India. In the context of nation-building, Dr. Jagtap's life and achievements demonstrate how intellectual contributions, academic leadership, and international collaboration can collectively elevate India's standing in the global arena. His work is a testament to the power of education in fostering progress and innovation, making him a true torchbearer of modern India's academic and professional excellence

“The land where humanity has
attained its highest towards gentleness,
towards generosity, towards purity,
towards calmness – it is India.”

– Swami Vivekananda

Ekta Kapoor, often referred to as the "Czarina of Indian Television," is one of the most influential figures in India's entertainment industry. She has played a pivotal role in shaping India's television and digital landscape. Known for her innovative storytelling and unmatched ability to connect with audiences, she has redefined television and digital content in the country. As the creative force behind Balaji Telefilms, Balaji Motion Pictures, and ALTBalaji, Kapoor has built a legacy that has shaped popular culture and influenced generations of viewers.

Her entrepreneurial journey, which began at the age of 19, is a remarkable story of perseverance, creativity, and strategic thinking. Today, she is not only an icon in the entertainment sector but also a role model for aspiring entrepreneurs.

Early Life and Education:

Ekta Kapoor was born on 7th June 1975, in Mumbai, Maharashtra, into a family with strong ties to the film industry. Her father, Jeetendra, was a prominent Bollywood actor, and her mother, Shobha Kapoor, was a homemaker. Despite her familial background, Ekta did not initially aspire to join the entertainment business. However, her journey took an unexpected turn when she decided to carve her own path in the industry.

After completing her schooling at Bombay Scottish School in Mumbai, Ekta pursued her higher education at Mithibai College. During this time, she worked as an intern with filmmaker Kailash Surendranath, which piqued her interest in production and storytelling. Her early exposure to the entertainment world inspired her to explore television, a medium

that was still evolving in the 1990s.

Founding Balaji Telefilms:

In 1994, Ekta Kapoor, with support from her parents, founded Balaji Telefilms. Despite being only 19 years old, she demonstrated a clear vision for the company. She aimed to create content that resonated with Indian audiences by addressing family dynamics, social themes, and emotions that viewers could relate to.

The first major success for Balaji Telefilms came with the comedy show *Hum Paanch* (1995), which became a cult classic. However, it was in the early 2000s that Ekta Kapoor revolutionized Indian television with her iconic "K-series" dramas such as *Kyunki Saas Bhi Kabhi Bahu Thi*, *Kahaani Ghar Ghar Kii*, and *Kasautii Zindagii Kay*. These serials, characterized by their intricate family sagas and dramatic storytelling, became household staples, making Balaji Telefilms a dominant force in the industry.

Leadership and Vision:

Ekta Kapoor's success is rooted in her ability to understand the pulse of Indian audiences. Her leadership style is defined by her hands-on approach and willingness to take risks. Kapoor has always been unafraid to challenge conventions, experimenting with bold narratives and exploring themes that resonate with viewers across different demographics.

Her vision for Balaji Telefilms was not just to entertain but also to create a platform for storytelling that reflected the complexities of Indian society. By focusing on themes of family, relationships, and societal norms, she established a connection with viewers that few

producers could achieve.

Kapoor's commitment to quality and innovation also led her to adopt advanced production techniques, ensuring that her shows maintained high standards. She emphasized the importance of collaboration, empowering writers, directors, and actors to contribute their creative input. This collaborative spirit has been a cornerstone of her success.

Diversification into Films:

After conquering the television space, Ekta Kapoor expanded her business into film production under the banner of Balaji Motion Pictures. Her foray into Bollywood showcased her versatility as a producer. Unlike her television dramas, which often revolved around traditional family values, Kapoor's films explored diverse genres and bold themes.

One of her most notable successes was *The Dirty Picture* (2011), a biographical drama that earned critical acclaim and commercial success. The film broke stereotypes and highlighted the struggles of women in the entertainment industry. Other popular films produced by her include *Ek Villain* (2014), *Once Upon a Time in Mumbaai* (2010), and *Veere Di Wedding* (2018). Each of these films demonstrated her ability to identify stories with mass appeal while addressing contemporary issues.

ALTBalaji; Pioneering Digital Content:

Recognizing the shift in consumer behavior toward digital platforms, Ekta Kapoor launched ALTBalaji in 2017. This over-the-top (OTT) streaming service marked a significant milestone in her career, allowing her to reach a global audience. ALTBalaji offers a diverse range of original content, catering to various age groups and preferences.

What sets ALTBalaji apart is its focus on creating stories that challenge societal norms and provide representation to underrepresented groups. Shows like *The Test*

Case, *Bose: Dead/Alive*, and *Broken But Beautiful* have been praised for their progressive narratives and high production quality. Kapoor's ability to adapt to changing trends and embrace digital innovation has solidified her position as a leader in the entertainment industry.

Challenges and Criticism:

While Ekta Kapoor's achievements are commendable, her career has not been without challenges. Her television shows have often been criticized for promoting regressive stereotypes and over-the-top melodrama. However, Kapoor has consistently defended her work, arguing that her content reflects the preferences and realities of her audience.

Despite criticism, she has remained resilient, continuously reinventing herself and her brand. Her ability to navigate challenges and adapt to changing industry dynamics is a testament to her entrepreneurial spirit.

Awards and Achievements:

Ekta Kapoor's contributions to the entertainment industry have earned her numerous accolades. Some of her notable achievements include:

- Receiving the Padma Shri, India's fourth-highest civilian award, in 2020 for her contributions to art and entertainment.
- Winning multiple Indian Telly Awards for her groundbreaking work in television.
- Being featured on Forbes India's list of "Top Women Entrepreneurs."

These recognitions reflect her impact on the industry and her role as a trailblazer in Indian media.

Philanthropy and Social Initiatives :

Beyond her work in entertainment, Ekta Kapoor is actively involved in philanthropic activities. Through the Balaji Foundation, she

supports initiatives in education, healthcare, and women's empowerment. Her efforts to address social issues through storytelling further highlight her commitment to making a positive impact on society.

Legacy and Inspiration:

Ekta Kapoor's legacy extends far beyond her success as a producer and entrepreneur. She has empowered countless individuals in the entertainment industry, providing opportunities to actors, writers, and directors to showcase their talent. Her journey is a source of inspiration for aspiring entrepreneurs, especially women, who look up to her as a symbol of perseverance and innovation.

Her ability to stay ahead of industry trends, embrace new technologies, and connect with audiences has made her a pioneer in Indian entertainment. Kapoor's story exemplifies how passion, creativity, and resilience can transform challenges into opportunities.

References :

1. "Ekta Kapoor: The Queen of Indian Television," The Economic Times.
2. "Ekta Kapoor's Contribution to Indian Entertainment," Forbes India.
3. Official Website of ALTBalaji: www.altbalaji.com
4. "Ekta Kapoor Receives Padma Shri for Art and Entertainment," Hindustan Times, 2020.
5. Balaji Telefilms Official Website: www.balajitelefilms.com

Jawaharlal Nehru: Architect of Modern India

Sakshi Rakesh Ahire
T.Y.BBA.CA

Introduction:

Jawaharlal Nehru, the first Prime Minister of independent India, played a pivotal role in shaping the nation's political, economic, and social landscape. A visionary leader, freedom fighter, and statesman, Nehru was instrumental in laying the foundation of modern India through his commitment to democracy, secularism, industrialization, and scientific progress.

His journey from a privileged upbringing to becoming one of India's greatest leaders is a testament to his intellect, resilience, and deep love for the country. Often referred to as “Chacha Nehru” for his affection towards children, his birthday, November 14, is celebrated as Children's Day in India.

This article explores Nehru's early life, role in the independence movement, leadership as Prime Minister, challenges faced, and his enduring legacy.

Early Life and Education:

Jawaharlal Nehru was born on November 14, 1889, in Allahabad (now Prayagraj), India, into a wealthy and influential family. His father, Motilal Nehru, was a prominent lawyer and Congress leader, while his mother, Swarup Rani Nehru, was known for her strong will and discipline.

Nehru received his early education at home under private tutors before being sent to Harrow and Eton, two of Britain's most prestigious schools. He later attended Trinity College, Cambridge, where he studied natural sciences, followed by law studies at Inner Temple, London.

Despite his exposure to Western culture and

elite British education, Nehru's heart remained with India. Influenced by nationalist leaders like Dadabhai Naoroji and Gopal Krishna Gokhale, he returned to India in 1912 and joined the Indian freedom movement.

Entry into the Freedom Struggle:

Initially, Nehru was drawn to moderate politics, but after meeting Mahatma Gandhi in 1916, he became committed to non-violent resistance and civil disobedience. His involvement in the Non-Cooperation Movement (1920-1922) brought him into the national spotlight.

Over the years, Nehru was imprisoned multiple times by the British for participating in protests and movements:

- Civil Disobedience Movement (1930-1934) – Played a key role in the Salt March and was arrested.
- Quit India Movement (1942) – Gandhi, Nehru, and other leaders were jailed for demanding an end to British rule.

In 1929, Nehru was elected President of the Indian National Congress, where he called for complete independence (Purna Swaraj), marking a shift from earlier demands for dominion status.

Role in India's Independence:

Nehru was a central figure in negotiations for independence. He worked closely with Gandhi, Vallabhbhai Patel, Subhas Chandra Bose, and other leaders to strategize against British rule.

As World War II weakened Britain, pressure mounted for Indian independence. In 1947, India was granted freedom, but with the tragic partition of India and Pakistan. Though Nehru

deeply opposed partition, he accepted it to prevent further bloodshed.

On August 15, 1947, Nehru delivered his historic “Tryst with Destiny” speech, marking the birth of a free India:

“At the stroke of the midnight hour, when the world sleeps, India will awake to life and freedom.”

First Prime Minister of India (1947-1964):

As India's first Prime Minister, Nehru faced the enormous challenge of rebuilding a newly independent nation. His leadership focused on economic development, democracy, secularism, education, and foreign policy.

Political and Social Reforms

- Established a parliamentary democracy and a secular state, ensuring freedom of religion.
- Promoted universal suffrage, giving equal voting rights to all citizens, regardless of caste, gender, or class.
- Advocated for social justice, fighting against caste discrimination and promoting women's rights.

Economic Development and Industrialization

Nehru believed that economic growth was key to India's progress. His policies emphasized state-led industrialization and a mixed economy.

- Established the Five-Year Plans, inspired by socialist models.
- Built large public sector industries like BHEL, ONGC, and Indian Railways.
- Developed steel plants, dams (like Bhakra Nangal), and power projects to boost infrastructure.

Education and Scientific Advancement:

Nehru prioritized education and scientific research to make India a self-reliant nation.

- Founded IITs, IIMs, AIIMS, and the University Grants Commission (UGC).
- Established the Indian Space Research Organisation (ISRO) and the Atomic Energy Commission.

•Championed scientific temperament, laying the foundation for modern India's technological growth.

Foreign Policy and Non-Alignment Movement: Nehru's vision for global peace and cooperation led to the formation of the Non-Aligned Movement (NAM) in 1961, alongside leaders like Tito (Yugoslavia) and Nasser (Egypt).

- Maintained neutrality during the Cold War, avoiding alignment with the US or USSR.
- Supported anti-colonial movements in Asia and Africa.
- Advocated for India's role as a leader in world peace and disarmament.

Challenges and Criticism:

While Nehru's leadership was visionary and impactful, he faced several challenges and criticisms:

- Partition and Refugee Crisis (1947) – The partition of India led to massive communal violence and displacement.
- Indo-China War (1962) – India suffered a defeat against China, leading to criticism of Nehru's defense policies.
- Economic Struggles – His socialist economic policies were sometimes seen as overly bureaucratic, slowing growth.

Despite these challenges, Nehru remained deeply committed to democracy, progress, and national unity.

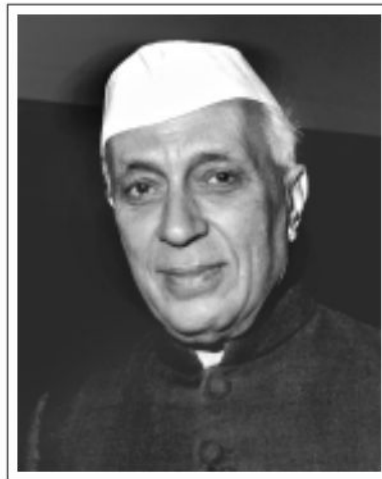
Final Years and Legacy:

Nehru's health began to decline in the early 1960s. On May 27, 1964, he passed away from a heart attack, marking the end of an era in Indian politics.

His contributions shaped India's democratic foundations, and his legacy continues to influence the nation. Today, he is remembered as:

- “The Architect of Modern India” for his role in building a strong nation.
- “Chacha Nehru” for his deep love for children and education.

- A visionary leader who championed secularism, democracy, and scientific progress.
- Commemoration and Influence:
- Children's Day (November 14) is celebrated in his honor.
  - Institutions like Jawaharlal Nehru University (JNU) and Nehru Planetariums commemorate his contributions.
  - His ideas continue to shape India's economic and political policies.

"Only through right education can
a better order of society be built up."
- **Pandit Jawaharlal Nehru**

Maratha Empire Shivaji Maharaj :The Warrior King Who Changed History-

Sakshi Kailas Daundkar
SY.B.B.A.-CA

Who was Shivaji Maharaj?
childhood and Early life When was Shivaji Maharaj born? Shivaji was born on February 19, 1630, at Shivneri fort, near Junnar, Pune, to Shahaji Bhosle and Jijabai. His father was a Maratha commander who possessed the jagirs of Pune and worked as a general for the Bijapur Sultanate - a tripartite association of Bijapur, Ahmednagar, and Golconda. His mother, Jijabai, was a devoted religious woman and daughter of Sindkhed founder Lakhujirao Jadhav. Shivaji was close to his mother, who taught him a strong sense of justice and injustice from a very young age. Shivaji spent a significant period of his life in Pune, where he was educated under the supervision of a small council of ministers, including a Peshwa, a Mazumdar, a Sabnis, a Dabir and a Chief teacher. Further, he was taught military and martial arts skills by Kanhoji Jedhe and Baji Pasalkar. In 1640, he married Saibai Nimbalkar.

Shivaji was a born leader. Soon, he got well-versed with the Sahyadri mountains surrounding the Shivneri fort and built a loyal group from the Maval district by age 15, who later guided him in his initial victories. The Shivaji Maharaj Maratha Empire map illustrates the extensive territories he unified and governed through his remarkable leadership and strategic conquests.

Shivaji's Struggles with Bijapur By 1645, the Shivaji maharaj Maratha empire had acquired several prime areas in the neighbourhood of Pune from the Bijapur dynasty, including Torna, Chakan, Kondona, Singhagarh, and Purandar. Soon, he appeared as a threat to Mohammad Adil Shah, who

ordered the imprisonment of Shahaji in 1648. But he was released on the condition that Shivaji avoids much publicity and further victories.

Later in 1665, after the death of Shahaji, Shivaji recommenced his conquests by getting control over the valley of Javali from Chandra Rao More, a Bijapur jagirdar. Soon, Mohammed Adil Shah threatened Shivaji by sending Afzal Khan to defeat him. On November 10, 1659, these two met to debate the terms of the trade. Shivaji was attacked by Afzal Khan but got saved by his armour.

In response, Shivaji attacked him with a concealed weapon and ordered his forces to attack leaderless Bijapur. They easily won in the Battle of Pratapgarh, where the Maratha forces killed thousands of Bijapur soldiers.

Mohammed Adil Shah sent a huge force accompanied by General Rustam Zaman, who Shivaji killed in the Battle of Kolhapur.

Shivaji's Dispute with Mughals When Shivaji's Maratha army started robbing Mughal territories near Ahmednagar and Junnar in 1657, Aurangzeb called Shaista Khan, the governor of the Deccan, who further attacked Shivaji with immense force. Shivaji defeated his large force and expelled him from Pune. During the Maratha Empire at the time of Shivaji Maharaj, he faced several attacks by Shaista Khan, which weakened his position in the Konkan region.

Aurangzeb sent Jai Singh I with a group

of 1,50,000 people to capture Shivaji's castles, robbing their treasures and killing his defenders. He agreed to the Treaty of Purandar with Aurangzeb to avoid any nuisance.

Shivaji Maharaj: The Rise of an Independent Sovereign In 1674, Shivaji was crowned as an independent ruler, marking the beginning of the Maratha Empire. A devout Hindu, he protected his religion and showed respect for all faiths, including Islam and Christianity. He welcomed Muslims into his service and safeguarded their places of worship. Shivaji led a notable campaign in the south, forming alliances to stop Mughal expansion. Despite challenges, including conflicts with his elder son and internal disputes, he ruled wisely through a council of eight ministers. Shivaji's leadership inspired the oppressed and united them against the Mughal Empire. He passed away in 1680 at Raigad Fort.

Shivaji's Connection With the British Maratha empire Chhatrapati Shivaji Maharaj maintained a cordial relationship with the Britishers during his reign until they supported the Bijapur sultanate against him at the acquisition of Fort of Panhala in 1660. In response to their opposition, Shivaji attacked them in 1670.

This disagreement continued and several negotiations held between the two parties to come to an end failed.

Coronation and Rise of Maratha Power In June 1674, Shivaji was crowned the king of Marathas at Raigarh in a coronation ceremony that demonstrated the rise of the Hindu kingdom in the Muslim-dominated south. He earned several titles like Chhatrapati (vital sovereign), Kshatriya Kulavantas (leader of Kshatriyas), Shakakarta (founder of an era),

and Haindava Dharmodhhaarak (one who raises the holiness of Hinduism). After the coronation, the Marathas followed Shivaji's orders. They launched several aggressive attempts to unify the majority of Deccan states and successfully defeated Khandesh, Bijapur, Karwar, Kolhapur, Janjira, Ramnagar, and Belgaum.

Shivaji's Administration The administration imposed by the Maratha empire Chhatrapati Shivaji Maharaj was greatly influenced by Deccan administrative techniques. He appointed a team of eight ministers (Ashtapradhan) to assist him in enforcing several policies. These ministers held significant rights in executing policies imposed by the king. This group comprised:

The Peshwa or Prime Minister takes care of all the finance and general administration matters. The Majumdar, or the Auditor, maintains the kingdom's accounts and financial status. The Pandit Rao or Chief Spiritual Head, oversees the spiritual situation of the kingdom, such as organising or fixing dates for spiritual ceremonies etc.

The Dabir, or Foreign Secretary, helps the king with foreign affairs.

The Senapati, or Military General, handles every aspect of the military, like recruiting and training soldiers.

The Nyayadhish or Chief Justice handles laws and regulations of the Kingdom and their imposition.

The Mantri or Chronicler maintains records of the King's daily routine. The Sachiv or Superintendent who handles royal How Did Shivaji Maharaj Die?

Shivaji died on April 3, 1680, at 52, at the Raigarh fort after suffering from illness. This

led to a disagreement of accession between his son Sambhaji and his third wife Soyra Bai for his 10-year-old son named Rajaram. Sambhaji brought down Rajaram and sat on the throne on June 20, 1680.

Decline Of The Mughal Empire The decline of the Mughal Empire began in the late 17th century during Aurangzeb's reign. His constant wars, like those against the Marathas and Deccan sultanates, drained the empire's resources. After his death in 1707, weak successors failed to maintain control, leading to political instability. Regional powers like the Marathas, Sikhs, and Rajputs grew stronger, reducing Mughal authority. Corruption, poor administration, and revolts further weakened the empire. The arrival of European powers, especially the British and French, also contributed to the decline. By the mid-18th century, the once-mighty Mughal Empire had become a shadow of its former glory.

Summing Up

There is no doubt that Shivaji Maharaj was a great warrior and ruler of his time who was a man of principles and possessed outstanding war tactics and administrative skills. He was regarded as a national hero during Indian independence for his significant contributions. In less than 40 years, he united a kingdom that served as a secured support for the Maratha empire.

Shivaji Maharaj's legacy continues to inspire generations with his vision, leadership, and dedication to justice. His ability to unite people, regardless of caste or religion, and his commitment to protecting the oppressed made him a true people's king. His contributions laid the foundation for a powerful Maratha Empire that shaped Indian history.

Mother Teresa: The Saint of the Poor

Shendge Asha
S.Y.B.Com

Introduction:

Mother Teresa, one of the most beloved humanitarian figures of the 20th century, dedicated her life to serving the poor, sick, and destitute. Her selfless work among the underprivileged earned her worldwide recognition, and she became a symbol of compassion and charity. As the founder of the Missionaries of Charity, she worked tirelessly to provide food, shelter, and medical care to the most vulnerable members of society.

Her journey from Agnes Gonxha Bojaxhiu, a young girl from Macedonia, to Mother Teresa, a global icon of love and service, is a remarkable story of faith, resilience, and devotion. This article explores her life, achievements, challenges, and lasting legacy.

Early Life and Religious Calling:

Mother Teresa was born as Agnes Gonxha Bojaxhiu on August 26, 1910, in Skopje, Macedonia (then part of the Ottoman Empire). Her family was of Albanian descent, and she was raised in a devout Catholic household. Her father, Nikola Bojaxhiu, was a businessman and a community leader, while her mother, Dranfile Bojaxhiu, was known for her kindness and generosity.

From a young age, Agnes was deeply influenced by her mother's charitable nature and commitment to helping the less fortunate. She attended a Catholic school and actively participated in church activities. By the age of 12, she felt a strong desire to dedicate her life to serving others.

At 18, she left her home to join the Sisters of Loreto, an Irish Catholic missionary order, and traveled to Dublin, Ireland, for religious training. In 1929, she was sent to

Calcutta (now Kolkata), India, where she taught at St. Mary's School. She took her final vows in 1937, adopting the name Sister Teresa, after Saint Thérèse of Lisieux.

The Call to Serve the Poor:

While teaching at St. Mary's, Sister Teresa witnessed the immense suffering and poverty of people living in the slums of Kolkata. The Bengal famine of 1943, which caused the deaths of millions, and the communal riots following India's independence in 1947 deeply affected her. In 1946, during a train journey to Darjeeling, she experienced what she described as a "call within a call". She felt that God was calling her to leave the convent and serve the poorest of the poor.

With special permission from the Vatican, she left the Sisters of Loreto in 1948 and began her new mission, wearing a simple white sari with a blue border, which would later become the iconic habit of the Missionaries of Charity.

Foundation of the Missionaries of Charity:

In 1950, Mother Teresa officially established the Missionaries of Charity, a religious congregation dedicated to caring for the sick, hungry, homeless, and dying. The organization's mission was simple but profound:

"To care for the hungry, the naked, the homeless, the crippled, the blind, the lepers, all those people who feel unwanted, unloved, uncared for throughout society."

One of her first major projects was the establishment of Nirmal Hriday (Home for the Dying) in 1952, where terminally ill patients were given medical care and a dignified place to

spend their last days. She later opened Shishu Bhavan, a home for orphaned and abandoned children.

The Missionaries of Charity expanded rapidly, opening homes, hospices, and orphanages across India and later in over 130 countries.

Challenges and Criticism:

Despite widespread admiration, Mother Teresa faced several challenges and criticisms throughout her life:

- **Lack of Resources:** In the early years, she struggled with funding and infrastructure, relying solely on donations.
- **Health Risks:** Working in slums and leprosy colonies exposed her to diseases and difficult conditions.
- **Criticism of Medical Care:** Some critics argued that her hospices lacked proper medical facilities and modern treatments.
- **Religious Allegations:** She was accused of using her work to spread Christianity, though she always maintained that her mission was to serve, not convert.

Despite these challenges, Mother Teresa remained unshaken in her commitment, believing that service to the poor was service to God.

Global Recognition and Nobel Prize:

Mother Teresa's humanitarian work gained international attention, earning her numerous prestigious awards:

- **Ramon Magsaysay Award (1962)** – Recognized her outstanding public service in Asia.
- **Nobel Peace Prize (1979)** – Awarded for her work in alleviating human suffering. Instead of attending the traditional banquet, she donated the prize money (\$192,000) to the poor.
- **Bharat Ratna (1980)** – India's highest civilian award, honoring her contributions to society. She continued to expand her work, opening homes for AIDS patients, refugees,

and disaster victims across Africa, Latin America, and Eastern Europe.

Final Years and Canonization:

In the 1990s, Mother Teresa's health began to decline due to heart problems. She stepped down as the head of the Missionaries of Charity in 1997, passing the leadership to Sister Nirmala Joshi.

On September 5, 1997, she passed away in Kolkata at the age of 87. The Indian government honored her with a state funeral, attended by thousands of people from all walks of life.

In 2016, she was canonized as Saint Teresa of Calcutta by Pope Francis, recognizing her as a saint of the Catholic Church.

Legacy and Impact:

Mother Teresa's legacy lives on through the Missionaries of Charity, which continues to serve millions of people worldwide. Her principles of love, kindness, and humility remain an inspiration to individuals, organizations, and global leaders.

Her work transcended religion, nationality, and race, making her a universal symbol of compassion. Institutions, roads, and hospitals worldwide have been named in her honor.

Lessons from Mother Teresa's Life:

Mother Teresa's life teaches valuable lessons:

- **Service Before Self:** True happiness comes from helping others.
- **Compassion and Love:** A small act of kindness can transform lives.
- **Faith and Determination:** Following one's calling requires courage and perseverance.
- **Dignity for All:** Every human being deserves love, care, and respect.

Ratan Tata: A Visionary Leader Who Redefined Indian Business

Hardik Jogeswar Wadhwa
FY.B.B.A.CA

Ratan Tata, one of India's most iconic and respected business leaders, has earned a reputation for his visionary leadership, social commitment, and transformative impact on the Indian business landscape. Serving as the chairman of the Tata Group for over two decades, he not only expanded the reach of the group globally but also became a symbol of ethical leadership in the corporate world. His legacy continues to shape the future of India's industrial growth, philanthropy, and global business practices.

Early Life and Education

Ratan Naval Tata was born on December 28, 1937, in Bombay (now Mumbai), India, into the prominent Tata family. He is the great-grandson of Jamsetji Tata, the founder of the Tata Group, one of India's oldest and most prestigious conglomerates. Raised in a family with a rich history in business and social service, Ratan Tata was exposed to the importance of ethics, leadership, and philanthropy from a young age.

He completed his schooling at the Cathedral and John Connon School in Mumbai and later attended the Bishop's School in Pune. In 1955, he traveled to the United States to study architecture at Cornell University in Ithaca, New York. Ratan Tata went on to complete his Master's in Management from Harvard Business School in 1975, although it was his unique blend of practical experience, foresight, and strategic thinking that truly defined his career.

The Tata Group Legacy

Ratan Tata joined the Tata Group in 1962, starting his career with Tata Steel. However, his big break came in 1991 when he succeeded his

uncle, J.R.D. Tata, as the chairman of the Tata Group. Ratan Tata's leadership came at a critical time when India was undergoing significant economic and political changes, including the liberalization of the economy. His ability to navigate these changes and his willingness to think outside the box were key to his success.

Under his stewardship, the Tata Group, which already had a strong foundation in sectors like steel, automobiles, and hospitality, diversified into a wide range of industries, including information technology, communications, chemicals, and even aerospace. Tata's leadership was defined by his ability to take calculated risks and his focus on innovation.

Key Milestones in Ratan Tata's Career

1. The Tata Nano – A Revolution in the Auto Industry One of Ratan Tata's most ambitious projects was the Tata Nano, a compact car designed to be the world's cheapest vehicle. Launched in 2008, the Nano was conceived to provide an affordable, safe, and environmentally friendly alternative to motorcycles for middle-class families in India. While the project had a rough start due to production challenges and market reception, the Nano remains a testament to Ratan Tata's bold vision of affordable transportation for the masses.

2. Acquisitions of International Brands Another significant achievement of Ratan Tata's leadership was the expansion of the Tata Group's footprint on the global stage. Under his guidance, the Tata Group made several high-profile acquisitions that helped elevate India's standing in the global business community. The acquisition of Tetley Tea in 2000 marked the first major international

acquisition by the Tata Group, signaling a shift towards a global strategy.

However, the most notable acquisition was that of the British luxury car brands Jaguar and Land Rover in 2008. This move not only enhanced Tata Motors' portfolio but also helped the Tata Group gain recognition in the global automotive sector. Ratan Tata's vision for these brands was to retain their identity and quality while infusing them with Tata's values of innovation and sustainability.

3. Tata Consultancy Services (TCS) TCS, one of the world's largest IT services companies, emerged as a global giant under Ratan Tata's leadership. Tata Group had already invested in TCS earlier, but Ratan Tata's focus on leveraging technology and innovation helped the company grow at an exponential rate. Today, TCS is one of the leading players in the IT and consulting industry, and its success continues to define the Tata Group's financial success.

4. Corporate Social Responsibility and Ethical Leadership One of Ratan Tata's hallmark qualities was his unwavering commitment to corporate social responsibility (CSR) and ethical business practices. The Tata Group, under his leadership, continued to focus on ethical decision-making, fair business practices, and community development. Ratan Tata's deep belief in the importance of corporate social responsibility was evident in the initiatives driven by the group in areas such as education, healthcare, rural development, and sustainability.

Through the Tata Trusts, Ratan Tata has supported numerous philanthropic endeavors. The Trusts' work, which includes funding health and education projects, environmental conservation, and poverty alleviation, has significantly contributed to the betterment of society. The Tatas have always prioritized giving

back to the community, and Ratan Tata ensured this vision was followed through by investing in social causes and innovation.

5. Tata Group's Contributions to India's Economy Under Ratan Tata's leadership, the Tata Group significantly contributed to India's economic growth. From creating millions of jobs to investing in cutting-edge technologies, Tata's commitment to sustainable and inclusive growth helped build a foundation for the modern Indian economy. His leadership was instrumental in transforming the group into one of the most valuable and influential business conglomerates globally.

Leadership Style

Ratan Tata's leadership style has often been described as calm, decisive, and empathetic. Unlike many corporate leaders who focus solely on profit maximization, Tata always emphasized the importance of balancing business objectives with social responsibility. His approach was rooted in trust and integrity, both within the organization and in its dealings with the wider world. Tata has often been lauded for his humility, selflessness, and the respect he commands from both colleagues and competitors.

Tata's ability to take risks while maintaining a long-term vision for the group is evident in his successful ventures. He was not afraid to make decisions that others might have considered unconventional, such as acquiring international companies or investing in groundbreaking projects like the Nano. At the same time, he remained committed to maintaining Tata Group's long-standing reputation for excellence and ethical conduct.

Retirement and Legacy

In 2012, after leading the Tata Group for over two decades, Ratan Tata stepped down as the chairman of the Tata Group, passing the baton to Cyrus Mistry. His retirement was widely regarded as the end of an era, marking the

conclusion of a transformative period for the group. However, Ratan Tata's legacy continues to inspire future generations of leaders, entrepreneurs, and philanthropists.

Despite his retirement from active business management, Ratan Tata remains involved in various initiatives, including guiding new entrepreneurs and advising on major projects through his role as the Chairman Emeritus of the Tata Group. He continues to focus on the Tata Trusts, ensuring that the group's philanthropic activities remain at the heart of its mission.

Tata has received numerous accolades and honors throughout his career, including the Padma Bhushan (2008) and the Padma Vibhushan (2020), two of India's highest civilian awards. He is also a member of several international boards and organizations, continuing to influence global business practices.

Personal Life and Philosophy

Ratan Tata is known for his personal humility and privacy. Unlike many business leaders, he has rarely been in the media spotlight for personal matters. He remains unmarried and

has often spoken about the importance of relationships, work-life balance, and personal growth. His philosophy in life revolves around creating a lasting impact, not just in business but in society at large.

Ratan Tata's contributions to India and the world extend beyond business and entrepreneurship. He continues to inspire millions with his unwavering integrity, strong moral compass, and vision for a better world. His focus on sustainable growth, ethical business practices, and philanthropy serves as a guiding light for future generations of leaders in India and across the globe.

Conclusion

Ratan Tata's leadership has had an indelible impact on both the Indian business community and the global corporate world. Under his guidance, the Tata Group grew into a global powerhouse, renowned not just for its size and scope but also for its values. His legacy as a compassionate leader who put people and society first has set a standard for ethical business practices worldwide. Ratan Tata may have retired, but his influence continues to shape the future of business, philanthropy, and leadership, making him one of the most revered figures in contemporary Indian and global business history.

“I don't believe in work-life balance.
I believe in work-life integration.
Make your work and life meaningful and fulfilling,
and they will complement each other.”

-Ratan Naval Tata

Sudha Murty

Name : Yugandhara Govind Kulkarni

Class: T.Y.B.B.A.(C.A.)

Sudha Murty : To write, I think it is very important to read. The more you read, the more you know the techniques of writing.

She shared, "I grew up with books not Money". Sudha Murty born 19 August 1950 is an Indian educator, author, and philanthropist.. She is the Founder-Chairperson of the non-profit charitable organization Infosys Foundation. Sudha Murthy is one of those rare women whose life story continues to inspire millions.

Sudha Murty became the first female engineer hired at India's largest auto manufacturer TATA Engineering and Locomotive Company (TELCO). She joined the company as a Development Engineer in Pune and then worked in Mumbai and Jamshedpur as well. She had written a postcard to the company's Chairman complaining of the "men only" gender bias at TELCO. As a result, she was granted a special interview and hired immediately.

Sudha Murty commenced her professional career in computer science and engineering. She actively participates in public health initiatives supported by the Gates Foundation.

Childhood Life of Sudha Murty

Sudha Murty known for her remarkable achievements in the fields of social work, literature, and business. She was born on 19 August 1950, Sudha Murthy was born in a Brahmin family in Shiggaon, Karnataka. With constant support from her family in childhood, Sudha Murty went on to pursue unconventional career choices which were not popular among girls. Because of family support she can do extraordinary work for the people. Due to her love for literature, she was often found immersed in literature.

Education of Sudha Murty

Sudha Murthy completed her BE in Electrical Engineering from B.V.B College of Engineering, Hubli, where she won a gold medal for her exceptional academic performance. Later on, she considered the option for higher studies and went to pursue her ME in Computer Science in 1974 from the Indian Institute of Science, Bangalore, and later received a gold medal from the then Karnataka chief minister for topping both the final exams.

Personal Life of Sudha Murty

Sudha Murty is married to Infosys co-founder N. R. Narayana Murthy. They married when she was employed as an engineer at TELCO in Pune. The couple have two children, including fashion designer Akshata Murty, who is married to former Prime Minister of the United Kingdom Rishi Sunak.

Her siblings include Dr. Sunanda Kulkarni, Caltech astrophysicist Shrinivas Kulkarni and Jaishree Deshpande (wife of Gururaj Deshpande) who co-founded the Deshpande Center for Technological Innovation at MIT.

Awards awarded to Sudha Murty

- 2004: Raja-Lakshmi Award by Sri Raja-Lakshmi Foundation in Chennai
- 2006: India's fourth highest civilian award Padma Shri
- 2006: She also received the R.K. Narayana's Award for Literature.
- 2010: Daana Chintamani Attimabbe Award by Karnataka Government.
- 2011: Murty was conferred honorary LL.D (Doctor of Laws) degrees for contributions to promote formal legal education and scholarship in India.
- 2013: Basava Shree-2013 Award was

presented to Narayan Murty & Sudha Murty for their contributions to society.

·2018: Murty received the Crossword Book award in popular (Non-Fiction) category.

·2019: IIT Kanpur awarded her Honorary Degree (Honoris Causa) of Doctor of Science.

·2023: Padma Bhushan by the Government of India

·2023: Sahitya Akademi Bal Sahitya Puraskar.

· 2023: The Global Indian Award, which is worth \$50, 000, is given each year to a prominent Indian who has made a major mark in his or her chosen field. Her husband Narayana Murthy too got the same award in 2014, so they became first couple conferred with this award. She donated the sum to the Field Institute.

Challenges faced by Sudha Murty

When engineering was dominated by men, Sudha Murthy's determination shattered barriers and defied societal norms. Her journey ignited a transformation that continues to influence the corporate landscape today.

Sudha's entry into Tata Engineering and Locomotive Co. Ltd. was a massive step, not just for her, but also for the company. As the first woman engineer, she dismantled stereotypes and paved the way for a more inclusive workforce.

Sudha's isolation as the lone woman engineer was met with resilience. Her determination to excel triumphed despite the absence of female peers and mentors.

Even though Sudha Murthy is one of the wealthiest women in India, she continues to advocate for being authentic. This is one of the life lessons that teaches you to simplify your life by focusing on what truly matters. It emphasises nurturing relationships, pursuing meaningful experiences, and living authentically.

Contribution of Sudha Murty

She has founded several orphanages, participated in rural development efforts, supported the movement to provide all Karnataka government schools with computer and library facilities, and established Murty Classical Library of India at Harvard University.

Sudha Murty in Infosys

Established in 1996, Infosys Foundation supports programs in the areas of education, healthcare, women empowerment, and environmental sustainability, amongst others.

The Foundation takes pride in helping amplify human potential and creating opportunities for people and communities from all walks of life, prioritizing projects in areas traditionally overlooked by society at large.

Books by Sudha Murty

1. Grandma's Bag Of Stories.
2. How I Taught My Grandmother to Read and Other Stories.
3. Magic Of The Lost Temple.
4. The Magic Drum and Other Favourite Stories.
5. The Old Man and His God: Discovering the Spirit of India.

What we do learn from Sudha Murty

Dr Sudha Murty believes learning is a lifelong process that keeps us youthful. She stated in an interview, "The day you stop learning is the day you become old." This valuable life lesson encourages us to expand our horizons and embrace continuous personal growth continually.

She always trusted herself and never gave up on her career, nor gave up on her family. For example, when Infosys was getting its shape, she was the backbone for her family to run. She never gave up on her goals.

Vijay Shekhar Sharma: A Pioneer of Digital Payments in India

Take Anushka

S.Y.B.Com

Vijay Shekhar Sharma is one of India's most successful entrepreneurs, best known for founding Paytm, a leading digital payment platform that has revolutionized the way transactions are made in India. Sharma's entrepreneurial journey is a remarkable one, characterized by persistence, vision, and a keen understanding of technology and the evolving needs of the market. This paper explores the life, challenges, and successes of Vijay Shekhar Sharma, highlighting his role in shaping the digital payments ecosystem in India.

Early Life and Education:

Vijay Shekhar Sharma was born on April 8, 1978, in Aligarh, Uttar Pradesh. Growing up in a modest family, his father was a school teacher, and his mother was a homemaker. From a young age, Sharma showed an aptitude for academics and technology. He was determined to build a successful career despite facing financial constraints. His determination led him to pursue an engineering degree in Electronics and Communication from Delhi College of Engineering (now known as Delhi Technological University).

Sharma's time in college marked a turning point in his life as he became increasingly interested in technology and the internet. Despite facing difficulties, including financial struggles that made it challenging to afford his education, he remained focused on his goal of becoming an entrepreneur. Sharma's early exposure to the rapidly evolving digital world gave him the foundation for his future endeavours.

Early Entrepreneurial Ventures

Prior to founding Paytm, Vijay Shekhar Sharma established One97 Communications in 2000, with the aim of capitalizing on the growing mobile internet sector. Initially, One97 offered mobile content services that included news, entertainment, and information products specifically designed for mobile phones. In its formative years, One97 encountered obstacles related to funding and competing in the market, but Sharma's determination enabled the company to endure.

A significant early achievement for One97 was its collaboration with mobile operators to deliver value-added services. This alliance was crucial in developing a robust customer base and earning industry recognition. Sharma's talent for recognizing emerging trends, such as mobile internet and content, allowed One97 to secure a position in the market. Over time, the company expanded its services, eventually leading to the development of Paytm, which transformed the payment landscape in India.

The Birth of Paytm

In 2010, Vijay Shekhar Sharma introduced Paytm, a digital wallet platform that began as a straightforward prepaid mobile recharge service. The concept for Paytm emerged from Sharma's realization that accessible, secure, and user-friendly mobile payment options were lacking in India. At that time, cash remained the dominant form of payment in India, while smartphone usage was slowly increasing. Sharma recognized that by offering a simple,

mobile-based solution, he could reach a vast and underserved audience.

The initial success of Paytm can be attributed to its intuitive design and the convenience it provided. The platform enabled users to recharge mobile phones, settle utility bills, and purchase movie tickets, all from their smartphones. By 2014, Paytm had evolved into a comprehensive digital wallet, acquiring a growing user base and offering a variety of additional features, including money transfers and payments for goods and services.

However, it was only after the Indian government's demonetization initiative in November 2016 that Paytm's popularity surged. The government's move to invalidate 500 and 1000 notes aimed to tackle black money and counterfeit currency, resulting in a sudden increase in the demand for digital payment solutions. Paytm, being strategically positioned in the market, experienced a substantial influx of new users, leading to exponential business growth. During this time, millions of Indians, who had previously been unfamiliar with digital transactions, turned to Paytm as their preferred method for conducting payments.

Expansion and Diversification

Under Sharma's leadership, Paytm expanded its offerings to include a wide range of services, positioning itself as more than just a digital wallet. Paytm launched Paytm Payments Bank in 2015, a move that allowed it to offer banking services such as savings accounts, debit cards, and online banking services. This was a significant step in Paytm's evolution, as it moved from a simple payment solution to a full-fledged financial services ecosystem.

In addition to payments, Paytm also ventured into e-commerce with Paytm Mall, its online

shopping platform, which aimed to compete with giants like Amazon and Flipkart in India. The company continued to diversify by adding services like insurance, mutual funds, and wealth management, making it a one-stop platform for a range of financial and commercial services.

Sharma's decision to build a comprehensive ecosystem around Paytm ensured its growth and long-term success. The integration of various services helped retain users on the platform, further cementing Paytm's position as a leader in the digital payments space. By 2020, Paytm had expanded its customer base to over 350 million users, making it one of the largest fintech companies in the world.

Challenges and Competition

Despite achieving significant success, Vijay Shekhar Sharma encountered several obstacles throughout his entrepreneurial path. One of the primary challenges he faced was competition. As India's digital payments sector expanded, various players, including international heavyweights such as Google Pay and Amazon Pay, as well as local companies like PhonePe, entered the market. This competition intensified the need for continuous innovation to retain a leading position in the market. Furthermore, securing funds for Paytm's rapid growth posed another challenge for Sharma. Although Paytm attracted substantial investments from global backers like Alibaba and SoftBank, the journey was met with skepticism. Many initial investors were cautious about the long-term viability of digital payment business models, but Sharma's unwavering belief in his vision enabled him to navigate these doubts. In response to these challenges, Sharma's capacity to adjust to evolving market dynamics and his commitment to developing a

user-centric product allowed Paytm to preserve its leadership status. He consistently broadened Paytm's offerings and enhanced the platform's functionality, ensuring it remained ahead of rival firms.

Vijay Shekhar Sharma's Legacy and Impact
Vijay Shekhar Sharma's impact on India's digital economy is profound. Through Paytm, he has played a pivotal role in promoting financial inclusion, especially in rural and underserved areas. Paytm's platform enabled millions of people to access digital payments, a crucial service for an economy that was traditionally cash-based. By providing an accessible, easy-to-use platform, Sharma has helped bridge the gap between the unbanked and the formal financial system.

Sharma's vision of a cashless India is slowly becoming a reality. According to reports, digital payments in India have surged in recent years, with mobile wallets like Paytm leading the way. In addition, Sharma has contributed significantly to creating a thriving fintech ecosystem in India, inspiring countless entrepreneurs to enter the industry.

Furthermore, Vijay Shekhar Sharma's entrepreneurial success story has become an inspiration for aspiring entrepreneurs, particularly those from humble beginnings. His journey from a small-town student to the founder of a multibillion-dollar company proves that with vision, resilience, and the right timing, it is possible to achieve great success.

References

1. Pahuja, V. (2020). Vijay Shekhar Sharma: The Founder of Paytm and His Entrepreneurial Journey. Entrepreneur India. Retrieved from <https://www.entrepreneurindia.co/>
2. Shukla, S. (2021). The Evolution of Paytm: A Story of Success and Struggle. Business Today. Retrieved from <https://www.businesstoday.in/>
3. Srivastava, A. (2019). Paytm and the Future of Digital Payments in India. The Financial Express. Retrieved from <https://www.financialexpress.com/>
4. Bhatnagar, A. (2018). How Vijay Shekhar Sharma Built Paytm into a Digital Payments Giant. Forbes India. Retrieved from <https://www.forbesindia.com/>

“India has seen a dream of Digital India. From latest science to latest technology, everything should be available at the tip of one’s finger.”

Report on Various Educational Programs Organized by the Internal Quality Assurance Cell and CA/CS/CMA Guidance Centre

1. One Day Seminar on "Cost Optimization and Entrepreneurial Success: A Synergetic Approach" Date: 21st March 2024 Time: 10:00 AM Venue: Gymkhana Hall, C.D. Jain College of Commerce, Shirirampur The seminar focused on the synergetic approach to achieving cost optimization while ensuring entrepreneurial success. The event was graced by notable personalities in the field of commerce and industry.

•Introduction and Welcome Speech:

Prof. Pradip Yadav opened the event by welcoming the participants and emphasizing the importance of the seminar.

•Chief Guest's Address: Hon. CS Sameer R. Siddheshwar, Chairman of the Pune Chapter of WIRC of ICSI, addressed the gathering, highlighting the importance of cost optimization strategies for businesses and how they contribute to overall entrepreneurial success.

•Presidential Address: Hon. Prin. Dr. Suhas Nimbalkar, from C.D. Jain College of Commerce, offered insights into the significance of such seminars in shaping the future of aspiring entrepreneurs.

2. Guest Lecture on "Unlocking Opportunity: Career Guidance for Aspiring Commerce Professionals" Date: 16th March 2024 Time: 10:30 AM This guest lecture was organized by the Internal Quality Assurance Cell, CA/CS/CMA Guidance Centre, and RD's Institute of Accounting and Taxation. The aim of the lecture was to guide students toward making informed career decisions.

Purpose of the Lecture:

1. To guide students in selecting the best career opportunities available.
2. To raise awareness regarding different career options.
3. To encourage students to explore entrepreneurship and self-employment opportunities.

Keynote Speaker:

CA Rajendra Dangi provided valuable guidance to students regarding the best career choices and motivated them to think about starting their own businesses. His speech imbued a sense of career awareness and encouraged self-employment.

3. Expert Lecture on "Opportunities as Company Secretary"

Date: 18th July 2024 Time: 10:30 AM This expert lecture was focused on providing students with insights into the Company Secretary (CS) profession.

Purpose of the Lecture:

1. To provide insights into the role and responsibilities of a Company Secretary.
2. To discuss the necessary qualifications and skills required to become a CS.
3. To inspire students to pursue professional development in the field of Company Secretaryship.

Speakers: CS Sameer R. Siddheshwar and CS Ishan Padhey were the key speakers, offering a comprehensive overview of the CS profession. The lecture enhanced the understanding of the diverse job opportunities available for Company Secretaries, motivating students to consider pursuing CS as a career.

4. Expert Lecture on "Career in Commerce"

Date: 8th July 2024 Time: 11:30 AM This expert lecture was organized by the Internal Quality Assurance Cell, Department of Commerce, and CA/CS/CMA Guidance Centre, aimed at providing guidance on various career paths in the commerce field.

Purpose of the Lecture:

- 1.To help students choose the right career path in the field of commerce.
- 2.To foster career awareness and provide students with insights into the various career options available.
- 3.To encourage students to explore entrepreneurship and self-employment opportunities.

Speakers: CA Pawan B. Autade and Prof. Kunal Shinde led the session, providing insights and motivational guidance on choosing the best career opportunities in commerce. Their talk encouraged students to start their businesses and become self-employed.

Internal Quality Assurance Cell Annual Report : 2024-25

Sr. No.	Activity	In association with	Speaker	Date
1	Workshop on Implementation of National Education Policy- 2020 for Teaching and Administrative Staff	Savitribai Phule Pune University, Pune	1. Dr. Manohar Sanap 2. Dr. Yashodhan Mithare	25th June, 2024
2	Orientation programme on The Bharatiya Nyaya Sanhita 2023, Bharatiya Nagarik Suraksha Sanhita 2023 and Bharatiya Sakshya Adhinyam 2023	Anti- Ragging Committee and Committee for the Prevention of Sexual Harassment	Dr. Basawraj Shivpune	1st July, 2024
3	One Day Workshop on JEE, NEET-CET Guidance for Science Teachers	Northern Region, Rayat Shikshan Sanstha, Satara	Hon. Chandrakant Dalvi (Chairman) Hon. Vikas Deshmukh (Secretary)	6th August, 2024
4	Student Induction Programme	Anti- Ragging Cell, Internal Complaint Committee	Hon. Dr. Suhas Nimbalkar	12th September, 2024
5	Alumni Association Meet	Alumni Association	Mr. Kishor Nirmal	8th October, 2024
6	Orientation Programme for Library Users on Reading Inspiration Day	Library	Prof. Prafulla Dhavane	15th October, 2024
7	KPI Visit: 2022-23 and 2023-24 of Prin. Dr. Suhas Nimbalkar	IQAC	Prin. Dr. K. H. Shinde and Dr. S. V. Panade	22nd November, 2024
8	Legal Awareness Workshop on the occasion of Constitution Day	National Service Scheme, National Cadet Corps, Shrirampur Bar Association, Shrirampur Taluka Vidhi Seva Samiti	1. Hon. Mr. R. B. Giri Civil Judge, Senior Level, Shrirampur 2. POCSO Law Mr. Hemant Thorat Member, Bar Association, Shrirampur 3. Constitution of India Mr. V. B. Kamble Assistant Civil Judge, Senior Level and Chief Judicial Magistrate, Shrirampur 4. Traffic Rules Mr. Ananta Joshi Deputy Regional State Transport Officer 5. Fundamental Rights and Duties of Citizens Mr. Samadhan Solunke Police Sub Inspector, Shrirampur City	26th November, 2024

9	PRAKRITI PARIKSHAN OF COUNTRY Health Check Up Camp for Staff and Students thorough Prakriti Parikshan Application Under Faculty Exchange Programme	Faculty Exchange Programme in association with Ayurveda Mahavidyalaya, Rahuri, Department of Physical Education and Sports and Health and Hygiene Committee	Dr. Mahendra Borde (M. D., Head, Department of Principles, Theories and Sanskrit, Ayurveda Mahavidyalaya, Rahuri) Dr. Sneha Bhokare, Assistant Professor, Department of Kriya Sharir, Ayurveda Mahavidyalaya, Rahuri	19th December, 2024
10	One day Workshop on Prerequisites for Maturity Based Graded Level Accreditation and NEP:2020	Staff Academy, Jamkhed Mahavidyalaya, Jamkhed Faculty Exchange Programme	Prin. Dr. M.L. Dongare	24th January, 2025
11	Organization of Extension Activities at village Wadala Mahadeo 7/12 registration, Health Advice through Prakriti Parikshan Application, E-Crop Survey, Agri Application, Fake Currency Notes Literacy Campaign	NSS	Inauguration: Prakash Nikam Patil Valedictory: Mr. Uddhavrao Pawar	23rd to 29th January, 2025

Compliance for NAAC Cycle -4 :

1.AQAR: 2023-24

- Date of Submission: 31st December, 2024
- Date of Acceptance: 7th January, 2025

2.Preparation for Academic and Administrative Audit by Parent institute Rayat Shikshan Sanstha, Satara

3.Preparation of NAAC 4th Cycle- Self Study Report writing

4.Compliance of recommendations of 3rd Cycle

5.Applied for IIQA on NAAC portal on 11th July, 2024

(Currently the window is not available for assessment process)

एन.सी.सी वार्षिक अहवाल २०२४-२५

महाविद्यालयात 54 NCC Cadets Mo Unit कार्यरत आहे. या शैक्षणिक वर्षात “बी” आणि “सी” परीक्षेचा निकाल १०० % लागला . एन.सी.सी कॅडेट कु. यादव रॅली ब्रिजलाल , कॅडेट कु.वाणी वृषाली विठ्ठल , कॅडेट कु. पाटील भावना सोमनाथ यांची Rock Climbing camp , Gwalior नॅशनल कॅम्प साठी निवड झाली त्यांनी हा कॅम्प १५ नोव्हेंबर २०२४ ते २६ नोव्हेंबर २०२४ या कालावधीत पूर्ण केला. एन.सी.सी कॅडेट अंकित यादव याने SBKF International Games 2024 - Nepal (३१ ऑगस्ट ते ४ सप्टेंबर २०२४) मध्ये भारतातर्फे आर्चरी या खेळामध्ये प्रथम क्रमांकासह त्रेश्रव चशवरश्र मिळवले. सदर स्पर्धा नेपाळ मध्ये संपन्न झाली. तसेच SBKF International Games 2025 - जयपूर ,राजस्थान मध्ये भारतातर्फे आर्चरी या खेळामध्ये प्रथम क्रमांकासह Gold Medal मिळवले.सदर स्पर्धा जयपूर राजस्थान मध्ये संपन्न झाली.चालू शैक्षणिक वर्षामध्ये ४१ एन.सी.सी कॅडेट ने अहमदनगर येथे CATC , RDC यासारखे कॅम्प BTR, MIRC आर्मी एरिया अहमदनगर येथे पूर्ण केले .कॅडेट मिनीनाथ गायकवाड , कॅडेट सुधाकर निंबाळकर , कॅडेट राहुल भोईटे यांची महाराष्ट्र पोलीस मुंबई मध्ये पोलीस म्हणून निवड झाली तसेच कॅडेट विशाल बिलबिले याची दिल्ली पोलीस मध्ये पोलीस या पदावर निवड झाली .

या शैक्षणिक वर्षामध्ये ५७ महाराष्ट्र बटालियन एन.सी.सी अहमदनगर चे Commanding Officer (CO) यांनी महाविद्यालयातील NCC Unit ला दिनांक १६ ऑक्टोबर २०२४ रोजी भेट दिली तसेच ५७ महाराष्ट्र बटालियन एन.सी.सी अहमदनगर मधील NCO सेवक सिंग , JCO नवनाथ शिंदे , विपीन कुमार यांनी महाविद्यालयात येऊन एन.सी.सी कॅडेड्स ला Physical Training ,Weapon Training दिली .

एन.सी.सी. विभाग अंतर्गत या शैक्षणिक वर्षात आंतरराष्ट्रीय योग दिन ,वृक्षारोपण, रक्तदान शिबीर , राष्ट्रीय एकता दिवस , स्वच्छता अभियान , राष्ट्रीय एन.सी.सी दिवस , आर्मी दिवस Physical Training Programme, Hands on Training to NCC cadets for Voting , हुतात्मा दिन , राष्ट्रीय हवाई दिवस या सारखे उपक्रम राबविण्यात आले.

राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग (NSS)

महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांमध्ये सामाजिक जाणीव व जागृती निर्माण व्हावी, विद्यार्थ्यांच्या व्यक्तिमत्त्वाचा सर्वांगीण विकास घडून आणण्याच्या उद्देशाने महाविद्यालयात राष्ट्रीय सेवा योजना विभाग कार्यरत आहे. श्रमप्रतिष्ठ, स्वावलंबन, चारित्र्यसंवर्धन, व सामाजिक बांधिलकी या नीतीमूल्यांचा विद्यार्थ्यांमध्ये विकास व्हावा. या हेतूने सन २०२४-२५ या शैक्षणिक वर्षात राष्ट्रीय सेवा योजना विभागामार्फत विविध नियमित कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले होते. मा. प्राचार्य डॉ.सुहास निंबाळकर यांनी सन २०२४-२५ या शैक्षणिक वर्षासाठी प्रा.कैलास दातीर, प्रा. डॉ.सौ मंगल घोलप, प्रा. कैलास चौधरी यांची राष्ट्रीय सेवा योजना कार्यक्रम अधिकारी म्हणून निवड केली.

वार्षिक उपक्रम

दिनांक १५ ऑगस्ट २०२४ रोजी स्वातंत्र्य दिना निमित्त तिरंगा रॅलीचे आयोजन महाविद्यालय ते कर्मवीर पुतळ्यापर्यंत करण्यात आले. राष्ट्रीय सेवा योजना विभागातील सर्व स्वयंसेवकांनी या रॅलीत सहभाग घेतला. या रॅलीला महाविद्यालयाचे प्र. प्राचार्य डॉ.सुहास निंबाळकर, उपप्राचार्य डॉ. सादिक सय्यद राष्ट्रीय सेवा योजना विभागातील सर्व कार्यक्रम अधिकारी व इतर सर्व प्राध्यापक हे उपस्थित होते.

दिनांक ५ सप्टेंबर २०२४ रोजी राष्ट्रीय सेवा योजना यांच्या संयुक्त विद्यमाने शिक्षक दिन कार्यक्रमाचे आयोजन करण्यात आले होते या प्रसंगी व्यासपीठावर प्रमुख पाहुणे म्हणून माननीय प्राचार्य डॉ. सुहास निंबाळकर उपस्थित होते. आणि उपप्राचार्य डॉ.सय्यद एस.बी, कार्यक्रमाचे अध्यक्ष म्हणून विद्यार्थी प्राचार्य अध्यक्ष अविष्कार शिरसाठ वाणिज्य विभाग प्रमुख प्रा.अनिकेत खत्री कार्यक्रम अधिकारी , प्रा.कैलास दातीर प्रा.डॉ मंगल घोलप, उपस्थित प्रा. चौधरी कैलास होते. विद्यार्थी शिक्षक म्हणून शरनागत दिव्या, कोहकडे श्रीतेज, धनसिंग दीक्षा, मते देविदास, श्रुतीका बडदे यांनी शिक्षक झाल्यानंतर आलेले आपले अनुभव व्यक्त केले. या दिवशी विद्यार्थ्यांनी शिक्षक बनवून अध्यापनाची भूमिका बजावली.

२ डिसेंबर २०२४ रोजी जागतिक एड्स दिना निमित्त जनजागृती रॅलीचे आयोजन महाविद्यालय व उपजिल्हा रुग्णालय श्रीरामपूर यांच्या संयुक्त विद्यमाने करण्यात आले होते. या रॅली मध्ये राष्ट्रीय सेवा योजना विभागातील मधील सर्व स्वयंसेवकांनी सहभाग नोंदविला. रॅलीला महाविद्यालयाचे प्र. प्राचार्य डॉ. सुहास निंबाळकर व उपजिल्हा रुग्णालय श्रीरामपूर येथील श्री प्रसन्न धुमाळ व श्री लक्ष्मीकांत करपे हे उपस्थित होते.

२ डिसेंबर २०२४ रोजी महाविद्यालयात प्र. प्राचार्य डॉ. सुहास निंबाळकर व उपजिल्हा रुग्णालय श्रीरामपूर येथील श्री प्रसन्न धुमाळ व श्री लक्ष्मीकांत करपे यांच्या उपस्थितीत रेड रिबन क्लब ची स्थापना करण्यात आली.

१२ डिसेंबर २०२४ रोजी भारताचे माजी कृषी मंत्री व रयत शिक्षण संस्थेचे अध्यक्ष मा. खासदार डॉ. शरदचंद्रजी पवार साहेब यांच्या ८४व्या वाढदिवसानिमित्त महाविद्यालयात कृतज्ञता सप्ताह आयोजित करण्यात आला यानिमित्त राष्ट्रीय सेवा योजना अंतर्गत रक्तदान शिबिर आयोजित करण्यात आले.

विशेष हिवाळी श्रमसंस्कार शिबिर स्थळ: मौजे वडाळा महादेव, ता. श्रीरामपूर, जि. अहिल्यानगर

(शिबिर कालावधी: २३ ते २९ जानेवारी, २०२५) 'युथ फॉर माय भारत- युथ फॉर डिजिटल लिटरसी'

गुरुवार, दिनांक: २३ जानेवारी, २०२५ रोजी शिबिराच्या प्रथम दिवशी शिबिरस्थळी वडाळा महादेव या गावात कार्यक्रम अधिकारी व सर्व स्वयंसेवकांचे आगमन होऊन. वडाळा महादेव येथील छत्रपती शिवाजी महाविद्यालयाच्या वसतीगृहामध्ये राहण्याची जागा स्वच्छ करून प्राथमिक सोयीसुविधांची व्यवस्था करण्यात आली. शुक्रवार, दिनांक: २४ जानेवारी, २०२५ रोजी सदर दिवशी विशेष श्रमसंस्कार शिबिराचे उद्घाटन करण्यात आले. रयत शिक्षण संस्थेच्या जनरल बॉडीचे सदस्य मा. प्रकाश निकम पाटील साहेब कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी होते. विद्यार्थ्यांनी

सामाजिक बांधिलकीची भावना जपणे राष्ट्रीय विकासासाठी योगदान दिले तर भारताचा सुवर्णकाळ जवळच असेल असे प्रतिपादन त्यांनी केले. शनिवार, दिनांक: २५ जानेवारी, २०२५ रोजी श्री. अर्जुन राऊत यांनी स्वयंसेवकांना 'पर्यावरण जागरूकता' या विषयावर मार्गदर्शन केले. त्यांनी विद्यार्थ्यांना दिवसेंदिवस पर्यावरणाची हानी होत असल्याबद्दल जाणीव करून दिली. रविवार, दिनांक: २६ जानेवारी, २०२५ रोजी प्रजासत्ताक दिनाचे औचित्य साधून स्वयंसेवकांनी गावांमधून स्वच्छता रॅली काढून ग्रामस्थांना स्वच्छतेचा संदेश दिला तसेच सायबर सिक्युरिटी विषयी नाटिका सादर करून ऑनलाइन व्यवहारातल्या फसवणुकीबद्दल ग्रामस्थांमध्ये जागृती केली. ऑनलाइन व्यवहारात पारदर्शकता व जागरूकता ठेवल्यास कोणत्याही अडचणीचा ग्राहकांना सामना करता येऊ शकतो त्यासाठी सायबर पोलिसांची मदत घेणे अत्यावश्यक असते याची जाणीव स्वयंसेवकांनी या नाटिकेद्वारे ग्रामस्थांना करून दिली. सोमवार दिनांक: २७ जानेवारी, २०२५ रोजी मा. प्रसन्न धुमाळ व लक्ष्मीकांत करपे, उपजिल्हा रुग्णालय श्रीरामपूर यांनी 'युवा व तंत्रज्ञान' या विषयावर स्वयंसेवकांना मार्गदर्शन केले. कृत्रिम बुद्धिमत्तेच्या जगामध्ये तंत्रज्ञान हे आव्हान बनू पाहत असल्याची जाणीव स्वयंसेवकांना त्यांनी करून दिली. मंगळवार दिनांक: २८ जानेवारी, २०२५ रोजी डॉ. बाबासाहेब तोंडे व डॉ. भागवत शिंदे यांनी 'युवकांमध्ये वाचन संस्कृतीचा विकास' या विषयावर प्रभावी मांडणी करून स्वयंसेवकांना पुस्तक व त्याचे जीवनातील महत्त्व सांगितले. बुधवार दिनांक: २९ जानेवारी, २०२५ रोजी (समारोप समारंभ) विशेष हिवाळी शिबिराच्या समारोप प्रसंगी रयत शिक्षण संस्थेच्या जनरल बॉडीचे सदस्य मा. प्रकाश निकम पाटील प्रमुख पाहुणे म्हणून उपस्थित होते. त्यांनी राष्ट्रीय सेवा योजनेच्या विशेष श्रमसंस्कार शिबिराचे फलित स्वयंसेवकांच्या लक्षात आणून देताना म्हटले की, श्रमसंस्कार शिबिर हे स्वयंसेवकांच्या आयुष्यामध्ये सकारात्मक बदल घडून आणण्याचे एक पाऊल असते. शिबिरातील प्रत्येक दिवसाचा अनुभव हा स्वयंसेवकांचा उत्साह, जाणिवा आणि कृतज्ञता यांना उजागर करत असतो. स्वयंसेवकांच्या व्यक्तिमत्त्वाला पैलू पाडण्याचे महत्त्वपूर्ण काम या कालावधीत कार्यक्रम अधिकाऱ्यांनी केल्यामुळे त्यांचे विशेष कौतुक केले. कार्यक्रमाच्या अध्यक्षस्थानी स्थानिक स्कूल समितीचे सदस्य मा. उद्धवराव पवार होते. या सर्व संस्कार शिबिराने वडाळा महादेव ग्रामस्थांना डिजिटल तंत्रज्ञानाची ओळख करून दिल्याबद्दल त्यांनी स्वयंसेवकांचे आभार मानले. या श्रमसंस्कार शिबिरामुळे ग्रामस्थांना ऑनलाइन व्यवहारातील सावधगिरी, डिजिटल शेती तंत्रज्ञान, ऑनलाइन ७/१२ उतारा काढणे, प्रकृती परीक्षण करणे व ई - पिक पाहणी करणे या नव्या गोष्टींची ओळख करून दिल्याबद्दल त्यांनी या विशेष श्रमसंस्कार शिबिराच्या आयोजनाचे कौतुक केले. महाविद्यालयाचे प्राचार्य डॉ. सुहास निंबाळकर यांनी प्रास्ताविकातून सर्व स्वयंसेवकांचे व कार्यक्रम अधिकाऱ्यांचे समाजोपयोगी कार्यक्रमांमध्ये सक्रिय सहभाग घेतल्याबद्दल कौतुक केले व रयत शिक्षण संस्थेच्या मॅनेजिंग कौन्सिल सदस्य मा. मीनाताई जगधने यांचे मार्गदर्शनाबद्दल विशेष आभार मानले. कार्यक्रमाचे सूत्रसंचालन डॉ. पौर्णिमा गुजर यांनी केले तर आभार डॉ. संतोष घंगाळे यांनी मानले. या श्रमसंस्कार शिबिराच्या मुख्य विचार प्रवाहाच्या 'युथ फॉर माय भारत- युथ फॉर डिजिटल लिटरसी' ला अनुषंगून महाविद्यालयाचा वाणिज्य, अर्थशास्त्र, महिला सबलीकरण मंच व बी.बी.ए. (सी.ए.) विभाग यांनी समाज उपयोगी कार्यक्रमांतर्गत मोबाईलच्या विविध ऑप्लिकेशनचा वापर करत जनजागृती घडवून आणली. या श्रमसंस्कार शिबिराच्या यशस्वीतेसाठी कार्यक्रम अधिकारी प्रा. कैलास दातीर, डॉ. मंगल घोळप, प्रा. कैलास चौधरी यांनी मेहनत घेतली. उपप्राचार्य प्रो. (डॉ.) सादिक सय्यद, विभागप्रमुख प्रा. अनिकेत खत्री प्रा. सुभाष देशमुख, प्रा. मयुरी जेजुरकर, प्रा. सायली राऊत, प्रा. सारिका पेरणे, प्रा. अर्शद शेख, प्रा. अरुण कदम, प्रा. अजय गायकवाड, प्रा. तृप्ती कोरडे, प्रा. अमीर शेख, श्री. मनसुब फटांगरे यांनी सहकार्य केले.

Report on Training and Placement Cell 2024-25

Introduction:

The Training and Placement Cell plays a crucial role in bridging the gap between students and recruiters by organizing campus drives, skill development programs, and career guidance sessions. The primary goal of the cell is to enhance students' employability by equipping them with industry-relevant skills and providing them with ample placement opportunities.

Activities and Initiatives:

The Training and Placement Cell conducts various activities throughout the academic year, including:

- Resume-building workshops
- Mock interviews and group discussions
- Technical and soft skills training sessions
- Industry expert talks and webinars

Campus Drives Conducted:

1. Teacher Foundation - Educational Advisor (09 January 2025)

Results:

- 70 students participated
- 16 students were selected as Educational Advisor

2. Axis Bank (20 January, 2025)

Results:

- 55 students appeared for the drive.
  - 30 students Qualified first Round.
3. Conneqt Business Solutions (03 February, 2025)

Results:

- 22 students appeared for the drive.
- 10 students were selected as Customer Care Executive.

रयत शिक्षण संस्थेचे,
चंद्ररूप डाकले जैन कॉलेज ऑफ कॉमर्स, श्रीरामपूर

उद्योजक्ता विकासकेंद्र (CIIED) अहवाल

शैक्षणिक वर्ष २०२४-२५

१) Central Government Approved Skill Based Courses - PMKVY 4.0 - Skill Hub महाविद्यालयामध्ये केंद्र शासन मान्यता प्राप्त PMKVY 4.0 - Skill Hub या योजनेअंतर्गत विद्यार्थ्यांसाठी पुढील ४ कौशल्य आधारित कोर्सेस सुरू करण्यात आले.

- 1) Senior Beauty Therapist - 60 Students
- 2) Graphic Design- 60 Students
- 3) Web Developer -60 Students
- 4) Data Entry Operator- 60 Students

वरील कोर्सेस साठी एकूण २४० विद्यार्थ्यांना प्रवेश देण्यात आले. सदर कोर्सेस मधून विद्यार्थ्यांमध्ये स्वयंरोजगाराच्या संधि निर्माण करण्यासाठी एकूण ५ महीने तज्ञ प्रशिक्षकांमार्फत प्रशिक्षणदेण्यात आले.

२) सौंदर्य स्पर्धा - (C.D.J.Beauty Contest)

महाविद्यालयामध्ये उद्योजक्ताविकासकेंद्र (CIIED) अंतर्गत गुरुवार दिनांक ०१ ऑगस्ट, २०२४ रोजी सकाळी ११:०० वाजता सौंदर्य स्पर्धेचे (Beauty Contest) आयोजन करण्यात आले. सदर स्पर्धेत एकूण ५५ विद्यार्थ्यांनीनी सहभाग घेतला. सदर स्पर्धेमध्ये प्रथम क्रमांक पटकाविणाऱ्या कुमारी आयुर्षा गव्हले हिला ' मिस सी.डी.जे.' पुरस्काराने सन्मानित करण्यात आले. या स्पर्धेसाठी पुढील ३ विजेते जाहीर करण्यात आले.

Rank	Name of Student	Award
1st	Ms. Aayursha Gavhale	Best Model
	Ms. Shifa Khan	Best Beautician
	Ms. Sakshi Chaudhary	Best Beautician
2nd	Ms. Chanchal More	Best Model
	Ms. Vishakha Thorat	Best Beautician
3rd	Ms. Shruti Kharat	Best Model
	Ms. Triveni Sinnarkar	Best Beautician

बहिःशाल शिक्षण मंडळ अहवाल (वार्षिक अहवाल २०२५)

बहिःशाल शिक्षण मंडळाच्या वतीने सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या सहयोगाने दिनांक २७ जानेवारी २०२५ ते २९ जानेवारी २०२५ या कालावधीत डॉ. बाबासाहेब जयकर व्याख्यानमाला आयोजित करण्यात आली. या व्याख्यानमालेत समाजाच्या विविध क्षेत्रातील मान्यवर तज्ज्ञांनी मार्गदर्शन केले. २७ जानेवारी रोजी 'जीवन जगण्याची कला' या विषयावर श्री. बाबासाहेब खरत यांनी व्याख्यान दिले. त्यांनी जीवनाची सकारात्मकता, ताण-तणाव व्यवस्थापन आणि जीवनकौशल्ये याविषयी सखोल मार्गदर्शन केले. २८ जानेवारी रोजी 'सायबर सुरक्षा व गुन्हे' या विषयावर जोशी सीमा चुनिलाल यांनी सायबर गुन्ह्यांपासून संरक्षण, डिजिटल साक्षरता आणि सायबर कायदांची माहिती दिली. २९ जानेवारी रोजी 'माझा लेखन प्रवास' या विषयावर क्षत्रिय निलीमा राजेंद्र यांनी लेखन कौशल्य, सृजनशीलता आणि साहित्यनिर्मितीच्या प्रक्रियेबद्दल मार्गदर्शन केले.

या व्याख्यानमालेत विद्यार्थ्यांना वैविध्यपूर्ण विषयांवर तज्ज्ञांचे मार्गदर्शन लाभले. सायबर सुरक्षा आणि गुन्हेगारीबाबत जागरूकता वाढली तसेच जीवन कौशल्ये आणि सर्जनशील लेखनाबाबत महत्त्वपूर्ण माहिती मिळाली. एकूण ९०हून अधिक विद्यार्थी आणि प्राध्यापकांनी या उपक्रमाचा लाभ घेतला. विद्यार्थ्यांच्या शैक्षणिक आणि वैयक्तिक विकासासाठी या व्याख्यानमालेने उपयुक्त ठरल्याचे उपस्थितांनी नमूद केले.

बहिःशाल शिक्षण मंडळाच्या माध्यमातून घेण्यात आलेली ही व्याख्यानमाला अत्यंत यशस्वी ठरली. भविष्यात अशाच प्रकारचे शैक्षणिक व कौशल्यवर्धक उपक्रम आयोजित करून विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन देण्याचा संकल्प करण्यात आला.

विद्यार्थिनी मंच विभाग अहवाल २०२४-२५

१. सन २०२४ २५ या शैक्षणिक वर्षात विद्यार्थिनी मंच विभागा अंतर्गत १३ जानेवारी २०२५ रोजी निर्भय कन्या अभियान उपक्रम घेण्यात आला.या उपक्रमा मध्ये दोन व्याख्याने आयोजित करण्यात आले.त्यासाठी प्रमुख व्याख्याता म्हणून मा.सौ.रीमा गोसावी व डॉ.ज्योती शिंदे या उपस्थित होत्या.या अभियानांतर्गत विद्यार्थिनींसाठी कराटे प्रशिक्षण आयोजित करण्यात आले.त्यासाठी कु. प्रतिभा गायकवाड यांनी विद्यार्थिनींना ७ दिवसाचे कराटे प्रशिक्षण दिले. या उपक्रमासाठी १५० विद्यार्थिनी सहभागी होत्या. व ३५ विद्यार्थिनींनी कराटे प्रशिक्षण घेतले.

२. स्वयंसिद्धा युवती संमेलन शारदाबाई पवार महिला आर्ट्स,कॉमर्स अँड सायन्स कॉलेज बारामती या ठिकाणी २७ जानेवारी ते ३० जानेवारी २०२५ या दरम्यान आयोजित करण्यात आले. या संमेलनामध्ये महाविद्यालयातील टी.वाय.बी.कॉम मधील १० विद्यार्थ्यांनीनी माझे महाविद्यालय -आमच्या महाविद्यालयातील सर्वोत्कृष्ट उपक्रम या स्पर्धेत सहभाग घेतला.

विद्यार्थी विकास मंडळ अहवाल (वार्षिक अहवाल)

१. कमवा आणि शिका योजनेअंतर्गत विद्यार्थी विकास मंडळाच्या 'कमवा आणि शिका योजनेअंतर्गत' ४० विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला. या योजनेतून विद्यार्थ्यांनी महाविद्यालय परिसर स्वच्छ ठेवण्याचे कार्य केले जाते.
२. २० सप्टेंबर २०२४ सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ जिल्हा स्तरीय आंतरमहाविद्यालयीन युवा महोत्सव 'जल्लोष-२०२४' मध्ये महाविद्यालयाच्या संघाने सहभाग घेतला. या महोत्सवात ९ विद्यार्थ्यांनी एकांकिका, संगीत स्पर्धा, चित्रकला, पोस्टर सादरीकरण यासारख्या विविध स्पर्धांमध्ये भाग घेतला. यामध्ये द्वितीय वर्ष वाणिज्य शाखेचा विद्यार्थी श्री. प्रतीक पगारे यांनी पोस्टर तयार करण्याच्या स्पर्धेत तृतीय क्रमांकाचे पारितोषिक पटकावले. या स्पर्धेचे आयोजनमालपाणी कॉलेज, संगमनेर येथे झाले.
३. दिनांक १ फेब्रुवारी २०२५ रोजी सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाच्या विद्यार्थी विकास मंडळाच्या नेतृत्वाखाली, महाविद्यालयातील विद्यार्थी विकास मंडळ यांच्या संयुक्त विद्यमाने इतर उपक्रमांतर्गत एक दिवसीय कौशल्य विकास कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले. या कार्यशाळेत प्रमुख मार्गदर्शक म्हणून केक इन्स्टिट्यूट ऑफ मॅनेजमेंटचे संस्थापक माननीय कमलेश कोते आणि यशदा इन्स्टिट्यूट, पुणेचे तज्ज्ञ प्रशिक्षक प्रताप भवार यांनी विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन केले. त्यांनी कौशल्य विकासासाठी उपलब्ध असलेल्या शासकीय तसेच खाजगी सुविधा याबाबत सखोल माहिती दिली. या उपक्रमाचा लाभ एकूण १०५ विद्यार्थ्यांनी घेतला.

संशोधन विभाग अहवाल (वार्षिक अहवाल)

- १.१ सप्टेंबर २०२४: रयत शिक्षण संस्थेच्या चंद्ररूप ढाकले जैन वाणिज्य महाविद्यालयात 'अविष्कार स्पर्धा-२०२४' या विषयावर मार्गदर्शन व्याख्यान आयोजित करण्यात आले. वाणिज्य शाखेसाठी संशोधन ही संकल्पना समजावून देण्यासाठी डॉ. शरद शेळके प्रमुख पाहुणे व मार्गदर्शक म्हणून उपस्थित होते. ६४ विद्यार्थ्यांनी सहभाग घेतला.
- २.२४ सप्टेंबर २०२४:- महाविद्यालय स्तरावरील 'अविष्कार स्पर्धा-२०२४' संपन्न झाली. या स्पर्धेत १७ पोस्टर सादर करण्यात आले, ज्यामध्ये ३४ विद्यार्थी सहभागी झाले. परीक्षक म्हणून डॉ. बनकर डी. बी. ., डॉ. कुंदे एस.पी., आणि डॉ. करवर ए.एस. यांनी काम पाहिले. ५ संघ झोनल स्पर्धेसाठी निवडले गेले.
- ३.१८ ऑक्टोबर २०२४:- संशोधन केंद्राद्वारे सहा महिन्यांच्या प्रगती अहवाल सादरीकरणाचे आयोजन करण्यात आले. प्रा. डॉ. मंगेश पी. वाघमारे, डॉ. गणेश देशमुख आणि प्रा. डॉ. वैद्य एस.जी. यांनी तज्ज्ञ म्हणून उपस्थिती लावली. संशोधन मार्गदर्शक म्हणून डॉ. भागवत ए.बी., डॉ. निकम व्ही.बी., आणि डॉ. पवार बी.आर. उपस्थित होते. अध्यक्षपदी प्राचार्य डॉ. निंबाळकर एस.ए. होते.
- ४.२२ नोव्हेंबर २०२४: प्रा. डॉ. सय्यद एस.बी., प्रा. अनिकेत खत्री, आणि प्रा. यादव पी.एस. यांनी सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाद्वारे आयोजित 'संशोधन केंद्र आणि संशोधन मार्गदर्शक' या कार्यशाळेत अहमदनगर येथील न्यू आर्ट्स, कॉमर्स अँड सायन्स कॉलेज येथे सहभाग घेतला.
- ५.३० नोव्हेंबर २०२४: ४ विद्यार्थ्यांनी एस.एस.जी.एम. कॉलेज, कोपरगाव येथे विभागीय स्तरावरील अविष्कार स्पर्धेत भाग घेतला, तर २ विद्यार्थ्यांनी न्यू आर्ट्स, कॉमर्स अँड सायन्स कॉलेज, अहमदनगर येथे सहभाग घेतला.
- ६.२७ डिसेंबर २०२४: प्रा. डॉ. यादव पी.एस. यांना सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठातून व्यवसाय प्रशासन विषयातील " A Performance Evaluation of Placement Cell in Colleges under Jurisdiction of Savitribai Phule Pune University" पीएच.डी. प्रदान करण्यात आली.

रयत शिक्षण संस्थेचे,
सी. डी. जैन कॉलेज ऑफ कॉमर्स, श्रीरामपूर
सांस्कृतिक विभाग अहवाल - २०२४-२५

शैक्षणिक वर्ष २०२४-२५ मध्ये सांस्कृतिक विभागाच्या माध्यमातून महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांसाठी विविध उपक्रम संपन्न झाले.

१.१० सप्टेंबर, २०२४ रोजी जगविख्यात चित्रकार मा. प्रफुल्ल सावंत यांच्या मार्गदर्शनाखाली कला शिक्षकांसाठी एक दिवसीय कार्यशाळेचे आयोजन करण्यात आले.

२. कर्मवीर जयंती निमित्त दिनांक २१ सप्टेंबर ते २७ सप्टेंबर, २०२४ या कालावधीत कर्मवीर जयंती महोत्सवाचे आयोजन करण्यात आले होते. या महोत्सवामध्ये राज्यस्तरीय वक्तृत्व स्पर्धा, निबंध स्पर्धा, मेहंदी, अविष्कार तसेच रांगोळी स्पर्धा अशा विविध स्पर्धा संपन्न झाल्या. मार्गदर्शनपर व्याख्यान आयोजित करण्यात आले होते. या स्पर्धांमध्ये सहभाग घेऊन महाविद्यालयीन विद्यार्थ्यांनी भरघोस प्रतिसाद दिला.

३. मा. कृषिमंत्री शरदचंद्रजी पवार साहेबांच्या वाढदिवसानिमित्त दिनांक १२ डिसेंबर ते १७ डिसेंबर, २०२४ या कालावधीत युवा सप्ताह संपन्न झाला. या अंतर्गत मरेथोन, प्रश्न मंजूषा, तसेच विविध क्रीडा स्पर्धांचे आयोजन करण्यात आले होते. कॉमर्स फूड फेस्टिवल व फन फेअर गेम्स तसेच वृक्षारोपण कार्यक्रम, रक्तदान शिबीर, आरोग्य तपासणी शिबीर संपन्न झाले.

भाऊरावांचे कार्य इतके मोठे आहे की, त्याचे वर्णन करण्यास जवळ जवळ शब्द नाहीत.
पृथ्वीवरील सर्व विद्यार्थ्यांच्या पदव्या जरी आमच्या भाऊरावांवरून ओवाळून टाकल्या तरी
त्यांच्या मोठेपणाची त्या बरोबरी करणार नाहीत.

-डॉ. पंजाबराव देशमुख

दि प्रेस अण्ड रजिस्ट्रेशन ऑफ बुक अक्ट

नियम ०८ फॉर्म ०४ प्रमाणे निवेदन

प्रकाशन स्थळ :	रयत शिक्षण संस्थेचे, चंद्ररुप डाकले जैन कॉलेज ऑफ कॉमर्स, श्रीरामपूर-४१३ ७०९
संपादकाचे नाव राष्ट्रीयत्व पत्ता	डॉ.सौ.पौर्णिमा गुजर भारतीय चंद्ररुप डाकले जैन कॉलेज ऑफ कॉमर्स, श्रीरामपूर-४१३ ७०९
दूरध्वनी प्रकाशकाचे नाव राष्ट्रीयत्व पत्ता	०२४२२-२२२२४५ प्र.प्राचार्य डॉ.सुहास निंबाळकर भारतीय प्राचार्य निवास चंद्ररुप डाकले जैन कॉलेज ऑफ कॉमर्स, श्रीरामपूर-४१३ ७०९
मुद्रकाचे नाव मुखपृष्ठ सजावट पत्ता मुखपृष्ठ/मलपृष्ठ संकल्पना नियतकाल मालकी	अष्टविनायक पेपर वर्क्स, श्रीरामपूर आनंद फुणगे वढणे वस्ती, श्रीरामपूर डॉ.सौ.पौर्णिमा गुजर वार्षिक रयत शिक्षण संस्थेचे, चंद्ररुप डाकले जैन कॉलेज ऑफ कॉमर्स, श्रीरामपूर-४१३ ७०९

मी,प्र.प्राचार्य डॉ.सुहास निंबाळकर असे जाहिर करतो की,
वर दिलेला तपशील माझ्या माहितीप्रमाणे व समजूतीप्रमाणे खरा आहे.

डॉ.सुहास निंबाळकर
प्र.प्राचार्य
(खाजगी वितरणाकरिता)

माजी विद्यार्थी मेळावा

माजी विद्यार्थी संघाचे सदस्य मा. किशोरजी निर्मळ यांचे स्वागत करताना प्र.प्राचार्य डॉ. सुहास निंबाळकर

माजी विद्यार्थी संघाच्या कार्यकारिणी सदस्या मा. राजश्री वावसे (लोढा) यांचे स्वागत करताना कार्यकारिणी सदस्या प्रा. तसनीमआरा शेख

अध्यक्षस्थानावरून मार्गदर्शन करताना माजी विद्यार्थी संघाचे अध्यक्ष मा. किशोरजी निर्मळ

माजी विद्यार्थी संघाचे सदस्य मा. सुजितजी जगधने यांचे स्वागत करताना प्र.प्राचार्य डॉ. सुहास निंबाळकर

महाविद्यालय विकास समिती व माजी विद्यार्थी संघाचे सदस्य मा. गोरख बारहाते उपस्थितांना मार्गदर्शन करताना

कार्यक्रमाचे आभार मानताना उपप्राचार्य प्रो. (डॉ.) सादिक सय्यद

राष्ट्रीय शैक्षणिक धोरण- २०२० विषयावर
आयोजित एक दिवसीय कार्यशाळा

प्र.प्राचार्य डॉ. सुहास निंबाळकर कार्यशाळेचे प्रास्ताविक करताना

मा. मीनाताई जगधने सदस्या, मॅनेजिंग कौन्सिल, रयत शिक्षण संस्था,
सातारा कार्यशाळेच्या उद्घाटन प्रसंगी मनोगत व्यक्त करताना

मा.यशोधन मिठारे अधिष्ठाता, वाणिज्य व व्यवस्थापन विद्याशाखा,
सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ कार्यशाळेत मार्गदर्शन करताना

डॉ. मारुती केकाणे, विभागप्रमुख, वाणिज्य विभाग
कार्यशाळेत आभार व्यक्त करताना

कार्यशाळेत सहभागी शिक्षक व शिक्षकेतर कर्मचारी

**निर्भय कन्या अभियानांतर्गत
आयोजित एक दिवसीय कार्यशाळा**

निर्भय कन्या अभियाना अंतर्गत
मार्गदर्शन करताना डॉ ज्योती शिंदे

निर्भय कन्या अभियाना अंतर्गत
मार्गदर्शन करताना डॉ.रीमा गोसावी

कराटे प्रशिक्षण घेताना विद्यार्थिनी

निर्भय कन्या अभियाना अंतर्गत प्रतिभा गायकवाड
कराटे प्रशिक्षक मार्गदर्शन करताना

कराटे प्रशिक्षण घेताना विद्यार्थिनी

कराटे प्रशिक्षण घेताना विद्यार्थिनी

संविधान दिवस

कार्यक्रमाचे प्रास्ताविक करताना
प्र.प्राचार्य डॉ. सुहास निंबाळकर

नागरिकांचे मूलभूत हक्क व कर्तव्य या विषयावर मार्गदर्शन करताना
मा. समाधान सोळुंके, पोलीस उपनिरीक्षक, श्रीरामपूर शहर

भारतीय संविधानाविषयी माहिती देताना मा. व्ही. बी. कांबळे, सह दिवाणी
न्यायाधीश वरिष्ठ स्तर व अतिरिक्त मुख्य न्यायदंडाधिकारी, श्रीरामपूर

पाँक्सो या कायद्याविषयी मार्गदर्शन करताना
श्रीरामपूर बार असोसिएशनचे सदस्य मा. अॅड. हेमंत थोरात

संविधान दिनानिमित्त शपथ घेताना

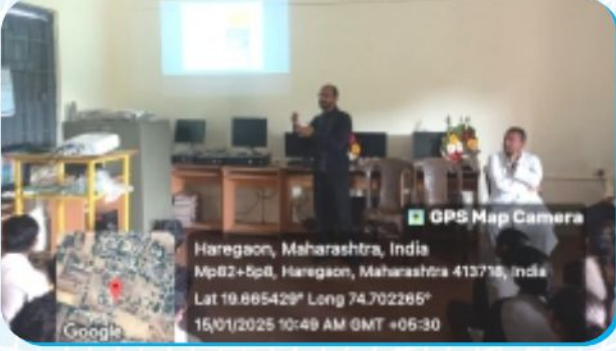

वाहतुकीचे नियम या विषयावर मार्गदर्शन करताना
मा. अनंता जोशी, उपप्रादेशिक परिवहन अधिकारी, श्रीरामपूर

सांस्कृतिक उपक्रम

स्कूल कनेक्ट अभियानातर्गत विविध उपक्रम

डॉ. अनिकेत खत्री, त्रिमुर्ती कला, वाणिज्य व विज्ञान कनिष्ठ महाविद्यालय, श्रीरामपूर येथील विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना.

प्रा. विजय नागपुरे, (ए.एन.ओ.) जे.टी. एस. हायस्कूल बेलापूर येथील विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना.

प्रा. कैलास दातीर अशोक ग्रामीण कनिष्ठ महाविद्यालय, अशोकनगर येथील विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना

प्रो. (डॉ.) सादिक सय्यद न्यू इंग्लिश स्कूल अँड ए.पी.पी. ज्युनिअर कॉलेज, टाकळीभान येथील विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना.

प्रा.कैलास दातीर अशोक ग्रामीण महाविद्यालयातील विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना.

प्रा. सचिन कुलकर्णी केशव गोविंद कनिष्ठ महाविद्यालय, बेलापूर येथील विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना.

स्कूल कनेक्ट अभियानातर्गत विविध उपक्रम

श्री. छत्रपती शिवाजी विद्यालय, वडाळा महादेव येथील विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना प्रा प्रमोद कुमार राऊत समवेत प्रा. शिवप्रसाद त्रिपाठी व प्रा. साहिल ससाणे

न्यू इंग्लिश स्कूल व कनिष्ठ महाविद्यालय, पुणतांबा येथील विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना प्रा. दिनेश पवार

प्रा. विजय दळवी न्यू इंग्लिश स्कूल व कनिष्ठ महाविद्यालय, श्रीरामपूर येथील विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना.

डहाणूकर कनिष्ठ महाविद्यालय, श्रीरामपूर येथील विद्यार्थ्यांना मार्गदर्शन करताना प्रा. मयुरी जेजुरकर समवेत प्रा. तसनीमआरा शेख व प्रा. जयश्री मते

' कर्मवीर भाऊराव पाटील यांनी रयत शिक्षण संस्थेसाठी तत्कालीन कलेक्टर हमीद अली यांच्याकडे जागेची मागणी केली. तेव्हा कलेक्टर महोदयांनी दोन जागा सुचविल्या त्यापैकी एक सम पातळीवरील होती तर दुसरी होती खडकाळ, या दोन जागांपैकी अण्णांनी खडकाळ जागेला पसंती दिली. तेव्हा कलेक्टरांना आश्चर्य वाटले, ते म्हणाले तुम्ही खडकाळ जागा का घेता? तेव्हा अण्णा म्हणाले की, माझे जे विद्यार्थी आहेत त्यांच्या मनगटामध्ये जी ताकद आहे ती खडक फोडू शकतील एवढी आहे आणि खडक फोडताना त्यांच्या मेंदूची क्षमता मी अशी करीन की अंधश्रद्धा, खोटी परंपरा जे काही असेल ते फोडून टाकतील हे मला स्वावलंबनातून दाखवायच आहे. '

मा. ज्ञानेश्वर महाराव

मार्गदर्शनपर कार्यक्रम

CIID व प्लेसमेंट विभागामार्फत उपक्रम

टिचर्स फौन्डेशन कॅम्पस

टिचर्स फौन्डेशन कॅम्पस- विद्यार्थी मार्गदर्शन घेताना

कॅम्पस इंटरव्यू देताना विद्यार्थिनी

एक्सिस बँक कॅम्पस

पद्मभूषण डॉ.कर्मवीर भाऊराव पाटील राज्यस्तरीय वक्तृत्व स्पर्धा

उद्धाटन प्रसंगी प्रास्ताविक करताना प्राचार्य डॉ. सुहास निंबाळकर

श्री. नितीन गागरे, मॉडर्न कॉलेज गणेशखिंड, पुणे
प्रथम पारितोषिक स्वीकारताना

सहभागी स्पर्धक

राष्ट्रीय छात्र सेना

लेफ्ट.प्रा.विजय नागपुरे

बो-हाडे सिध्दी संजय
बी सर्टीफिकेट परीक्षेत- बी ग्रेड

कांदळकर वैष्णवी चंद्रकांत
बी सर्टीफिकेट परीक्षेत- बी ग्रेड

गोसावी पायल राजेंद्र
बी सर्टीफिकेट परीक्षेत- बी ग्रेड

निसाल भुमिका घनश्याम
बी सर्टीफिकेट परीक्षेत- ए ग्रेड

यादव रोली त्रिजाल
(NIC Rock Climbing
Camp Gwalior)

पाटील भावना सोमनाथ
(NIC Rock Climbing
Camp Gwalior)

वाणी वृषाली विठ्ठल
(NIC Rock Climbing
Camp Gwalior)

रणनवरे कार्तिक संजय
बी सर्टीफिकेट परीक्षेत- बी ग्रेड

अमोलिक यश सुरेश
बी सर्टीफिकेट परीक्षेत- बी ग्रेड

तांबे गौरव विनायक
बी सर्टीफिकेट परीक्षेत- बी ग्रेड

यादव अंकित अरविंद
(Gold Medal in SBKF
International
game for India)

शेख अरबाज मन्सुर
बी सर्टीफिकेट परीक्षेत- ए ग्रेड

जावरे अविनाश पुंजाहरी
बी सर्टीफिकेट परीक्षेत- बी ग्रेड

गायके अनिकेत संजय
बी सर्टीफिकेट परीक्षेत- बी ग्रेड

यादव अविनाश सतिष
बी सर्टीफिकेट परीक्षेत- बी ग्रेड

भालदंड सुयश सुनिल
बी सर्टीफिकेट परीक्षेत- बी ग्रेड

जिमखाना विभाग - सिनिअर विभाग

राष्ट्रीय व राज्य पातळीवर निवड व सहभाग

जाधव वैष्णवी
बॉल बॅडमिंटन

फोपसे गायत्री
बॉल बॅडमिंटन

माळवदे रिशेश
बॉल बॅडमिंटन

डवले नितीन
बॉल बॅडमिंटन

जाधव नकुल
बॉल बॅडमिंटन

सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ अंतर्गत आंतर विभागीय पातळीवर निवड व सहभाग

मोरगे गौरी
खो-खो

जावळे प्राची
बॉल बॅडमिंटन

नाईक श्रीराम
बॉल बॅडमिंटन

कुटे गिताराम
बॉल बॅडमिंटन

गक्खड डिंपल
बॉल बॅडमिंटन

रासकर रुपाली
फुटबॉल

ओहोल अमृता
फुटबॉल

लबडे अक्षदा
फुटबॉल

मिसाळ शितल
फुटबॉल

पगारे सृष्टी
फुटबॉल

कोळगे सृष्टी
फुटबॉल

थोरात ओमकार
पोहणे व रोल बॉल

संत रोहन
रोल बॉल

व्हव्हासाळे आदित्य
रोल बॉल

शेख इरफान
बॉल बॅडमिंटन

कुन्हे ऋतुता
योगासन

सोनावणे सम्रता
योगासन

उंदे पूजा
पॉवर लिफ्टिंग

वाघमारे श्वेता
फुटबॉल

पानसरे पुजा
फुटबॉल

वास्को (गोवा) येथे ऑक्टोबर २०२४ मध्ये संपन्न झालेल्या राष्ट्रीय पॉवरलिफ्टिंग स्पर्धेत महाराष्ट्र राज्याचे प्रतिनिधित्व करताना प्रा.सुभाष देशमुख यांनी सुवर्णपदक संपादन केले.

विशेष प्राविण्य प्राप्त प्राध्यापक

प्रा.कदम अरुण परसराम
सेट परीक्षा उत्तीर्ण
एप्रिल - २०२४

प्रा.गायकवाड अजय रमेश
सेट परीक्षा उत्तीर्ण
एप्रिल - २०२४

प्रा.बाळासाहेब शेळके
राष्ट्रीय बॉलबॅडमिंटन
पंचपरीक्षा उत्तीर्ण व
अखिल भारतीय विद्यापीठ
दिल्ली अंतर्गत
सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ
तलवारबाजी(मुले)

महाराष्ट्र राज्य उच्च व
तंत्र शिक्षण विभागाच्या वतीने
आयोजित जिल्हा करिअर
कट्टा स्पर्धा २०२४-२५-
उत्कृष्ट तालुका समन्वयक-
तृतीय क्रमांक

डॉ.प्रवीण यादव
पुणे विद्यापीठ मार्फत
पी. एच. डी. संपादन
केल्यानिमित्त
मा.प्र.प्राचार्य डॉ.सुहास निंबाळकर
यांच्या हस्ते सत्कार स्वीकारताना

शैक्षणिक गुणवत्ता प्राप्त विद्यार्थी

रुकैया अस्लम शेख
१२८० गुण - क्र. १
एम. कॉम. भाग II

सिन्धी बाळासाहेब जगताप
१२७५ गुण - क्र. २
एम. कॉम. - II

कोमल बाळासाहेब वाणी
१२४० गुण -क्र. ३
एम. कॉम. भाग II

अंकिता भाऊराव तांबे
(श्रेणी अ+) क्र २
टी.वाय.बी.बी.ए (सी.ए)

गायत्री भास्कर शिंदे
(श्रेणी अ+) क्र ३
टी. वाय. बी.बी.ए (सी.ए)

जिमखाना विभाग - ज्युनिअर विभाग

राष्ट्रीय व राज्य पातळीवर निवड व सहभाग

विनय जंगले

विनय जंगले

जिल्हास्तरीय पॉवर लिफ्टिंग
प्रथम क्रमांक
पुणे विभागस्तरीय स्पर्धेत
स्ट्रॉंग मॅन किताब
व प्रथम क्रमांक
राज्यस्तरीय स्पर्धेत प्रथम क्रमांक
राष्ट्रीय स्पर्धेसठी निवड

पटारे क्षितीज

राज्यस्तरीय
बॉल बॅडमिंटन

जिल्हा क्रीडा अधिकारी कार्यालय अहिल्यानगर
क्रीडा विभाग अंतर्गत आंतर विभागीय पातळीवर निवड व सहभाग.

सोनवणे श्रध्दा

मेदाणी स्पर्धा :
१०० मी. धावणे

तुपे प्रणव

रोल बॉल

मोरगे गौरी

खो-खो

मोरगे गौरी

खो-खो

मोरगे गौरी

खो-खो

नाईक निरंजन

रोल बॉल

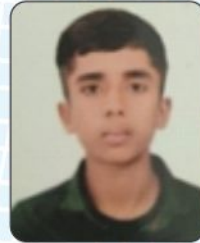
शेळके कार्तिक

रोल बॉल

समाधान माळवे

रोल बॉल

शेख इम्रान

रोल बॉल

यश धनापुने

रोल बॉल

**अहिल्यानगर जिल्हा क्रीडा विभाग
आंतर महाविद्यालयीन विविध
स्पर्धामध्ये महाविद्यालयाच्या संघाची
कामगिरी / प्राविण्य**

फुटबॉल (मुली) विजयी संघ

बॉल बॅडमिंटन (मुली) विजयी संघ

बॉल बॅडमिंटन (मुले) विजयी संघ

रोल बॉल (मुले) विजयी संघ

**अंतिम सामना बॉल बॅडमिंटन (मुली) स्पर्धा उद्घाटन
करताना मा.प्र.प्राचार्य डॉ. सुहास निंबाळकर साहेब
व उपस्थित मान्यवर**

**बॉल बॅडमिंटन (मुली) स्पर्धा उद्घाटन करताना
मा.प्र.प्राचार्य डॉ. सुहास निंबाळकर साहेब व उपस्थित मान्यवर**

**स्पर्धा आयोजन
सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठ पुणे अंतर्गत
आंतरविभागीय पॉवरलिफ्टिंग व
शरीरसौष्ठव स्पर्धा २०२४-२५.**

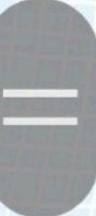
आंतरराष्ट्रीय महिला दिनानिमित्त हिरकणी सन्मान सोहळा : २०२५

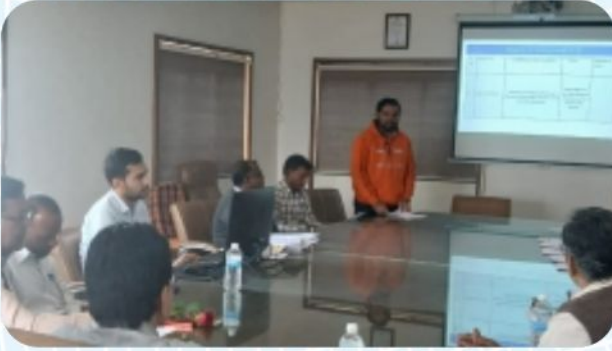
ग्रंथालय विभागाचे विविध उपक्रम

**वार्षिक पारितोषिक
वितरण समारंभ
२०२४-२५**

संशोधन विभाग व अविष्कार उपक्रम

सांस्कृतिक डेज अंतर्गत विविध उपक्रम

Shrirampur, Maharashtra, India
Jr9c4v7x, Colego Rd, Shrirampur, Maharashtra 413705, India
Lat 19.620058° Long 74.67004°
27/02/2025 10:02 AM GMT +05:30

प्रसार माध्यमांनी घेतलेली दखल

संघटकीय विकासवादी पुरस्कार व सहायक विद्यार्थी हेर क्लास-इव्हेंट

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

सौंदर्य साधना व्यक्तिमत्त्व चित्रासाठी पाचरी : जयधने

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

नवराष्ट्र

कायदा क्षेत्र हे प्रत्येकास महत्वाचे

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

स्नेहप्रकाश

उद्योगी मानविकीसाठी प्रेरणा देणारे शिक्षण

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

पुण्य नगरी

पुण्यनगरी पब्लिक प्रकाशने : विद्यार्थी

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

पुण्य नगरी

फुटबॉल स्पर्धेत सीडीजे महाविद्यालयाचा विजेतपटू

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

स्नेहप्रकाश

कला हाच आमनांदाचा पाया - मोनाताई जयधने

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

स्नेहप्रकाश

पदा पारदर्शकता कायदाप्रतिबंधित विद्यार्थी स्पर्धा संपन्न

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

डाकले महाविद्यालयाच्या विद्यार्थ्यांची निवड

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

सार्वमत

डाकले महाविद्यालयात माय मराठी स्वाक्षरी अभियान

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

लोकामत

डाकले महाविद्यालयाच्या विद्यार्थ्यांची निवड

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

विभागीय खो-खो स्पर्धासाठी 'सीडीजे' च्या रिसेस मालाबंदीची निवड

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

वाचनाने जीवन समृद्ध बनते-डॉ. निंबाळकर

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

लोकआवाज

डाकले महाविद्यालयात निर्मळ डबा अभियानचे आयोजन

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

पुण्य नगरी

उद्योगी मानविकीसाठी प्रेरणा देणारे शिक्षण

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

डाकले महाविद्यालयात रेड रिबन क्लबचे उद्घाटन

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

नवराष्ट्र

प्रा. देशमुख यांना झाले यंदा सुवर्णपदक प्राप्त

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

नवराष्ट्र

आयुर्षा गवलेला मिस सीडीजे कॉलेज किताब

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

नवराष्ट्र

अंकाद स्पर्धेत डाकले महाविद्यालयाची क्लबची उपजे प्रथम

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

स्नेहप्रकाश

डाकले महाविद्यालयाचा १६ विद्यार्थी संमत मुलाखतीस विवड

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

स्नेहप्रकाश

मालवी विद्यार्थी संघाला १२ हजारवाढीचे निवड

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

नवराष्ट्र

संविधानाचा आदर्श ग्रंथ- न्या. गिरी

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

स्नेहप्रकाश

वाचनाने जीवन समृद्ध होणे - डॉ. वाकचोरे

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

आयतनात घेतलेली कार्यवाही

रयत गीत

रयते मधुनी नव्या युगाचा माणूस आता घडतो आहे
वटवृक्षाच्या विशालतेचा मोह नभाला पडतो आहे !! धृ.॥

कर्मवीरांचे ज्ञानपीठ हे शक्तीपीठ ही ठरते आहे
शाहूफुल्यांचे समानतेचे तत्व मानसी मुरते आहे
धर्म जातीच्या पार गांधीचे मूल्य मानवी जपतो आहे.. १

गरीबांसाठी लेणी मोडून लक्ष्मी वहिनी ठरली आई
कमवा आणि शिका मंत्र हा तरुणाईला प्रेरक होई
स्वावलंबी वृत्ती ठेवून ज्ञान साधना करती आहे...२

दीन दलितांसाठी अण्णा तुमची झिजली चंदन काया
अनाथ जीवा सदा लाभली मातृहृदयी तुमची माया
शून्यामधल्या नवसृष्टीचा निर्मिक तोही ठरतो आहे..३

जीवनातला तिमिर जावा प्रबोधनाची पहाट व्हावी
इथे लाभले पंख लेवूनी उंच भरारी नभात घ्यावी
प्रतिभाशाली बहुजनांचा वेलू गगनी चढतो आहे...४

-कवी विठ्ठल वाघ

मा. मीनाताई जगधने (श्रीरामपूर),
सदस्या, मॅनेजिंग कौन्सिल, रयत शिक्षण संस्था, सातारा ,
प्रमुख, रयत शैक्षणिक संकुल, श्रीरामपूर यांना
रयत माऊली लक्ष्मीबाई भाऊराव पाटील पुरस्कार
सामाजिक, शैक्षणिक आणि साहित्यविषयक योगदान देणाऱ्या
पुरस्कारार्थीमध्ये समारंभपूर्वक प्रदान

महाविद्यालयाची ठळक वैशिष्ट्ये

- नॅक मानांकित 'अ' दर्जा प्राप्त
- आय. एस. ओ. १००१ - २०१५ मानक प्राप्त
- उत्कृष्ट निकालाची परंपरा
- वाणिज्य विभागात उत्कृष्ट संशोधन केंद्र म्हणून सावित्रीबाई फुले पुणे विद्यापीठाची मान्यता
- अनुभवी व तज्ञ प्राध्यापक वर्ग
- सीए/सीएस परीक्षांसाठी व व्यावसायिक बनण्यास उद्युक्त करणारा कॉमर्स विभाग
- आयटी क्षेत्रात संधी उपलब्ध करून देणारा संगणक विभाग व सुसज्ज संगणक प्रयोगशाळा
- समृद्ध संगणकीकृत ग्रंथालय व बुक बँकेची सुविधा
- स्पर्धा परीक्षा मार्गदर्शन केंद्र
- अत्याधुनिक साधनांनी युक्त जिमखाना व भव्य क्रीडांगण
- सर्व सोयींनी युक्त विद्यार्थिनी वसतिगृह
- विविध शॉर्ट टर्म कोर्सेसची सुविधा
- गरीब व होतकरू विद्यार्थ्यांसाठी कमवा व शिका योजना
- राष्ट्रीय सेवा योजना व राष्ट्रीय छात्र सेना
- करिअर संधी उपलब्ध करून देणारा कनिष्ठ विभाग

रयत शिक्षण संस्थेचे, **चंद्ररुप डाकले जैन कॉलेज ऑफ कॉमर्स, श्रीरामपूर** ता.श्रीरामपूर, जि.अहिल्यानगर